



Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.



**Rapport**

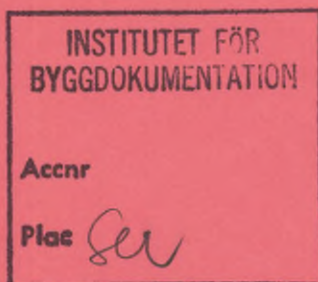
**R101:1985**

## **Ute till vardags**

**En studie av hur hemarbetande och barn utnyttjar friytorna i Aspudden och Gröndal i Stockholm**

**Ulla Berglund  
Ulla Jergeby  
Ute Kreutzfeldt**

*K/mw*

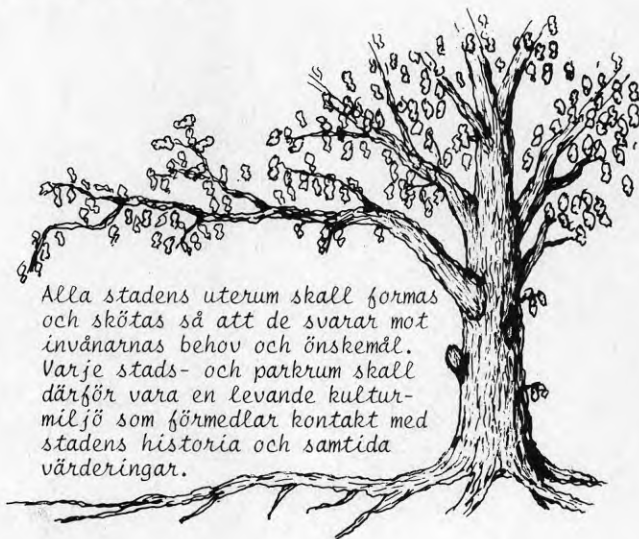


**Bygghforskningsrådet**

## UTE TILL VARDAGS

En studie av hur hemarbetande  
och barn utnyttjar friytorna i  
Aspudden och Gröndal i Stockholm

Ulla Berglund  
Ulla Jergeby  
Ute Kreutzfeldt



*Alla stadens uterum skall formas  
och skötas så att de svarar mot  
invånarnas behov och önskemål.  
Varje stads- och parkrum skall  
därför vara en levande kultur-  
miljö som förmedlar kontakt med  
stadens historia och samtida  
värderingar.*

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag  
830293-3 från Statens råd för byggnadsforskning  
till Matell arkitekter ab, Uppsala.

I Byggforskningsrådets rapportserie redovisar forskaren sitt anslagsprojekt. Publiceringen innebär inte att rådet tagit ställning till åsikter, slutsatser och resultat.

R101:1985

ISBN 91-540-4421-9

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Liber Tryck AB Stockholm 1985



## INNEHÅLL

SAMMANFATTNING . . . . .	7
FÖRORD . . . . .	9
1	INLEDNING . . . . . 10
1.1	Bakgrund. . . . . 10
1.2	Syfte och ansatser. . . . . 11
1.2.1	Syfte . . . . . 11
1.2.2	Ansatser. . . . . 12
1.3	Andra undersökningar. . . . . 18
2	METOD . . . . . 22
2.1	Intervjuer. . . . . 22
2.1.1	Intervjuer med hemarbetande vuxna 22
2.1.2	Intervjuer med skolbarn . . . . . 23
2.2	Observationer . . . . . 23
2.3	Undersökningens begränsning . . . 24
3	STADSDELARNA ASPUDDEN OCH GRÖNDAL 26
3.1	Aspudden. . . . . 27
3.1.1	Läge - avstånd. . . . . 27
3.1.2	Utbyggnadshistoria. . . . . 27
3.1.3	Befolkning. . . . . 28
3.2	Gröndal . . . . . 28
3.2.1	Läge - avstånd. . . . . 28
3.2.2	Utbyggnadshistoria. . . . . 29
3.2.3	Befolkning. . . . . 29
3.3	Parker, gårdar och annan. . . . .
	vistelsemark. . . . . 30
3.3.1	Begrepp . . . . . 30
3.3.2	Fysiska förutsättningar, översikt 31
3.3.3	Parker och gårdar i Aspudden. . . 32
3.3.4	Parker och gårdar i Gröndal . . . 33
3.3.5	Naturmark och promenestråk. . . . 34
4	FALLSTUDIER . . . . . 35
4.1	Anders och Karin. . . . . 36
4.2	Anna, Mari och Tomas. . . . . 39
4.3	Margareta med fyra små barn . . . 43
4.4	Eva, Stina, Daniel och Tina . . . 46
4.5	Ingalill och hennes fem dagbarn . 49
5	INTERVJUPERSONERNA. . . . . 53
5.1	Att bo i Gröndal - att bo i Asp- udden . . . . . 53
5.2	Att vara hemma. . . . . 55
5.3	En vanlig dag . . . . . 57
5.4	Organiserad verksamhet. . . . . 59
5.5	Parkleken . . . . . 60
5.6	Fritiden. . . . . 62
5.7	Egen uppväxt. . . . . 66

6	STADSDELSPARKERNA . . . . .	68
6.1	Så utnyttjas parkerna . . . . .	68
6.2	Andra i parkerna. . . . .	75
6.3	Parkerna och trafiken . . . . .	80
6.4	Varför till stadsdelsparkerna . .	82
6.4.1	Den sociala aspekten. . . . .	83
6.4.2	Aktiviteter . . . . .	85
6.4.3	Tryggheten. . . . .	86
6.4.4	Natur- och skönhetsaspekten . . .	88
6.4.5	Årstiderna. . . . .	90
7	PROMENADER OCH UTFLYKTER. . . . .	95
7.1	Promenader. . . . .	95
7.1.1	Aktiviteter under promenader. . .	96
7.1.2	Gemenskap och trygghet. . . . .	98
7.2	Utflykter . . . . .	101
8	GRANNSKAPSPARK OCH SMÅPARKER. . .	104
8.1	Grannskapspark. . . . .	104
8.2	Småparker . . . . .	106
8.3	Därför utnyttjas inte småparkerna mer . . . . .	112
9	GÅRDARNA. . . . .	114
9.1	Så utnyttjas gårdarna . . . . .	114
9.2	Örnbacken . . . . .	116
9.2.1	Allmänt om Örnbacken. . . . .	116
9.2.2	Aktiviteter på gårdarna . . . . .	117
9.2.3	De intervjuades synpunkter. . . .	119
9.3	Gårdarna kring Hägerstensvägen. .	121
9.3.1	Allmänt om gårdarna . . . . .	121
9.3.2	Aktiviteter på gårdarna . . . . .	122
9.3.3	De intervjuades synpunkter. . . .	125
9.4	Ekensbergs varv . . . . .	127
9.4.1	Allmänt om Ekensbergs varv. . . .	127
9.4.2	Aktiviteter på gård 1 och 2 . . . .	128
9.4.3	De intervjuades synpunkter. . . .	130
9.5	Andra gårdar. . . . .	132
10	SKOLBARNEN. . . . .	133
10.1	Bakgrundsinformation. . . . .	133
10.2	En vanlig dag . . . . .	134
11	SKOLBARNENS UTEVISTELSER. . . . .	136
11.1	Vart söker sig skolbarnen . . . . .	136
11.2	Sociala kontakter under ute- vistelsen . . . . .	137
11.3	Aktiviteter på olika platser. . . .	137
11.3.1	Den egna gården . . . . .	137
11.3.2	Aspuddsparken . . . . .	140
11.3.3	Naturen - Vinterviken, Rävudden m m . . . . .	142
11.3.4	Organiserade fritidsverksamheter.	144
11.3.5	Inomhusaktiviteter. . . . .	145
11.3.6	Könsskillnader mellan olika akti- viteter . . . . .	146

12	SLUTSATSER OCH DISKUSSION . . . . .	147
12.1	Den faktiska utemiljön. . . . .	148
12.2	Erfarenhet av andra miljöer . . . . .	155
12.3	Kompensationshandlingar . . . . .	156
12.4	Idealplats. . . . .	157
12.5	Brister och möjligheter i utemiljön några exempel. . . . .	159
12.5.1	Om läge och organisation, exemplet Ekensbergs varv. . . . .	159
12.5.2	Små och stora barn i bostadsområdet . . . . .	160
12.5.3	Barnen och naturen, exemplen Örnbacken och Aspudsparken . . . . .	162
12.5.4	Den multifunktionella parken och den informella gården . . . . .	165

LITTERATURFÖRTECKNING. . . . .	168
--------------------------------	-----

BILAGOR	2.1	Intervjuguide (Hemnavarande vuxna)
	2.2	Intervjuguide (skolbarn)
	2.3	Observationsprotokoll (ögonblicksobservationer)
	2.4	Observationsprotokoll (8-min-observationer)
	3.1	Karta över Aspudden och Gröndal
	3.2	Utdrag ur Miljö- och Hälsoskyddsförvaltningen (1982)
	3.3	Kartor över parker och gårdar i Aspudden och Gröndal



## SAMMANFATTNING

Denna sammanfattning innehåller i svepande drag några av undersökningsresultaten. För en mer utförlig sammanfattning hänvisas till kapitel 12.

Utemiljön kring bostäder har uppmärksammats i flera utredningar och forskningsprojekt, speciellt med avseende på parker, lekplatser och lekredskap. Det projekt som här redovisas har haft som syfte att beskriva hur hemmavarande vuxna och barn utnyttjar och uppfattar sin utemiljö. Intentionerna har varit att ge en så utförlig bild som möjligt av vardagsvistelser utomhus, vilka områden och platser som personerna söker sig till, när det sker och på vilket sätt platserna och områdena utnyttjas.

Vår undersökning har utförts inom stadsdelarna Aspudden och Gröndal i Stockholm, två områden där stadsförnyelse pågår. Den omfattar olika typer av friytor, gårdar, parker, naturmark.

Metoder som använts har varit dels sk djupintervjuer med hjälp av bandspelare där vissa huvudfrågeställningar berörts och där intervjuerna sedan fått ta form efter de intervjuades intressen och synpunkter. Observationer har skett dels av utifrån planeringssynpunkt intressanta platser men också utifrån de intervjuades nyttjandemönster.

Det är i första hand med avseende på det faktiska utnyttjandet rapporten tagit form. Andra frågeställningar har varit individernas tidigare erfarenheter av boendemiljöer samt huruvida de kompenserar sig för brister i sin vardagsmiljö.

Några faktorer har visat sig vara av avgörande betydelse för hur utevistelser tar form för vuxna med små barn och för skolbarn.

Kontaktbehovet, det vill säga behovet av att träffa, samtala med och umgås med andra vuxna och barn.

Aktivitetsbehovet, vilket innebär att personerna väljer platser och områden med avseende på vilka möjligheter till aktiviteter som står till buds.

Behovet av att uppleva natur är för många en viktig faktor. Det skall finnas naturområden av varierande art, skog, gräsytor, vatten, kuperad terräng osv. När det gäller denna aspekt är det dock så att även om personerna upplever att naturområden är ett viktigt inslag i vardagsmiljön, så är det i första hand under fritiden som man vistas i till exempel skogen.

Det kan vara vid fritidshuset, vid utflykter till andra områden, under semestrar och så vidare. Till vardags upplever man "natur" i form av växtlighet och djurliv inom anlagda parker etc lika väl som i egentliga naturområden.

Behovet av trygghet i utevistelsen. Trygghet med avseende på den fysiska omgivningen såsom trafik- en och lekplatsernas utformning och utrustning samt trygghet med avseende på andra människor, det vill säga en form av social trygghet. Ett orosmoment är de missbrukargrupper, alkoholpåverkade och narkotikapåverkade, som vistas på platser och i områden som är attraktiva för de hemmavarande med barn.

Beroende av hur situationen ser ut för de enskilda när det gäller ovanstående faktorer kan utevistelserna delas in i olika huvudaktiviteter, besök i stadsdelsparker (med parklek), promenader och utflykter, besök i mindre parker samt vistelse på gården.

För de allra flesta vuxna med barn i förskoleåldern är parken med parklek den mest frekventerade platsen. Andra aktiviteter såsom promenader och utflykter sker i första hand för de personer som har sällskap med andra vuxna och barn. Detta dels på grund av kontaktbehov, dels som säkerhetsåtgärd på grund av oro för vissa grupper av individer, t ex missbrukare.

De intervjuade är inställda på att välja plats som de ser att barnen uppskattar, där de träffar andra barn och där det finns möjlighet till lek. Deras eget utbyte är i första hand kontakter med andra vuxna. Promenader sker dock mer i både vuxnas och barns intresse.

När det gäller skolbarnen (8 resp 11 år) har det visat sig att åttaåringarna främst håller sig till kvarteret under den tid de vistas i hemmiljön. Deras aktionsradie är starkt begränsad bl a beroende på de vuxnas oro för biltrafiken. Vid besök i parken eller vid promenader har de sällskap med någon vuxen. Elva-åringarna däremot vistas mer sällan på gården, de har vidgat sin aktionsradie betydligt och söker sig till andra platser inom och utom stadsdelen.

Under observationsperioderna har också andra grupper hemmavarande noterats och det har bland annat visat sig att t ex äldre människor mera sällan utnyttjar stadsdelsparkerna medan naturområden och några mindre parker verkar vara mer attraktiva för dem.



## FÖRORD

Föreliggande rapport är resultat av ett forskningsprojekt utfört inom Matell arkitekter ab, Uppsala. Projektledare har varit landskapsarkitekt Ulla Berglund, som också svarat för observationsstudien samt beskrivningen av undersökningsområdet. Sociolog Ulla Jergeby har ansvarat för intervjustudien. Kapitlen 10 och 11 är en sammanfattning av delar av ett diplomarbete i psykologi utfört av Ute Kreutzfeldt vid Freie Universität, Berlin. Landskapsarkitekterna Susan Paget och Klas Eckerberg, Matell arkitekter ab har medverkat i observationsstudien respektive med illustrationer.

Projektet har utförts i samarbete med Fritidsförvaltningen i Stockholm, där arbetet följts av Anders Sandberg. Hjälp med observationer har erhållits av landskapsarkitekt Kerstin Nordin och karttekniker Ulla Kihlberg, som också svarat för huvuddelen av kartmaterialet.

Eivor Bucht, Moviumsekretariatet, Gunnar Sorte, Sveriges lantbruksuniversitet, och Maria Nordström, Statens institut för byggnadsforskning, har medverkat i samråd under arbetets gång.

Vi har haft kontakt med många personer i undersökningsområdet, parklekspersonal i Aspudsparken och Sannadalsparken, förskollärare vid deltidsförskolor och öppen förskola m fl. Deras hjälpsamhet är vi tacksamma för.

Lotta Selander, Matell arkitekter ab, har skrivit ut rapporten.

Titelsidans citat är hämtat ur "Parkpolitiskt program", arbetsmateriel, Stockholms fritidsförvaltning, 1984.

## 1 INLEDNING

### 1.1 Bakgrund

Vår undersökning är det ena av två forskningsprojekt, som bedrivits inom Moviums ramprogram för 1982-1984, programblock 3, standard för friytor, storlek och innehåll. De båda projekten är tänkta att komplettera varandra på så vis att medan vår undersökning rör oorganiserade brukare gäller den andra (Gran och Sorte 1985) olika organiserade brukargrupperns utnyttjande av grönområden. Vad gäller såväl geografisk förankring som forskningsmetod är projekten skilda åt.

Avsikten med vår undersökning har alltså varit att söka kunskap om oorganiserade brukares utnyttjande och upplevelser av friytor. I ett utdrag ur ansökan om forskningsanslag, som citeras nedan, har vi konstaterat att planerarnas kunskaper i ämnet är bristfälliga, att oorganiserade brukare är en svår "grupp" att nå, att det därigenom finns risk för att deras synpunkter och behov inte blir beaktade i planeringen, samt att detta är särskilt allvarligt när stadsbyggandet alltmer inriktas på att omvandla och förtäta tidigare bebyggda miljöer.

Kunskap om brukarna går relativt lätt att få fram när det gäller organiserade användare - daghem, skola, skogsmulle etc - som till stor del ägnar sig åt bestämda aktiviteter och utifrån dessa kan beskriva sina önskemål. Den erfarenheten har gjorts t ex i undersökningen Södertäljes friområden (1981).

De oorganiserade användarna eller de boende har däremot oftast mindre preciserade motiv för sitt utnyttjande av friytor. I "Park i Stad" (Henriks-son m fl, 1976) uppgav de flesta tillfrågade motiv av typen "byta miljö", "vara ute med barnen", för sitt parkbesök medan mera bestämda motiv som "spela fotboll", "njuta av blommorna", var mindre vanliga.

I bl a en studie i Eslöv/Vännäsby (Andersson A mfl, 1984) har man med hjälp av enkla intervjuer försökt få parkbesökare att uttrycka sina önskemål och beskriva brister som rör friytorna. Det har där visat sig svårt att få fram kritiska synpunkter och uttalade önskemål, trots att forskaren/planeraren själv klart kan se brister i miljön.

Detta fenomen som har belysts i flera undersökningar av bostadsmiljö kan förklaras av en anpassning till den omgivning man lever i. Man tenderar att "glorifiera sin egen miljö" (Jo-

sefsson, 1978) och det är ur sin egen begränsade erfarenhet man hämtar sina idealbilder (Coulsen, 1980).

Eftersom det är relativt lätt, eller mindre svårt, att få information från organisationer och institutioner, finns risk för att planerare endast vänder sig till dessa för att inhämta kunskaper. De "oorganiserade" grupperna glöms bort. Vilka konsekvenser detta kan få, kan vi illustrera med hjälp av Eva-Lis Bjurmans bok "Barn och barn". Där konstaterar hon att tidigare forskning har kommit fram till att barn i högexploaterad flerfamiljsbebyggelse inte alls kan leka. De har betecknats som "kaotiska" och destruktiva. Den metod man använt sig av för att få fram detta, har byggts på andras d v s vuxnas utsagor om barnen. Eva-Lis Bjurman använder däremot en annan metod. Hon har intervjuat och talat med barnen själva. Då finner hon att barn i dessa områden leker. De leker många tillsammans i regellekar, vilka traderats från barn till barn. Det mönster som tidigare fanns bland stadsbarnen i arbetar- och tjänstemannaskikt, finns fortfarande kvar.

Traditionen finns kvar, trots den torftiga miljö som omger dessa barn. En parallell mellan detta exempel och planering kan göras. Genom att inte lyssna till de "oorganiserade" brukarna så får man inte heller någon uppfattning om deras existens. Därmed finns det risk för att de lämnas helt obeaktade.

## 1.2 Syfte och ansatser

### 1.2.1 Syfte

Syftet med projektet som helhet har varit att belysa människors utnyttjande av friytor inom ett tätbebyggt område, deras aktiviteter, upplevelser, behov och önskemål.

Vi har valt att undersöka förhållandena i ett område där kompletteringsbebyggelse skett och där tillgången till friytor är relativt begränsad, för att till planerare m fl kunna ge en referensram tillämpbar i samband med förtätning av bebyggelse.

Vår studie vill ge kunskap om en del av vardagslivet i ett bostadsområde, främst om hur hemarbetande vuxna med barn i förskoleåldern respektive yngre skolbarn utnyttjar olika slags friytor. Denna kunskap bör kunna ge vägledning vid planering/projektering. Den ska också kunna ge ledtrådar till innehållet i frågor i intervju och enkätundersökningar som berör friytor.

### 1.2.2 Ansatser

Den totala närmiljö som den enskilda människan har till sitt förfogande är ett resultat av processer på olika nivåer i samhället. Den är ett resultat av ställningstaganden på ett makroplan, det vill säga att samhällsekonomiska, politiska och andra beslut styr en stor del av individens liv. Det rör sig om processer som oftast befinner sig utanför den enskildes möjligheter att påverka såsom bostads- och trafikplanering, arbetsmarknadspolitiska åtgärder och så vidare. På ett individuellt plan finns vissa möjligheter för individen att agera efter det att de övergripande samhälleliga processerna genomförts (inom ett demokratiskt system skall dock inte möjligheten att agera, även på ett makroplan förnekas, men på det hela taget ställs de allra flesta människor inför fakta när det gäller planering, beslut och genomförande av åtgärder på statlig och kommunal nivå).

#### Individens spelrum

Ett visst spelrum finns alltså till individens förfogande och exempel på möjligheter att agera kan vara olika valsituationer. Skall jag välja en större och bekvämare bostad vilket medför sämre ekonomi och inskränkningar eller skall jag välja att bo i en mindre och billigare lägenhet, få bättre ekonomi och möjligheter till andra handlingar, t ex semesterresa eller inköp av bil?

Vi kommer att i vår undersökning koncentrera oss på den individuella nivån, den del av individens liv som hon själv kan agera inom, där den bostadsnära utemiljön är en del.

#### Grundläggande behov

Utevistelser är viktiga för människan, det visar inte minst den våg av t ex motionerande som under senare år sköljt över vårt land. Möjligheter för individen att på ett aktivt sätt vistas utomhus ökar välbefinnandet och det betonas i många sammanhang. Utevistelserna bör för att vara meningsfulla, för att tillföra individen något, uppfylla vissa grundläggande behov, oavsett individens ålder. Gehl (1971) talar om sådana behov med avseende på boendmiljön:

- behov av kontakt
- behov av isolering, avskildhet
- behov av att uppleva
- behov av att vara aktiv
- behov av lek och avkoppling
- behov av att känna till, att kunna strukturera sin omgivning
- behov av skönhet

Det är allmänna behov och gäller under hela livs-

cykeln, även om några av behoven dominerar under olika stadier av livet. En sådan teoretisk analys av de behov, som bland annat den fysiska miljön skall ge förutsättningar att tillfredsställa, visar att grundkrav på variationsrikedom i miljön gäller för vuxna såväl som för barn.

#### Barn och utemiljö

Barn är aktiva, de vill röra på sig, upptäcka, uppleva, känna och så vidare, det vill säga utföra handlingar som är utvecklande för personligheten, utvecklingen till:

"... en öppen hänsynsfull människa med förmåga till inlevelse och till samverkan med andra, i stånd att komma fram till egna omdömen och problemlösningar...  
... att rikt och mångsidigt utveckla sina känslo- och tankemässiga tillgångar...  
... en vilja att söka och använda kunskap för att förbättra såväl egna som andras levnadsvillkor..." (1968 års barnstugeutredning, del II, sid 24).

Barnstugeutredningen ger uttryck för en vid och allsidig målsättning för den offentliga barnomsorgen. En del av den miljö som skall tillgodose barnets utveckling kunskapsmässigt, social och fysiskt sker utomhus i barnets vardagliga verksamhet. Genom lek, undersökande beteende och social samvaro med andra barn och vuxna tränas barnet.

Hur bostadsområdets friytor skall utformas föreskrivs i Svensk Byggnorm (1983).

"Ett entréområde skall ha friytor som är tillräckligt stora och lämpligt utformade för småbarnslek och för vuxnas utevistelse. De skall vara väl solbelysta..."

"...Ett närområdet skall ha friytor som är tillräckligt stora och lämpligt utformade för barns lekar och vuxnas utevistelse. De skall vara lätt tillgängliga".

Entréområdet definieras som området inom 50 m från entrén medan närområdet sträcker sig till 150 m från entrén. I princip förutsätts (enligt den rådgivande texten) att entré- respektive närområdets lekplatser skiljs åt, det vill säga man förespråkar lekplatser för småbarn nära entrén och för större barn längre bort. Vidare bör småbarnslekplatsen vara avsedd för högst 30 familjelägenheter och friytor för lek inom närområdet bör betjäna högst 150 familjelägenheter.

Undersökningar visar att barn vistas ute en stor del av sin förskoletid och att vistelserna sker



inom bostadsnära ytor. En överblick av tidigare forskning om barn (t ex Wohlin 1961, Norén-Björn, 1976) ger vid handen att barn som själva är ute och leker vistas inom en liten radie från bostaden. Den ytan blir för barnen en central och viktig förutsättning för utvecklingen. Först vid 11-12 årsåldern börjar barn klara trafiken, den främsta källan till oro när det gäller barnens säkerhet vid utevistelser för föräldrar och andra vuxna (se bl a USK 1983). En förutsättning för att barn tidigare skall kunna komma till platser utanför det egna kvarteret är att en vuxen finns med. Så sker under förskoleåren, då det är en självklarhet och nödvändighet för de vuxna att vara där barnen är. En miljö väl skyddad från trafik och andra faror kan tillåta barn att utan vuxen vistas ute från cirka 4 års ålder.

Vad som krävs av en plats där barn vistas ger Norén-Björn uttryck för när hon definierar "funktionsvärdet" hos lekredskap och lekmiljöer. Det är sådana komponenter som huruvida miljön eller redskapet:

- passar olika åldrar, ger mångsidig användning
- inbjuder till undersökande beteende, problemlösning, inläring eller aktivitet med ett bestämt mål i sikte
- främjar social samvaro mellan barn och mellan barn och vuxna
- ger sinnesupplevelser
- används av många

En förutsättning för ett högt funktionsvärde i den totala miljön är att den är variationsrik.

"För att på bästa sätt främja barns utveckling bör en lekplats vara så variationsrik som bara naturen själv kan vara. Kunde vi erbjuda barnen en skog, en äng och en strand skulle vi inte behöva planera för att lek skall uppstå" (sid 191).

Det "ideal" författaren målar upp gäller idag inte för de flesta barn, vanligare är en miljö som konstruerats efter det att andra prioriteringar skett, bostadshus, trafiksystem och så vidare. De platser som planeras för barn bör dock vara så variationsrika som möjligt, vilket innebär till exempel olika typer av markbeläggningar, I en naturlig miljö finns också ständigt utrymme för de slumpmässiga händelserna, tillfälle till samlande, upptäckande och händelser i anslutning till olika vädertyper och årstider. Variationen i miljön innebär alltså en så stor eftersträvan som möjligt till en "naturmiljö" där sådan inte sparats vid planering. Bengtsson (1981) beskriver efter franskt mönster vad variation kan innebära. Variation i skalan, stora rum-små rum,



Öppna ytor-små krypin, morfologiska variationer, det vill säga olika material, mjuka-hårda, varma-kalla och så vidare. Ljusvariationer såsom ljus, skugga, mörker samt variation i vegetation.

Vi har här endast fragmentariskt återgett en typ av analys av barns utemiljö och, det finns fler som har en utvecklingsteoretisk ansats och utmynnar i förslag om hur lekmiljöer skall utformas för att tillfredsställa barns grundläggande behov.

Slutsatsen blir i det närmaste en självklarhet, utevistelsen skall var meningsfull för olika åldrar, från små barn till vuxna. Planeringsideologier har hittills varit av segregerande karaktär på så sätt att närmast bostadshusen har lekplatser för de yngsta barnen iordningsställt medan de äldre barnen med mer utrymmeskrävande lekar varit hänvisade till vistelsemark längre bort från hemmet. De vuxnas aktiviteter har i stort sett inskränkts till visst deltagande i barnens lekar såsom att göra sandkakor, ge skjuts vid gungor och passa vid rutschkanor.

Inom andra områden av samhällslivet betonas vikten av att småbarn och äldre barn bör vistas tillsammans, till exempel syskongrupper inom den offentliga barnvården för ett ömsesidigt givande och tagande (Förskoelutredningen 1968, del II). Möjligheten för barn att iaktta och imitera vuxenvärldens aktiviteter är en väsentlig del av socialisationsprocessen och det kan ske genom att vuxna sysslar med uppgifter som barnen efter förmåga deltar i. Detta sker i viss utsträckning inom hemmets väggar visar bland annat Louise Gaunt (1977). Hur är det i utemiljön?

Vuxna och utemiljön

För att en positiv samvaro mellan barn och vuxna skall främjas krävs också att de vuxna har ett meningsfullt utbyte av utemiljön. Den vuxna människans upplevelse och utnyttjande av utemiljön påverkar barnens inställning och förmåga. Så ger Björklid (1980) exempel på att en faktor som påverkar barns utefrekvens negativt är brist på aktiviteter för vuxna. Det gäller både "vuxenaktiviteter" som kan vara stimulerande för barn att delta i och förutsättningar för vuxnas deltagande i barns lek.

Är de vuxnas subjektiva upplevelser relaterade till de behov som teoretiskt påvisas med hjälp av bland annat utvecklingsteoretiska resonemang? Om man teoretiskt kan visa på brister i boendemiljön, brister såsom låga värden på friyta per boende, dominerande motortrafik, dålig variationsrikedom inom parker och lekplatser och så vidare, och de boende trots det är tillfreds med den fysiska

miljön. Vad beror det då på?

**Aktivt handlande** Förklaringar till en sådan inställning kan ligga på ett vardagsnära plan. De faktiska möjligheter individen har att på ett meningsfullt sätt utnyttja den vardagliga miljön är bra ur för den enskilde individen, viktiga aspekter. Det kan vara så att vardagsmiljön upplevs som bra om den ses i relation till andra miljöer som individen har erfarenhet av, till exempel under uppväxten. En förklaring kan också vara att individen har möjligheter att komplettera miljön genom att utnyttja någon eller några alternativa miljöer, t ex fritidshus. Det innebär kanske en kompensering av brister i vardagsmiljön. Det kan vara en kombination av de tre komponenterna som ger individen en positiv uppfattning om den totala miljön.

Vi utgår från det vardagsnära perspektivet, att se individen som en aktivt handlande varelse, beredd att inom möjlighetens gränser utnyttja och påverka sin situation genom att optimalt utnyttja de resurser som finns i vardagen samt kompensera bristfälliga delar av omgivningen.

#### Anpassning

Ett mer övergripande perspektiv innebär att människan anpassas till rådande förhållanden. Det sker genom övergripande ideologisk styrning från samhällets sida. Rådande ideologier och normer i ett samhälle har till uppgift att ge människan en bild som visar att samhället är acceptabelt för människan att finnas i (Björkman och Lundqvist, 1981). Samtidigt med processer som styr den faktiska utformningen av individens omgivning, träder anpassningsmekanismer i kraft inom individen för att hennes identitet och självkänsla skall upprätthållas. En subjektiv inställning kan förändras med i övrigt förändrade livsbetingelser. Om samhälleliga ingrepp innebär ett alltför stort intrång i den enskildas behov av spelrum och hon inte accepterar de beslut och handlingar som styrs av politiska, ekonomiska och andra makter kan den subjektiva inställningen påverkas i missnöjesriktning och eventuella flyktvägar övervägs. Om å andra sidan förändringar som inträffar befinner sig utanför eller tangerar den enskilda individens behov av spelrum eller hon kompenserar sig, sker en anpassningsprocess och de införlivas i individens totala situation, även om de egentligen inte är tillfredsställande. Exempel på sådana processer kan vara de boendes reaktion på förändringar i utemiljön, vid stadsförnyelse. Exploatering av ett grönområde möts av opposition från befolkningen i stadsdelen men genomförs trots detta av beslutsfattarna. De individer som

direkt berörts av exploateringen ser en allvarlig försämring av sina möjligheter att vistas ute i stadsdelen, vilket för en del leder till uttalat missnöje. För att uppehålla jämvikt i sin situation, återfå nöjdheten söker de alternativ. Olika utvägar övervägs, såsom att söka sig till andra områden, varaktigt eller för speciella aktiviteter.

De personer å andra sidan som visserligen reagerat mot utbyggnaden men är mindre direkt berörda i sitt vardagliga utnyttjande av utemiljön, finner sig i situationen och accepterar den, börjar kanske till och med se positiva sidor hos förändringen.

#### Parkideologier

Den del av stadens uterum som varit knuten till ett ideologiskt sammanhang med en samlad organisation för planering, utförande och förvaltning, är stadens allmänna parker.

Historiskt har parken i staden sitt ursprung långt tillbaka i tiden, men det är med den kraftiga urbaniseringen under vårt sekel som mer eller mindre uttalade ideologier runt parken kommit fram. Med ökade stadsarealer följde längre avstånd till naturen och behovet av rekreationsområden i staden blev påtagligt. Parker som har anlagts under 30-talet och därefter gjordes små och inriktades på speciella funktioner. Andersson (1984) menar att det var främst två skäl till detta. Dels var det en önskan att säkra utflyktsmöjligheter för befolkningen, delar av naturen skulle bibehållas, dels var det en allmän uppfattning om att det skulle finnas ljus och luft mellan husen, vilket innebar att frikostiga friytor i form av gräsmattor mellan husen anlades. Den vanligaste parkstrukturen i städer är just små parker med någon eller ett par funktioner och dessa skiljer sig från den parkideologi som Andersson m fl vill framhäva, den multifunktionsella parken. En park skall vara möjlig att utnyttja för olika brukargrupper i anslutning till varandra.

Parken skall alltså inom ett sammanhängande område kunna tillfredsställa olika önskemål och behov, den skall ge ett samspel av upplevelser av olika art, en samtidig aktivering av alla sinnen.

Författaren sammanfattar parkernas funktioner i fem punkter:

- 1 De skall möjliggöra fysisk rekreation
- 2 De skall ge naturupplevelse
- 3 De skall ge plats för och stimulera social samvaro
- 4 De skall bidra till uppfattningen om stadsdelens struktur

## 5 De skall tillfredsställa behovet av skönhet

Det är alltså en ideologi som utgår från att alla funktionerna skall finnas i anslutning till varandra och ej som flera från varandra avskilda parker för olika slags brukare. Parken skall vara multifunktionell.

### 1.3 Andra undersökningar

Vid en genomgång av tidigare studier om barn och vuxnas utevistelser har det visat sig att forskningen i första hand har inriktat sig på platser av speciell typ, parker, lekplatser och bostadsgårdar.

Om barn i utemiljön

Norén-Björn (1977) har med en utvecklingspsykologisk ansats i huvudsak undersökt barns utnyttjande av lekplatser och lekredskap och hon sammanfattar resultaten av observationer från ett antal lekplatser, obemannade och bemannade.

"Huvudresultatet är att de lekplatser vi har idag mestadels är utformade så att de inte kan förändras vare sig av barn eller vuxna. De tillfredsställer främst lek av mer "upprepande" karaktär och mycket sällan experimenterade och utforskande aktiviteter. Den mer utvecklande formen av lek som fungerar som ett sätt för barnet att bearbeta en upplevelse, eller införliva, få grepp om något det lärt sig, förekommer sällan. Detta beror delvis på att barn vistas i så händelsefattiga miljöer, sannolikt utan kontakt med ett varierat vuxenliv och som alltså ger ett magert stoff att bearbeta. Dessutom saknar speciellt de obemannade lekplatserna skapande material som kan formas efter barnens egna intentioner. Lekplatserna tillfredsställer oftast inte de vuxnas behov av kontakt, stimulans och meningsfull aktivitet.

De fasta lekredskapen är ofta utformade så att de blir för svåra för de minsta barnen och så att de större mycket snart lär sig behärska dem. Lekplatsen blir således för "svår" för de minsta och för "tråkig" för de större barnen. De flesta fasta lekredskap används procentuellt sett en kort stund av den tid barnet befinner sig på lekplatsen. Undantag är de traditionella lekredskapen: gunga, sandlåda, den i en slänt förankrade kanan samt vissa större kombinerade klätterredskap, liksom lösa redskap som cyklar, kärror, grävskopor och byggglådor. De låga klätter- och balansredskapen liksom bollplanken, de fasta föreställande redskapen, kojor och affärs-skärmar på platser som saknar lösa saker att

leka med har visat sig inte användas alls. Markytor i kombination med lösa redskap och löst material är det som används mest. Många fasta lekredskap står endast och tar upp dyrbar lektyta" (sid 62).

Björklid (1980) betonar i sin avhandling, med hjälp av utvecklingspsykologiska samt miljöpsykologiska teorier, individens utveckling genom samspel med miljön samt att individen har behov av att få påverka och förändra sin miljö. Hon har också genom empiriska studier kommit fram till att det till största delen är äldre förskolebarn och pojkar i yngre skolåldern som utnyttjar gårdarna i två höghusområden i Stockholm.

Ytterligare ett exempel på undersökningar som utförts om barns utevistelser är Stockholms kommuns utredning om barns levnadsvillkor och uppväxtmiljö i Stockholm (USK, 1983).

Utredningen syftar bland annat till att beskriva barns fysiska, sociala och kulturella uppväxtmiljö. "Barns fysiska miljö" är en del av utredningen och består av en enkätundersökning inom sju inbördes olika stadsdelar i Stockholm med personal som arbetar med barn 0-12 år (daghemspersonal, skolpersonal och fritidshemspersonal). Huvudresultaten visar att personalen framför allt oroas av den täta biltrafiken och, i några områden, den sociala miljön som har påtagliga inslag av missbrukare och ungdomsgång (sid 27).

De områden som av personalen upplevs som bra uppväxtmiljöer är de som har natur och grönområden. När det gäller närmiljön är det i första hand bostadsområden som ligger nära grönområden, som är trafikfria och har väl tilltagna gårdar som uppskattas. I stort är dock de flesta närmiljöer bristfälliga enligt personalen på de olika institutionerna, framför allt vad gäller trafiksäkerheten, men till en del också storleken på gården. Gårdarna är för små och dåligt utrustade (sid 47).

Allmänt om utemiljöer

Exempel på en annan typ av studie av hur en typ av utemiljö utnyttjas är Henriksson m fl (1976). En empirisk studie av fem parker inom Stockholms kommun. Författarna har bland annat sökt motiv till besök i parkerna och de har klassificerat motiven i "nyttomotiv" såsom få motion, gå ut med barnen, gå ut med hunden samt "avkopplingsmotiv", till exempel att sitta och njuta av grönska eller se på folk. De faktorer som enligt undersökningen påverkar parkvanor är gångavstånd till parken, ålder (bl a har framkommit att barn ooh ungdomar är starkt överrepresenterade i förhållande till andelen boende), arbetsförhållanden (ej förvärvs-



arbetande besökte i högre grad parken), andra möjligheter till utevistelse samt bundenhet till barn.

En klassificering av besökarna resulterar i fyra kategorier: barn, vuxna, pensionärer och "ölgubbar".

Vid intervjuer med parkbesökare visade det sig att det mest uppskattade i parkerna var "lekplatsen", "träd, grönska, lummighet" samt speciella drag i respektive parker, till exempel vatten. Störningar som upplevdes var "fyllerister" och trafikstörningar. Alltför få bänkar var det som de besökande upplevde som den största bristen i parkerna.

Andersson A m fl (1984) har inom en studie utarbetat underlag till parkprogram för små och medelstora tätorter. Syftet har varit att belysa vissa friyteproblem på två orter, Eslöv och Vänås. En frågeställning har varit hur stor del av parkmarken på respektive ort som är användbar för invånarna, och för att få svar på bland annat den frågan har författarna genomfört intervjuer med boende. En sammanställning av vilka faktorer som är viktiga i en park ger vid handen att på båda orterna ser de boende det som viktigt att det finns träd, buskar, blommor och gräsmattor. Stor skillnad föreligger mellan orterna vad avser parkerna som forum för sociala kontakter och naturupplevelser. Någon analys av dessa resultat föreligger dock ej.

En slutsats är att invånarna har behov av olika typer av platser, anlagda parker och naturområden. Det ena utesluter inte det andra.

#### Inför stadsförnyelse

Utredningsgruppen vid Stockholms stadsbyggnadskontor har utfört ett antal stadsdelsstudier inom Stockholm med avsikt att få kunskap om sociala och fysiska förhållanden i olika stadsdelar inför stadsförnyelse. Ett exempel ur den utredningssamlingen är "LM-staden i Midsommarkransen" (1982). Man har undersökt stadsdelen med avseende på geografisk indelning, befolkningssammansättning, serviceutbud, marken mellan husen, arbetstillfällena, barn- och äldreomsorg, föreningsverksamhet samt trafikförhållanden. För varje variabel har ett urval av de boende yttrat sig i en intervju och det har visat sig bland annat när det gäller marken mellan husen att den vackra naturen är en uppskattad kvalitet. Vissa platser upplevs dock som otrygga på grund av att de är tillhåll för missbrukare. Bland annat ett område som gränsar till vårt undersökningsområde.

I en ännu ej publicerad studie (Gran och Sorte,



1985), har man undersökt organiserade gruppers utnyttjande och uppskattning av olika typer av grönområden i nio tätorter i Sverige. Av de preliminära resultaten framgår bl a att de personer som leder barnverksamhet är förhållandevis nöjda, medan de som har verksamhet med pensionärer är minst tillfreds när det gäller möjligheten till utomhusaktiviteter. Resultaten visar också att de organiserade grupperna överlag föredrar naturområden framför anlagda parker för sina aktiviteter.

Vi har i detta avsnitt endast gett exempel på en del av den forskning och de utredningar som föreligger vad gäller vad människors utemiljö. De allra flesta har i sina studier utgått från platser, parker, lekplatser och närområden inom stadsdelar eller orter och sökt uppgifter om besökarna på platserna genom observationer eller intervjuer. Vi har försökt gå en annan väg vid vårt val av metod. Vi har sökt upp individer med vissa karakteristika, hemarbetande med små barn och skolbarn och utifrån dessa individers utsagor beskrivit de platser som utnyttjas, de aktiviteter som bedrivs samt individernas uppfattning om platserna.

## 2 METOD

Undersökningen har utförts i två stadsdelar i Stockholm, Aspudden och Gröndal, och vår metod har huvudsakligen varit ostrukturerade intervjuer med hemarbetande vuxna som vårdar barn i förskoleåldern. Dessutom har vi genomfört ett antal observationer vid olika årstider på de platser som har visat sig vara intressanta ur de hemmarvarandes synpunkt. I Aspudden har också yngre skolbarn intervjuats.

## 2.1 Intervjuer

## Syfte

Syftet med den typ av intervju vi utfört har varit att i stort sett förutsättningslöst söka så mycket information som möjligt om de intervjuades uteställningar till vardags. De har själva fått berätta och vår rapport har tagit form efter det som varit karakteristiskt och viktigt för de intervjuade.

## 2.1.1 Intervjuer med hemarbetande vuxna

## Urval

Hemarbetande vuxna med små barn är svåra att nå via register. Undantaget är de kommunala dagbarnvårdarna. Vi har därför valt att söka upp intervjupersonerna ute i parker och på andra platser, deltidsförskolor, öppen förskola samt via parklekens verksamhet. De kommunala dagbarnvårdarna har vi nått via socialförvaltningen i Hägersten.

Sammanlagt har vi intervjuat 31 personer och fördelningen på hemarbetande, deltids förvärvsarbetande samt dagbarnvårdare är:

	Aspudden	Gröndal
Hemarbetande med egna barn	7	5
Deltidsförvärvsarbetande med egna barn	5	4
Kommunala dagbarnvårdare	6	4

Det sammanlagda antalet barn som de intervjuade har hand om är 80 barn, varav 55 barn i förskoleåldern. Alla åldrar finns representerade från mycket små spädbarn till barn i 12-årsåldern.

## Genomförande

Intervjuerna har skett vid ett tillfälle och de har haft formen av ostrukturerade samtalsin-

tervjuer med hjälp av bandspelare och intervju-  
guide (se bilaga 2:1). Varje intervju har varat  
mellan en och två timmar och har i regel skett i  
de intervjuades hem. Några har skett i deltid-  
förskolans lokaler och någon i parklekens lokal i  
Aspudden.

### 2.1.2 Intervjuer med skolbarn

#### Urval

Intervjuer har gjorts med lågstadie- respektive  
mellanstadiebarn - 8 och 11 år gamla - från Asp-  
uddsskolan. I 2 andra- och 1 femteklass har barn  
bosatta i Aspudden intervjuats. Varje intervjuat  
barn har själv valt att delta i undersökningen.

Sammanlagt har 36 barn intervjuats. Fördelningen  
på ålder och kön är:

	flickor	pojkar
Skolbarn 11 år	9	7
Skolbarn 8 år	9	11

#### Genomförande

Barnen har förberetts och lärt känna intervjuaren  
genom flera kontakter med klasserna före inter-  
vjuperioden. Intervjuerna har gjorts under skol-  
tid i ett avskilt rum. De har skett i samtalsform  
med hjälp av bandspelare och intervjuguide (se  
bilaga 2:2) och varat i genomsnitt 25 minuter.

### 2.2 Observationer

#### Syfte

Syftet med observationerna har varit att komplet-  
tera informationen från intervjuundersökningen i  
främst tre avseenden:

- \* att ge en översiktlig bild av andra grup-  
pers aktiviteter
- \* att belysa samspelet mellan intervjugrup-  
perna och andra brukare
- \* att i vissa avseenden kontrollera inter-  
vjuernas trovärdighet respektive förklara  
uppgifter från intervjuerna

Med observationernas hjälp har vi också velat få  
en uppfattning om hur olika områden utnyttjas, av  
vem och hur mycket. Vi har inte gjort så många  
observationer, som skulle krävas för statistisk  
bearbetning av materialet.

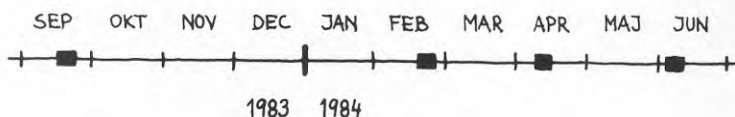
## Urval

Urval av observationsområden har gjorts med avsikt att få med gårdar och parker av olika ålder och karaktär. När det gäller bostadskvarter har vi bara objekt där det bor barn. Det preliminära urvalet har justerats något p g a utsagor i intervjuerna.

## Genomförande

Observationerna har utförts i parker, i bostadskvarter och i naturområden vid fyra perioder från hösten 1983 till försommaren 1984, under tre dagar vid varje tillfälle:

Fig 2.1 observationsperioder



Observationerna har skett dagtid ca kl 9-17 med kvällsobservationer vid några tillfällen. Observationerna har utförts med olika teknik för olika typer av områden:

- 1 Ögonblicksobservationer i Aspuddsparken och Sannadalsparken, 1-minuts observationer med markering på karta (se bilaga 3:3) (jfr Henriksson m fl, 1976).
- 2 Periodobservationer i övriga parker och på gårdar, vanligen 8 minuter, noteringar i protokoll (se bilaga 3:4).
- 3 Observationsrunda i Vinterviken, ca 20 min, noteringar i protokoll som 2.
- 4 Löpande protokoll, på olika ställen, ca 20-60 min för att studera en eller några aktiviteter/grupper.

Vid olika tillfällen har vi också sökt oss till andra platser än de som regelbundet observerats för att studera aktiviteter och spår av aktiviteter, t ex kojbyggen, fotspår i snön.

De återkommande observationerna har vi (så långt som möjligt) försökt genomföra i för årstiden typiskt väder. Vi har i stort sett kunnat undvika riktigt dåligt väder, men regnskurar har förekommit vid några observationstillfällen.

### 2.3 Undersökningens begränsning

Det är viktigt att påpeka att vår undersökning är

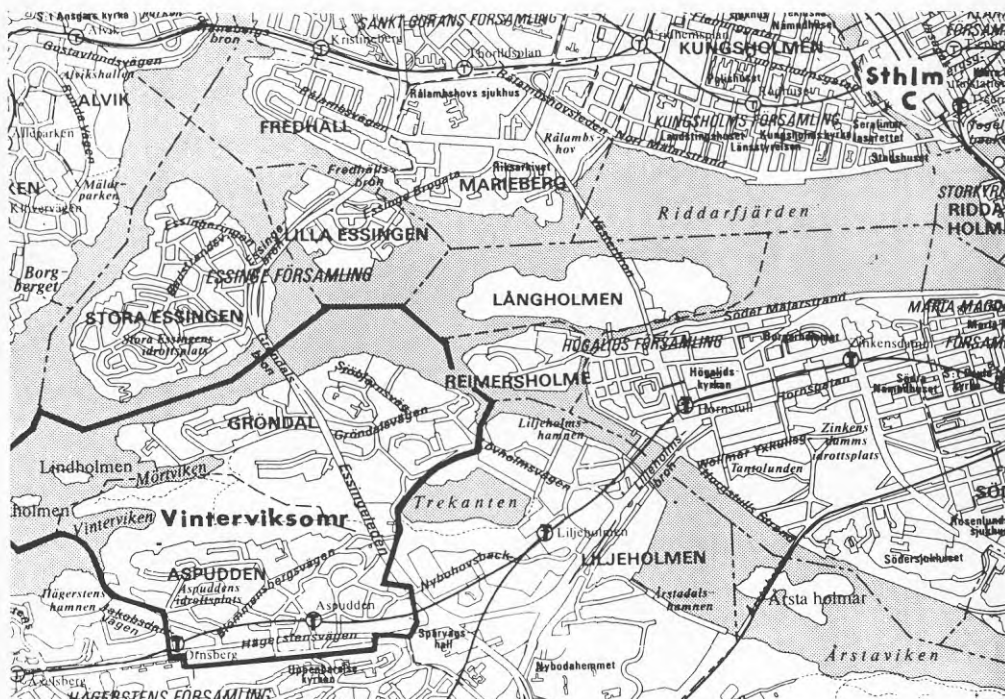
av explorativ karaktär och att de resultat vi nått ej är generaliserbara i strikt vetenskaplig mening till andra än de personer vi intervjuat. Syfte har varit att ge en bild av hur det ser ut i vårt undersökningsområde men jämförelser med andra undersökningar tyder inte på att våra resultat skulle vara unika för just Aspudden och Gröndal. Våra undersökningsresultat ger tillsammans med andra en relativt utförlig bild av hur utemiljön utnyttjas till vardags. Även om undersökningsområdet är geografiskt begränsat och urvalet ej slumpmässigt kan de sociala och fysiska förhållanden som påverkar människors handlingsmönster betraktas som allmängiltiga (se t ex Josefsson, 1978).

Vår redovisning saknar i stort sett frekvensfördelningar och andra systematiska bearbetningar av t ex hur ofta och vid vilka tider aktiviteter utförs. Detta grundar sig dels på att materialet i statistisk mening betraktas som litet, dels på att det kan vara svårt att vid ett intervju- tillfälle minnas exakt hur ofta och när vissa handlingar utförs. Det gäller vuxna såväl som skolbarn och kanske framför allt för de senare där intervjuerna varit kortare i tid och därför att barns minne i än högre grad fungerar selektivt.

3 STADSDELARNA ASPUDDEN OCH GRÖNDAL  
(karta över stadsdelarna finns i bilaga 3.1)

Vi valde Aspudden och Gröndal som vårt undersökningsområde, två stadsdelar i södra delen av Stockholms stad. Vinterviksområdet, som är ett naturområde med en äldre industrianläggning in-  
sprängd, ligger mellan de båda stadsdelarna och ingår också i undersökningen.

Fig 3.1 Översiktskarta



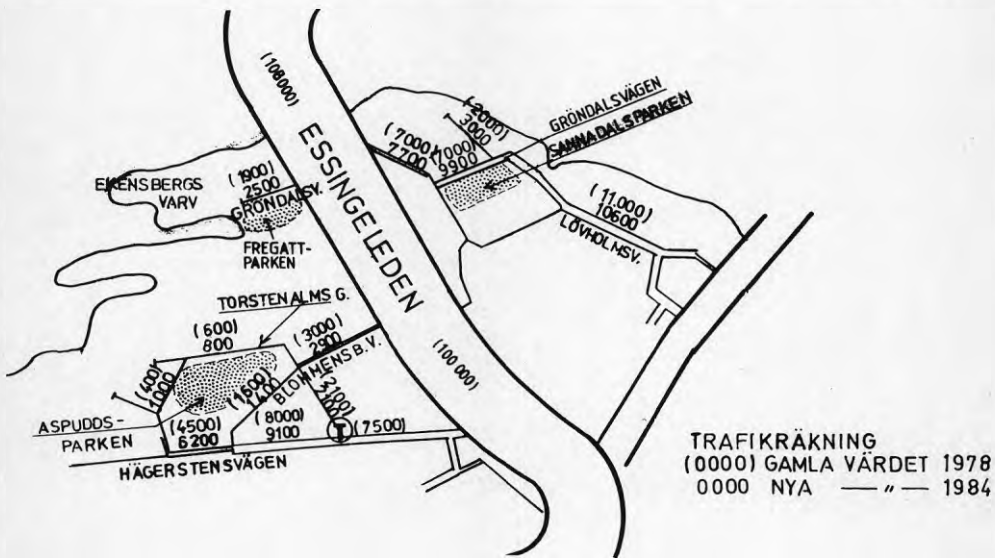
Att vi bestämde oss för just Aspudden och Gröndal har följande huvudskäl:

- \* Båda stadsdelarna har en varierande miljö avseende bebyggelsens ålder och struktur och därmed skiftande förhållanden när det gäller vistelsemarkens läge och utformning.
- \* Här finns möjligheter att studera effekter av stadsförnyelse genom att ombyggnad och komplettering med bostäder och service har genom respektive pågår i olika projekt i båda stadsdelarna.
- \* Aspudden och Gröndal är för Stockholmsförhållanden små stadsdelar med en åldersmässigt något så när "normalt" sammansatt befolkning.



- \* De båda stadsdelarna liknar alltså varandra på många sätt, men när det gäller trafikproblem och friytestruktur finns också uppenbara skillnader.
- \* Sammantaget anser vi att Aspudden och Gröndal uppvisar många egenskaper både fysiska och sociala, som kan kännas igen i områden även utanför Stockholm där stadsförnyelse är aktuell.

Fig 3.2 Trafikbelastning på vissa vägar. (Fordon/dygn)



### 3.1 Aspudden

#### 3.1.1 Läge - avstånd

Aspuddens läge i stort framgår av fig 3.1. Avståndet till Stockholms centrum är ca 6 km. Med tunnelbanan tar det ca 10 min att komma till T-centralen.

#### 3.1.2 Utbyggnadshistoria

Utbyggnaden av Aspudden påbörjades på 1910-talet efter det att en spårvägslinje dragits fram genom området. Då byggdes stenstadskvarter kring Hägerstensvägen. Under 30-talet men framförallt på 40- och 50-talen byggdes flerbostadshus som smalhus och punkthus t e x via Schlytersvägen och kring Aspuddsparken. Här finns öppna stadsrum och mycket bevarad grönska.

1964 ersattes spårvägen med T-bana. Vid mitten av 70-talet började man riva/bygga om i de äldsta kvarten. Under 70-talet tillkom många daghem på

egna tomter. 1972 stängdes Hägerstensvägen för genomfartstrafik.

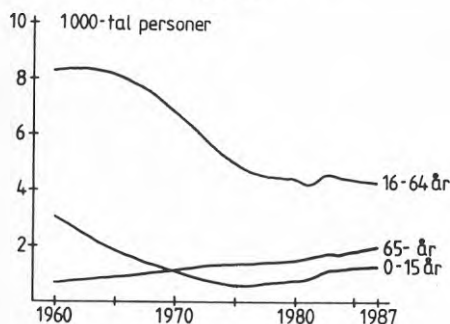
80-talet har hittills inneburit fortsatt sanering och komplettering i stadsdelens centrum samt utbyggnad av bostadsområdet "Örnbacken", (USK, 1981).

### 3.1.3 Befolkning

Aspudden har sedan gammalt räknats som en arbetarstadsdel. Här bodde man nära stora industriarbetsplatser som LM:s telefonfabrik och Liljeholmens kabelfabrik. Numera är dock flera av de förvärvsarbetande sysselsatta inom offentlig förvaltning än inom tillverkningsindustrin.

Sin hittills största folkmängd nådde Aspudden 1950 då det bodde 13 526 personer i stadsdelen. Framtill 1975 var befolkningsutvecklingen typisk för en åldrande stadsdel medan befolkningen därefter föryngrats betydligt, (USK, 1981).

Fig 3.3 Befolkningsutveckling



(källa USK, 1981)

	Befolkning Aspudden % (abs.tal) 1983	Befolkning Riket % 1982
totalt	(7645)	
0-6 år	8,7 ( 665)	8
7-17 år	7,3 ( 558)	15
18-64 år	64 (4905)	60
65-	20 (1522)	17

(källa USK, 1984:8 och Stat årsbok, (1984)

Mellan åren 1980 och 1983 ökade andelen 0-6 åringar från 6-8,5 % vilket i absoluta tal innebär 247 st. Antalet lågstadbarn 7-9 år ökade under samma period från 124 till 198 personer.

## 3.2 Gröndal

### 3.2.1 Läge - avstånd

i fig 3.1 visas Gröndals läge i stort. Från Stockholms centrum når man Gröndal via T-bana till Liljeholmen samt matarbuss. Restiden är 15-20 min.

### 3.2.2 Utbyggnadshistoria

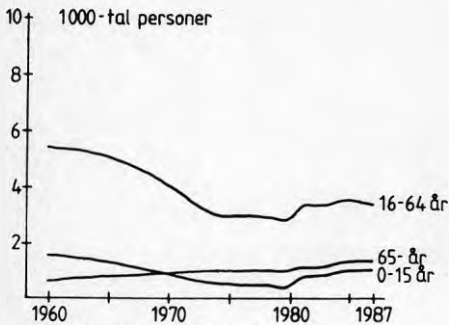
Gröndal började bebyggas med stora hus under 1910-talet - i huvudsak utmed Gröndalsvägen. Många "kåkar" från äldre tid finns dock fortfarande kvar. En spårvägslinje öppnades 1923. Under 1940-talet skedde en stor utbyggnad av Gröndal i form av punkthus och stjärnhus bl a norr om Gröndalsvägen och vid Ekenbergsvägen. I slutet på 50-talet bebyggdes kvarteren närmast sjön Trekanten.

1966 öppnades Essingeleden genom Gröndal för trafik. På 70-talet har liksom i Aspudden de äldsta husen utsatts för ombyggnad. För närvarande pågår flera projekt med komplettering av bebyggelsen i centrala Gröndal. 1982 var utbyggnaden av bostäderna vid Ekenbergs varv klar.

### 3.2.3 Befolkning

Gröndal nådde sitt hittills högsta befolkningstal 1961. Då bodde här 7903 personer. Befolkningsutvecklingen sedan dess beskriver en kurva snarlik Aspuddens. Även Gröndal har tidigare i stor utsträckning varit befolkad av arbetare som fann sin utkomst vid de närbelägna fabrikerna medan sysselsättning inom offentlig förvaltning numer är klart dominerande (FOB, 1975, USK, 1981).

Fig 3.4 Befolkningsutveckling



(Källa USK, 1981)

Befolkning Gröndal		Befolkning Stockholm
% (abs.tal) 1983		% 1982
totalt	(5317)	
0-6 år	8,5 ( 452)	6
7-17 år	7,3 ( 532)	9
18-64 år	64,9(3451)	64
65-	19,1(1061)	21

(Källa:USK, 1984:8)

Från 1980 till 1983 har andelen förskolebarn 0-6 år ökat från 4,7 till 8,5 % eller med 249 personer. Under samma period ökade antalet lågstadiesbarn 7-9 år från 65 till 134 personer.

### 3.3 Parker, gårdar och annan vistelsemark

#### 3.3.1 Begrepp

De benämningar och termer för utemiljö, som används i denna rapport har sin grund i ett förslag som utarbetats vid institutionen för landskapsplanering SLU (Bergsjö och Nilsson, 1983, Nilsson, 1984). De har kompletterats med termer och definitioner ur ett utredningsmaterial från Stockholms fritidsförvaltning, samt ett par egna förslag. Definitionerna från Stockholms fritidsförvaltning kommer från ett förslag till parkpolitiska program. De kan därför snarast betraktas som mål för hur en viss typ av områden skall se ut. Vi har inte bearbetat lånade definitioner.

- Friyta** Friyta är mark, som inte upptas av byggnader eller trafikaneläggningar. Dvs trafikaneläggningar för fordonstrafik. Torg, gågator m m som är avstängda för fordonstrafik skall räknas som friytor, liksom villatradgårdar, överbyggda gårdar och vägreservat (Nilsson, 1984).
- Vistelsemark** Vistelsemark är mark som är användbar för lek och utevistelse (Bergsjö och Nilsson, 1983). För enstaka platser använder vi "vistelseyta" i samma betydelse.
- Promenadområde** Promenadområde är en större sammanhängande naturmark för promenader i vacker natur, för motion, lek, vila och samvaro.
- Området skall kunna erbjuda en vardagspromenad om minst en timme och nås inom 800 m från bostaden.
- Promenadområdet skall ha en minimiyta om ca 100 ha. Det kan vara utformat så att av dessa 100 ha är 50 ha högklassig naturmark och 50 ha vattenområde. Området skall kunna bjuda naturupplevelser. Kan det inte det får det inte räknas som promenadområde.  
(Fritidsförvaltningen Stockholm, 1984)
- Park** Park, vanligen trädbevuxen mark, som vårdas och bevaras i prydnads- och rekreationssyfte. Park kan utgöras av såväl anlagd mark som naturmark (Nilsson, 1984).
- Stadsdelspark** Stadsdelspark är stadsdelens mötesplats för sam-

varo, nöje och avkoppling i det fria för alla i stadsdelen - men med tonvikten lagd på de vuxnas behov av fritidsaktiviteter.

Stadsdelsparken skall kunna nås inom 800 m från bostaden och ha en yta av ca 5 ha.

I en bra stadsdelspark finns: naturmark, gärna så varierad som möjligt, öppna gräsytor för bollspel, drakfest, omväxlande promenadvägar med sittplatser, utblickar, speciella attraktioner typ koloniområden, lekplats, café, dansbana. (Fritidsförvaltningen Stockholm, 1984)

#### Grannskapspark

Ett grannskap kan utgöras av ett eller flera bostadskvarter, ett stadsdelscentrum eller ett samlat arbetsområde. Grannskapets karaktär varierar beroende på bebyggelsens utformning och de verksamheter, som de innehåller. I ett bostadsområde är det bebyggelsens gruppering i förhållande till lekplatser, skola och livsmedelsaffär, som utgör grunden för grannskapsbildningen. Om en park har grannskapet som sitt huvudsakliga upptagningsområde kan begreppet grannskapspark användas (Nilsson, 1984).

#### Målsättning för grannskaps-parken

Grannskapsparken skall omfatta parkytor om tillsammans minst 1-2 ha och kunna nås inom 300 m från bostaden via trafikskyddade gångvägar. Grannskapsparken kan bestå av flera parkrum vart och ett med sin särart men sammanbundna av parkstråk till en fungerande enhet. I en bra grannskapspark finns: lekplats eller parklek (d v s med personal), sittplatser, lugna vrår och mer aktiva ytor, omväxlande natur, (förf tolkning av fritidsförvaltningen Stockholm, 1984).

#### Småpark

Småpark är en park, som betjänar ett område mindre än ett grannskap och eller rymmer få funktioner. Småparken kan vara ett litet naturområde, en lekplats med omgivande grönska eller en park med planteringar och sittmöjligheter.

#### Gård

Gård är utrymmet mellan hus i byggnadskvarter eller mellan hus och gata. (Bergsjö och Nilsson, 1983).

### 3.3.2 Fysiska förutsättningar, översikt

Vår studie rör parkmark, tomtmark och övrig vis-



telsemark i båda stadsdelarna samt mellan dem. För observationerna har vi valt områden, som tillsammans bör ge en god bild av förhållandena i Aspudden och Gröndal, när det gäller tillgång till samt utnyttjande av olika slags vistelsemark. De fysiska förutsättningar, som vi tagit till utgångspunkt för undersökningen och försöker belysa konsekvenserna av är följande:

- \* Arealen vistelsemark per invånare är relativt låg (jfr Miljö- och Hälsovårdsförvaltningen, 1982, bilaga 3.2).
- \* Barriärer i form av gator med biltrafik samt stora nivåskillnader skiljer i många fall bostäderna från park och promenadområde.
- \* I Aspudden finns stadsdelspark och idrottsplats i ett centralt stråk i nära kontakt med skola och till synes väl skyddad mot biltrafik.
- \* I Gröndal saknas dessa samband. Stadsdelen är starkt påverkad av genomfartstrafik, som utgör en uppenbar störningsfaktor för stadsdelsparken (Sannadalsparken).

### 3.3.3 Parker och gårdar i Aspudden.

Eftersom många parker och andra vistelseytor saknar vedertagna namn har vi själva konstruerat namn respektive tagit upp namn, som vi hört användas i området.

Parkmarken i Aspudden är uppdelad i många enheter av olika karaktär. Vår studie begränsar sig till några ytor, som har klar parkfunktionen enligt gängse språkbruk. Alla rymmer en anlagd lekplats eller bildar tillsammans med bostadsgårdar ett lekområde. (Den senare kategorin beskrivs i samband med respektive gård).

Följande parker ingår i undersökningen:

Kategori	Namn	Areal (vistelsemark)	Övrigt
Stadsdelspark	Aspuddsparken	ca 25 000 m <sup>2</sup>	parklek, naturmark
Småparker	Schlytersparken	ca 4 000 m <sup>2</sup>	lekplats, naturmark
Småparker	Stenskvättan	ca 1 500 m <sup>2</sup>	lekplats, uppvuxen grönska

(Parkernas läge framgår av bil 3.1. Kartor över alla parker i bil 3.3).

Gårdar finns det av många olika typer, från naturmarksdominerade områden mellan punkthus till underbyggda gårdar i stadsdelscentrum. För våra observationer har vi valt gårdar i bostadskvarter som byggts eller byggts om efter mitten på 70-talet. Detta dels för att de unga familjerna med barn i huvudsak bor där, dels för att dessa gårdar kan ses som exempel på utemiljön i ett område där stadsförnyelse genomförts.

Nya gårdar: Örnbacken, gård A och B.

Ombyggda gårdar: Kvarteret Ljungspoven,  
Kvarteret Vandraren, gård A-C,  
Kvarteret Lövsmygen

Vid gårdarna i Örnbacken samt i kv Ljungspoven finns kvartersdagem. Kartor över gårdarna finns i bilaga 3.3.

### 3.3.4 Parker och gårdar i Gröndal

Parkmarken i Gröndal är ännu mer uppsplittrad än den i Aspudden. Till skillnad mot i Aspudden har vi här också nyanlagda parker med i observationerna (Strandparken samt Äventyrsparken i Ekensberg) samt parker utan anlagd lekplats (Strandparken, Mörtviken).

Dessa parker ingår (beskrivning se bilaga 3.3):

Kategori	Namn	Areal (vistelse- mark)	Övrigt
Stadsdelspark	Sannadalsparken	ca 12 000 m <sup>2</sup>	parklek, upp- vuxen grönska
Grannskapspark	Fregattparken	ca 7 000 m <sup>2</sup>	parklek, upp- vuxen grönska
Småpark	Utkiksparken	ca 7 000 m <sup>2</sup>	lekplats, upp- vuxen grönska
Småpark	Äventyrsparken	ca 3 000 m <sup>2</sup>	stor lekplats
Småpark	Strandparken	ca 3 500 m <sup>2</sup>	sittplatser
Småpark	Mörtviken	ca 500 m <sup>2</sup>	sittplatser, uppvuxen grönska,
Småpark	Ekensbergshöjden (del av större friyta)		lekplats, natur

Parkernas läge och utseende framgår av bil 3.1

respektive 3.2.

Gårdar av intresse för vår studie har vi inte funnit många i Gröndal. Förutom i det nybyggda Ekensbergsområdet där det finns ett antal bostadsgårdar med mer eller mindre välutrustade lekplatser har vi valt en gård vid ombyggda hus i direkt anslutning till Sannadalsparken. I båda fallen finns kvartersdaghem. Kartor över gårdarna finns i bilaga 3.3.

Nya gårdar:	Ekensbergs varv gård 1 och 2
Ombyggd gård:	Kvarteret Ratten.

### 3.3.5 Naturmark och promenadstråk

Vinterviksområdet fungerar som promenadområde för Aspudden och Gröndal. Området, som i huvudsak består av kuperad skogsmark med en öppen dalgång emellan, har tidigare till stor del varit inhägnat. Här låg en sprängämnesfabrik -Nobelfabriken. En viss industriell verksamhet finns här fortfarande.

I observationerna har vi studerat ett promenadstråk genom området samt i mindre utsträckning Örnberget vid Örnbacken samt Rävudden, en anlagd yta av parkkaraktär, som fungerar som utflyktsmål.

Observationerna har också omfattat den nyanlagda Strandpromenaden i Ekensberg.

Av praktiska skäl har vi måst sätta stopp här när det gäller promenadstråken, trots att det uppenbart finns många välfrekventerade stråk i båda stadsdelarna.

Naturmark i anslutning till bostadsbebyggelsen har studerats något men ej genom regelbundna observationer.

Vi har valt att som fallstudier presentera fem intervjupersoner och de olika förutsättningar dessa har att vistas ute under. De skiljer sig åt bland annat med avseende på rörelsefrihet, omedelbar social gemenskap, avstånd till adekvata friytor samt möjlighet att själv styra sina aktiviteter.

Vi börjar med en intervju som illustration av förhållandet förälder och ett litet barn. Utmärkande är att den vuxne kan styra valet av vistelseyta i relativt hög grad, även om intervjupersonen är väl medveten om att barnet har behov av att iaktta och till viss del interagera med andra barn.

De vistas mycket utomhus under dagarna och söker inte någon direkt social kontakt med andra som finns ute. Fadern talar ibland med andra i parken men framhåller inte detta som någon viktig faktor i valet av vistelsemark. Den vuxne kan tillgodose sina egna önskemål och behov, han upplever inte fysiska hinder i någon större utsträckning. Han har barnets mat- och sovtider att ta hänsyn till och det gör att en viss rutinisering är nödvändig.

Det senare gäller samtliga som har små barn. Sovtider och mattider gör att dagen får en rutinmässig karaktär. En mamma som är hemarbetande heltid med två små barn, 1 1/2 och 2 1/2 år gamla är vårt andra exempel. För denna mamma är den sociala aspekten viktig och hon begränsas av de fysiska hinder som finns i omgivningen, då hon använder tvillingvagn när hon är ute med barnen. Hon har dessutom mycket arbetssamma pass vid utevistelser, två små barn att springa efter och hjälpa ställer höga krav på påpasslighet. Utformningen av lekytorna är viktig för denna mamma. Promenader är av sekundär betydelse, dels beroende på att det kan det arbetssamt med dubbelvagnen och också på grund av att barnen rör sig åt olika håll när de vill promenera själva. Detta ställer höga krav på promenadvägar, det måste bland annat vara helt fritt från fordonstrafik.

För nästa intervjuperson, som har fyra små barn att ta hand om till vardags (tre dagbarn och ett eget) är däremot promenader ett viktigt inslag i aktivitetsmönstret. Hon representerar tillsammans med barnen det som kanske mest liknar institutionssituationen (daghem). De vistas och promenerar mest i närområdet. Bilfria promenadvägar är nödvändiga och för henne och barnen är det viktigt med variation i utemiljön inom ett litet avstånd från bostaden. Behovet av sociala kontakter

tillställs på ett omedelbart sätt genom att hon har en väninna med små barn som hon har sällskap av varje dag.

Aktionsradien krymper med stigande antal små barn, men den ökar successivt med ökad ålder på barnen. Detta illustrerar den fallstudie som beskriver en hemmamamma med tre barn, två i lägre skolåldern och ett litet barn. Denna grupps främsta färdmedel vid barmark är cykel, vilket gör att de på cykelvägar kan ta sig ganska långt och det är något som de har ett starkt behov av, framför allt efter den exploatering som skett av skogsmark i närområdet.

Vårt femte exempel är en dagbarnvårdare med fyra barn i skolålder och ett barn i deltidspåskola. Aktiviteter tillsammans med barnen sker företrädesvis på lovdagar och eftermiddagar. Utevistelser blir för barnen mindre omfattande och de föredrar att alltmer ägna sig åt inomhusaktiviteter efter skolan. Det sociala behovet hos barnen tillfredsställs till stor del i skolan och deltidspåskolan, vilket också gäller fallstudie 4.

#### 4.1 Anders och Karin

I det första fallet har vi en pappa, Anders, som är hemarbetande på deltid med sin lilla dotter Karin 2 1/2 år. Familjen bor i en liten trerumslägenhet vid Hägerstensvägen i ett renoverat hus. Anders har ett arbete som innebär att han till stor del kan förlägga sin arbetstid till nätter och helger, och han har valt att vara hemma med sin flicka på dagarna, då hans hustru arbetar.

Anders och Karin tillbringar mycket av sin tid på dagarna utomhus, det var i Aspudsparken vi träffade dem. Redan efter frukosten och de vanliga morgonbestyren går de ut och i regel då till parken med parklek.

Till Aspudsparken går de åtminstone tre dagar i veckan på förmiddagen, då det alltid finns barn i Karins ålder där. De går alltid ensamma till parken som inte ligger mer än 7-8 minuters gångväg från hemmet. Mestadels går de raka vägen till parken, men kan göra en extra sväng om Anders vill köpa en tidning eller något annat. De stannar vanligtvis i parken under ett par timmar och då får Karin springa fritt omkring och leka med de olika redskapen. Hon provar på det mesta när hon är där, rutschkana och gungor tycker hon mest om. Anders får själv vara i rörelse och följa henne för att förhindra att hon gör sig illa eller ger sig iväg alltför långt.

"Det är ju det att man bor så här i en storstad, så är det ju ett grönområde, det finns



andra barn där och hon kan röra sig fritt helt enkelt. Det finns mycket olika grejor och framför allt verkar hon rätt nöjd själv, hon kommer hem och somnar direkt".

Anders trivs för egen del också bra i parken, framförallt på sommaren. Höst och vinter är väl inte så rolig tycker han. Parken är fin för att den är så grön, den är stor och ligger alldeles som i en dalgång, vilket gör att den känns trygg när små barn skall vistas där. Det finns många olika redskap och de räcker till för Karins behov, men Anders menar att de skulle behöva en upprustning.

"Det börjar bli lite slitet därnere, en del grejor, till exempel lekstugan som finns börjar bli väldigt sliten. Det ser man om man går och tittar lite på sånt. Jag tror inte att den håller så lång tid till när det blir väderskiftningar".

Någon direkt favoritplats för egen del kan Anders inte peka på i parken, han behöver röra på sig i takt med Karin mest hela tiden. Han tycker att det saknas sittplatser vid vissa redskap, det finns bänkar bara vid sandlådorna och plaskdammen och han saknar sittplatser mer utspritt i parken. När det är fint väder och varmt tar de med sig filt och förtäring och har picknick i gräset i parken.

Det gröna i form av träd och gräsmattor är tillräckligt menar Anders, någon ytterligare plantering är det ingen större idé att ha eftersom det tar stryk och försvinner efter en tid. Så har hänt det senaste året.

Odelat bra är dock inte parken. Anders påpekar att, förutom de slitna redskapen, är det negativt med de missbrukare som söker sig till parken "... parken drar i viss mån till sig en del narkomaner och andra missbrukare. Det var lite obehagligt - under sommaren - för att dom använde vattnet för att dra upp i sprutorna. Det är en del fyllegång som håller till i parken... i stort sett från det börjar bli varmt till sena hösten, men det är ju på höjderna mest" (d v s skogsområdet i anslutning till parken).

Parken är den plats som Anders och Karin oftast söker sig till numera på förmiddagen. Tidigare när Karin var 1 1/2 år och yngre gjorde Anders mest promenader med henne och dessa promenader kunde ske många olika vägar. Genom Vinterviksområdet och runt Trekanten, två områden som de fortfarande utnyttjar för promenader. "...när hon var mindre kunde vi promenera i stort sett i hela Aspudden, långt ner mot industriområdet ibland". Karin är ett litet barn och hon sover fortfarande



en eller två timmar per dag och det betyder att de behöver vara hemma en tid på dagen för lunch och sovtid. När de sedan går ut på eftermiddagen skiftar målen.

Sjön Trekanten är det område som Anders och Karin utnyttjar oftast förutom Aspudsparken. Under sommaren har de badat där och varma dagar söker de sig alltid till Trekanten. Vid andra årstider och väderlekar promenerar de ett par gånger i veckan runt Trekanten, matar änder och stannar någon gång till vid några gungor som finns mot gröndalssidan. Den promenaden ställer högre krav på Anders att passa Karin, hon kan inte gå helt fritt där:

"... man får vara mer försiktig där, det är branta stup och sådant på sidan mot Liljeholmen".

Anders utnyttjar också Trekanten som motionsområde för egen del.

Under sina promenader möter Anders och Karin olika grupper av människor, äldre, hundägare, motionärer och andra barn med vuxna. Detta är en omväxling till parken där det till övervägande delen finns barn med vuxna. Vintertid har Anders hittills mest promenerat med Karin, de försökte åka pulka i parken under vintern då Karin var drygt ett år, men hon var då för liten för att helt uppskatta det enligt Anders.

Till huset där Anders och Karin bor finns en liten gård med en sandlåda, gunghäst och rutschkana. Där tillbringar de ibland en stund om det blir tid mellan andra aktiviteter. Anders skulle gärna vilja ha gården större, t ex en gräsmatta, men han är nöjd med den utrustning som finns för Karins del.

På vår fråga om han har någon "idealplats" där han skulle vilja tillbringa sin utetid med Karin hänvisar Anders till en park de ofta söker sig till under veckoslut:

"Drottningholmsparken tycker jag är suveränt fin, speciellt för barn också. Vinter eller sommar, det spelar ingen roll ... på vintern kan man utnyttja den för både skidåkning och pulka, det finns en jättefin backe för pulkaåkning ... Överhuvudtaget är det en fin natur och stora ytor, mycket gröna ytor och gräs. Man kan ta sig fram överallt ... det finns plats för alla som det är, det är så stort, man kan bada eller leka, det finns plats att sparka boll eller bara att sola sig. Det går att koppla av med barn för det finns inga omedelbara faror utan man har uppsikt överallt".

Slutligen kan nämnas att Anders också, någon enstaka gång söker sig tillsammans med Karin till någon mindre park när de går förbi, men han tycker sig se att Karin mer uppskattar att komma till ett område, där det finns andra barn som hon kan se och höra.

Anders pratar mycket litet om behovet av sociala kontakter för egen del, medan han däremot anser det vara viktigt att Karin numera får vara där det finns andra barn. För Anders del inskränker sig de sociala kontakterna till eventuella samtal i parken med parklekspersonal eller andra vuxna. Detta är dock ingen betydelsefull faktor vid valet av vistelseyta.

Det kan hända någon enstaka någon gång att Anders och hans familj vistas ute kvällstid. Sommartid kan de gå en kortare promenad eller gå till en park en liten stund efter middagen.

#### 4.2 Anna, Mari och Tomas

Vår nästa fallstudie är en hemarbetande mamma med två små barn som bor i Ekensberg i en fyrumslägenhet, ganska långt från någon större park med parklek, 25-30 minuters gångväg. Barnen är 1 1/2 respektive 2 1/2 år gamla.

Anna, som vi kallar mamman, Mari och Tomas känner sig i stort sett ensamma i Ekensberg på dagtid. När det äldsta barnet var baby fanns fler kvinnor hemma, föräldralediga, men nu har de övriga förvärvsarbete och Anna har inte knutit andra kontakter då hon inte funnit vuxna med barn i samma åldrar som hennes egna.

"Vi hade väldigt mycket sällskap av varandra ...när vi var nyinflyttade för två år sedan. Många var graviditetslediga och det var ett helt annat liv här första halvåret. Då gick vi ofta tre och fyra mammor med våra liggvagnar, med då gick vi bara promenader som behagade oss, barnen hade inga behov /av speciella aktiviteter eller kontakter/. Nu är människorna trötta när dom kommer hem".

Anna trivs inte så bra i Ekensberg och ett skäl till det är tomheten på människor under dagtid och även under lördagar och söndagar: "man får gå från gård till gård och man får leta efter barn eftersom det finns så få hemmafruar. Det gör man ju helt enkelt inte utan då går man till stora parken där man vet att man i alla fall träffar lite folk. Det är en mer central samlingspunkt".

Anna söker sig alltså till den närmaste större

parken med parklek i centrala Gröndal för att få kontakt med andra mammor och barn i första hand, men det har också med trivseln i övrigt att göra. Det är ett nytt och modernt område familjen bor i och Anna tycker att komforten är underbar, stor lättskött lägenhet, "men jag vill hellre ha lite mer besvär och känna att jag lever", säger hon. Hon upplever området Ekensberg som livlöst och sterilt.

Eftersom det är en lång sträcka till parken tar transporten tid och när Anna och barnen är ute en kortare tid, en timme eller mindre söker de sig till skogen i Vinterviken som ligger mera lätt-tillgänglig. Där träffar de ibland barn och personal från det daghem Mari varit under en kort period.

Till Sannadalsparken går de eller åker buss två eller tre gånger i veckan. De har tre halvdagar upptagna av andra aktiviteter, öppen förskola och teaterverksamhet. Oftast söker de sig till parken på eftermiddagen, då ett par förmiddagar i veckan går åt till matlagning och annat som krävs i hemmet. Dessa dagar blir det bara en kortare tur på förmiddagen till skogen eller någon mindre park i närheten av bostaden. Anna går ibland Gröndalsvägen men hon väljer lika ofta att gå genom skogen, en längre men lugnare och tryggare väg. Anna beskriver framkomsten och vistelsen i Sannadalsparken:

"Mari ser cyklarna och då börjar hon cykla på en gång och Tomas sätter jag inne i barnhagen och sedan går hon också in i barnhagen. Sen brukar vi vara nästan en timme i barnhagen, alltså den vid parkhuset. Sen efter 45 minuter till en timme, brukar barnen vilja röra på sig och då brukar andra mammor komma också och då blir barnen intresserade av andra barn utanför sandlådan. Då brukar jag i princip bara stå utanför den där sandlådan så får dom göra vad dom vill. Mari brukar cykla och Tomas går till rutschkanan och jag står och tittar på. Jag pratar med andra. Så byter vi blöjor ibland inne i huset och barnen får något mellanmål ibland. Kommer det sedan trevliga människor och barnen ser ut att trivas och man mår bra, så kan man vara kvar där till klockan fyra många gånger, precis innan dom stänger. Sen är det mat och så brukar vi baka och sen är det dags att lägga dom för natten"

Parken är alltså viktig för Anna och hennes barn i första hand för att den ger tillfälle till sociala kontakter. Men det är också viktigt för Anna med två små barn att känna trygghet under utevistelsen så tillvida att hon kan veta att barnen inte snabbt utsätts för fara om hon slappnar av eller ägnar sig åt ett av barnen under en

stund. Hon uppskattar själv parken framför allt med tanke på det inhägnade lilla området med sandlåda och bänkar. Där finns också lekmaterial i sandlådan. Flickan kan ta in cykeln och cykla där. I övrigt är det positivt med parkens stora ytor och att det verkar vara en park som fungerar för olika åldrar. För hennes barn är det inte så mycket av lekmaterial som är användbart, klätterställningen är ännu för stor, även om flickan börjar kunna klättra i den. Rutschkanan kan båda barnen utnyttja och enligt Anna kan de uppehålla sig där så lång tid som en kvart till tjugo minuter och ha skojigt. I en park blir det också så, menar Anna, att barnen ser på andra barn och ägnar sig åt aktiviteter som andra gör. Ibland kan alla barn i parken ägna sig åt en aktivitet. Detta kan bli problematiskt då de små barnen inte behärskar det som barnen i "mellanåldern" klarar av (med detta menar hon 4-7 år). En viss uppdelning av lekområdet önskar hon.

Annas kritik mot Sannadalsparken: Plaskdammen och riskerna med den gör att Anna i hög grad drar sig för att gå till Sannadalsparken på sommaren. "Den gillar jag inte och den gjorde att jag inte kunde gå dit så mycket i somras. Det har ju att göra med min situation att båda barnen är små. Jag kan inte släppa dem båda. Han klarar inte vattnet, hon gör det i och för sig men jag är också negativ till plaskdammen att den har gett så många barn diarréer. Det är flera som har protesterat mot den där dammen, ungarna ska bara bada och bada och skall ju alltid bada så länge dom orkar oavsett om dom är kalla". En annan kritisk punkt i parken för Anna är öppenheten vid ena kortsidan. "Det är inte så att jag vill ha allting instängt men det går ju så fort för barn, även en femåring går det ju fort för om han vill ut eller har sparkat en boll. Så springer dom så snabbt ut, så vid vägen kunde det vara något hinder... men parken får absolut inte bli mindre". Dåligt med bänkar vid andra redskap än barnhagen. Hon vet ej om det är nödvändigt med fler. Hon måste i alla fall vara på språng där än så länge.

När det gäller grönska, planteringar och gräsmattor tycker Anna det är mindre viktigt för deras del. Det finns i bostadsområdet, både blommor, buskar och gräsmattor /omkring udden/ och skog finns i Vinterviken. Dessutom har familjen tillgång till fritidshus och båt "Med den kan vi ta oss ut till det gröna och orörda och det är ju det skönaste i alla fall".

Den park som är belägen mellan Sannadalsparken och Ekensberg, Fregattparken, utnyttjar Anna och barnen sommartid när det finns parklek. Där samlas de hemmavarande vuxna med barn som finns i Ekensberg enligt Anna. Ofta är det föräldralediga mammor samt dagbarnvårdare, men det uppstår i al-

la fall under veckorna en viss gemenskap i den lilla parken.

"Det är skönt att gå till den parken för den ligger så nära och det är ett samlingsställe. Det är ju den enda som finns här i närheten, gårdarna är ju inga samlingsställen". Efter det att parkleken upphör i september: "Den parken ligger helt öde sedan".

När Anna och barnen känner att de inte har så mycket tid på sig, eller de vill ha omväxling från parken går de ibland till Vinterviken, ibland slår de följe med daghemspersonal och barn. De brukar stanna på en äng om vädret är bra och barnen får springa fritt och leka, då har de med sig filt och mellanmål. På vår och höst när de inte kan utnyttja marken går de bara och promenerar, samlar kottar och blad. Där är det för det mesta andra människor som är ute på promenad, många hundägare och gamla. Det händer någon eller ett par gånger i veckan att de rör sig i Vinterviken. I detta område har Anna knutit kontakt med äldre människor som de träffat.

Någon gång i veckan går Anna och barnen ner till vattnet vid Ekensberg, de följer strandpromenaden, tittar på båtar, matar fåglar. Det är ingen lång promenad, säger Anna, men det är en trevlig omväxling någon gång. Eftersom de har tvillingvagn är backen upp till huset från "nedre" Ekensberg besvärlig, men det har Anna löst genom att hon tar hissen upp i något av husen på slutningen till "övre" Ekensberg.

Gården som hör till det hus familjen bor i är utrustad med en sandlåda, bänkar och planteringar. Mer lekredskap finns på andra gårdar. "Jag tycker det är synd med alla gårdar, det är så många gårdar ochalla har olika saker. Jag tycker det är bättre med en samlingsgård". För Anna i den situation hon befinner sig, hemma med två små barn, känner hon behov av en större "samlingsgård" där de hemnavarande som finns i området kan träffas, men samtidigt menar hon, att det kan vara viktigt och skönt att ha en gård till huset när barnen blir så stora att de kan gå ut själva och man behöver kunna ha uppsikt över dem från ett fönster.

Nu utnyttjar de gården vid tillfällena då de har någon timme på sig att vara ute. De alternerar med de kortare turerna till skogen och strandpromenaden.

"Vi brukar sitta 45 minuter i sandlådan ganska så generellt faktiskt. I och med att dom tröttnar så kan vi inte vara kvar där, dom går ofta åt varsitt håll och gatan ligger så nära. Det händer ibland att jag tar barnen till bortre gården, på andra sidan gatan, den



brukar ligga i lä och den gården har en liten rutschkana som barnen tycker om".

Anna kan väl uttrycka hur hennes "idealplats" skall se ut. Hon utgår från sin situation med två små barn "...ett inhägnat område, inom bostadsområdet precis som dagis med grindar och där det finns en rutschkana, lite klätterställningar för små barn. Det skall finnas en stor sandlåda och det skall vara lätt att cykla...när man går ut med barnen är det ju för att dom skall få ha lite mysigt, jag kan ju få frisk luft var jag än går, till sandlådan eller skogsbacken".

#### 4.3 Margareta med fyra små barn

Med vår tredje fallstudie vill vi illustrera ett vistelsemönster som det kan se ut för en vuxen som är hemma med fyra små barn (ett eget förskolebarn och tre dagbarn).

Margareta bor i Ekensberg och hon har bott i Gröndal i många år som vuxen med ett avbrott på ett år, då hon och hennes familj bodde i en annan stadsdel. Margaretas man är uppvuxen i Gröndal och båda ser de just denna stadsdel som den bästa att bo i nära Stockholms centrum.

"Det här området är fint för jag tycker om att vara ute, jag vill bo så man kan gå i skogen och gå vid vattnet och ha det allmänt skönt".

Margareta har en granne som också är hemma på dagarna med sina små barn och de tillbringar praktiskt taget all tid ute tillsammans. Detta innebär att Margaretas och barnens behov av sociala kontakter tillfredsställs på ett omedelbart sätt och det blir för henne mindre viktigt att söka kontakter vid utevistelsen.

Barnen är i 2-4 årsåldern och när de två vuxna ger sig ut med sju barn blir deras förmåga att röra sig längre sträckor starkt begränsad. De utnyttjar intensivt de ytor som finns nära bostadshuset och försöker variera utevistelserna med den begränsningen.

Enligt Margareta söker de sig ofta till området Vinterviken med dess promenadvägar och skogsbackar samt Äventyrslekplatsen i Ekensberg. Söker de omväxling till skogs promenaden i Vinterviken finns en lämplig promenadväg uppe på Ekensbergs höjden där det också finns en mindre park med gungor och klätterbåt. Vid denna park händer det att de stannar till "...men just när man skall gå ut för att vara i park, sandlåda och så, då är vi mest häromkring. Det är uppe på vår gård och dit kommer dagis ut och då får mina barn träffa

lite andra barn också...".

Margareta har svårt att beskriva till vilket område hon oftast söker sig. Dagarna är varierande och alla friytor som är lämpade för små barn utnyttjar hon "vi är inte mest någonstans egentligen, vi är överallt känner jag det som. Vi går lika mycket i skogen som upp mot Ekensbergsvägen och Strandpromenaden runt Ekensberg...".

De deltar i "vår teater" en förmiddag i veckan och någon gång per månad lånar de böcker på Gröndalsbiblioteket. Det är de enda tillfällena då de söker sig till centrala Gröndal under höst, vinter och vår, då hon har många barn. På sommaren, då hon har färre dagbarn händer det att de går till Sannadalsparkens plaskdamm någon gång per vecka eller alternativt till sjön Trekanten för att bada.

Barnen själva, upplever Margareta, föredrar nog att gå till Äventyrslekplatsen "...för det finns så mycket att göra där". Hon menar dock att de också i hög grad uppskattar att promenera, samla "saker", plocka blommor, leka med snön och så vidare.

Äventyrslekplatsen är en bra lekpark, tycker Margareta, det finns lekredskap som är varierande och det finns bra plats för de vuxna. Hon upplever dock parken alltför otrygg för att riktigt uppskatta den. Klätterställningen med hängbro är spännande, men kanske lite för farlig för så små barn som Margaretas. Det som hon upplever som mest otryggt och farligt är vägen alldeles i anslutning till parken, där det inte finns någon avgränsning. Risken för att barnen skall springa rakt ut i trafiken finns, på vintern mynnar pulkabacken ut precis vid vägen, vilket är en källa till oro. Det är dock den pulkabacken som Margareta och barnen utnyttjar på vintern.

Sommartid händer det att de ett par gånger i veckan söker sig till Fregattparken som är belägen mellan Ekensberg och Gröndal och som har parkleksverksamhet under någon månad före och någon månad efter semestermånaden juli. Där finns då lekredskap som cyklar, sandsaker, klotsar och så vidare och det är främst för att få tillgång till dessa redskap som de uppsöker den parken. Vid övriga årstider när parkleken är stängd är det ytterst sporadiskt de söker sig dit, det händer någon enstaka gång per månad om barnen gärna vill gunga.

Margareta kan inte riktigt säga vilka kriterier som är avgörande för vilka aktiviteter de företar sig på dagarna.

"Det går mycket på känsla. När vi varit i sand-

lådan flera gånger så känner jag att vi måste göra något annat och ibland styr jag då. Jag känner att jag vill gå på promenad, jag vill ut och röra på mig och då har barnen ingenting emot det. Ibland behöver vi inte gå långt heller..."

Väderleken har betydelse, vid kyligt och fuktigt väder vill hon att barnen skall röra på sig för att inte bli kalla och då blir det oftast att de promenerar.

De olika friytorna kompletterar varandra, de fyller olika funktioner eller behov för Margareta och barnen, skogen med kottar, blommor och pinnar, parken med färdiga lekmaterial, vattnet med fåglarna och båtarna att titta på.

Margareta påpekar att det numera är mycket tomt på hemnavarande vuxna i Ekensberg. De flesta barn befinner sig dagtid på daghem, så barnen finns kvar i området. Förutom grannens barn har Margaretas barn och dagbarn en grupp barn från ett kvartersdaghem att titta på och leka med. "Det är kul för ungarna att träffa många barn. Vi har mycket leksaker och dagis har leksaker och vi delar upp det i olika sandlådor så kan alla barnen välja. Det är jättebra".

De tillbringar någon stund på dagen på gården i regel, och för det mesta blir det på eftermiddagen då föräldrarna kommer för att hämta dagbarnen. "Vi går ut efter mellanmålet efter halv tre och då blir det att vi kan vara där till halv fem. Sen finns det ju andra gårdar med andra grejor som vi ibland söker oss till... Ofta när vi sitter där i vår lilla gård ser andra föräldrar det, om dom kommit hem från dagis eller varit hemma den dagen och då kommer dom ut och sätter sig och lånar våra grejor och pratar lite".

Det händer även att ett par pensionärer kommer ut och sitter en stund på en bänk och pratar lite. Margareta upplever sin gård som liten och ganska dåligt utrustad, men anser att eftersom de har Äventyrslekplatsen alldeles i anslutning till huset är den ett komplement. Gården var tidigare öppen mot en brant trappa och backe, men sedan en grind satts upp upplever hon gården som tryggare. Under våren då solen börjar värma, är gården skön att vistas på. På gården kan Margareta vid sen eftermiddag träffa andra vuxna och barn, i Äventyrsparken är det mycket sällan hon träffar andra människor, något daghem kan ibland vara där en stund. I Vinterviksområdet möter hon olika människor liksom vid strandpromenaden runt Ekensberg.

"Många går runt Ekensberg också, många äldre sitter och matar fåglarna. Sen ser man att det är gamla som träffas där och på sommaren

är det full aktivitet, då är det rivieran därnere, väldigt blandat, både gamla och unga som träffas där... där sitter vi ofta på sommaren och äter middag och då är det hemskt mycket folk där, en riktig samlingsplats".

Margaretas ideal när det gäller utemiljön motsvaras väl av Gröndal:

"I och med att man har så många ställen och kan välja själv vad som passar just en dag, så tycker jag att det är väldigt bra i Gröndal, det är inget som jag saknar".

#### 4.4 Eva, Stina, Daniel och Tina

Eva är hemmamamma med tre barn, Stina 9 år, Daniel 6 år och Tina 3 år. Familjen har bott i Aspudden något mer än 10 år. De bor alldeles intill Aspudsparkens förlängning mot Stenkilsgatan. Eva har varit starkt negativ till exploateringen i Aspudden och har arbetat aktivt för att förhindra alltför stora ingrepp i den naturliga omgivningen. När området trots allt tillkom och familjen blev erbjuden en lägenhet i ett av husen accepterade de, men upplevde boendet som alltför tätt och flyttade efter ett år när tillfälle gavs.

"Det finns absolut inte plats för 100 barn per gård som det är nu, det kommer att bli olidligt när alla de barnen växer upp. Ännu så länge är de nog ganska små".

Trots den exploatering som skett trivs Eva och hennes familj fortfarande bra i Aspudden.

"... själva området har hittills varit lagom stort, mycket grönområden, närhet till vattnet ... området är gammalt och uppvuxet och det finns varierande åldrar på alla som bor här. Det blir inte kategorier utan blandat... det är nära till stan..."

Aspudden är en stadsdel i Stockholm som under årtionden periodvis haft svåra sociala problem, och enligt Eva är sådana problem nu åter under uppsegling, det är påtagligt i form av missbrukare som finns ute på vissa platser i Aspudden. Dessutom sker många polisingripanden genom narkotikarazzior och annat som Eva hör talas om genom framför allt massmedia. Det är inget som sker i Evas direkta grannskap, men bara det att det förekommer i Aspudden gör tillvaron något orolig.

Eva bor nära Aspudsparken och det är i parken hon och de två mindre barnen tillbringar det mesta

av sin tid utomhus. Under hela året utom under sommarlovet, då de ej är i Aspudden, söker de sig till parken nästan dagligen någon stund. Tidigare, när det yngsta barnet låg i vagn, sökte de sig ofta till Pilgrimsvägen, ett promenadsstråk på andra sidan Hägerstensvägen, där de promenerade och stannade till i skogen. Där är det dock alltför skuggigt under höst och vinter enligt Eva. Nu utnyttjas promenadstråket enbart för att undvika Hägerstensvägen vid ärenden åt det hållet. De vill undvika allt för nära kontakt med de missbrukare som håller till där. "... det är en fin skogsbacke, den ligger lite trist nu för den ligger i skuggan. Där är det inte roligt nu för där sitter dom och häckar i backen, så den skogen utnyttjar vi inte nu".

Tidigare har de också utnyttjat skogen som nu försvunnit och ersatts med hus, vid Örnbacken "det sörjde vi mycket när den skogen försvann".

Det område som Eva fortfarande går till i Aspudden är Aspuddsparken, främst den del där lekredskap och plaskdamm finns. Dit söker de sig åtminstone två förmiddagar i veckan för att stanna en längre stund, och om de inte är där på förmiddagen, blir det någon timme i samband med att Eva möter flickan efter skolans slut i parken. När det är varmt och skönt gör de ibland en utflykt på cykel till något skogsområde inom eller utanför Aspudden. Eva går alltid ut med barnen utan annan vuxen i sällskap, men i parken träffar hon andra eller det har varit så, förut så kände man nästan alla som var hemma och hade barn. Nu har det ju kommit så väldigt mycket nya som man inte känner. Vi umgicks mycket förut".

Hon saknar inte sociala kontakter, det var viktigare förut då hon hade två små barn. Nu sker den sociala kontakten med andra vuxna i hög grad genom skolan och deltidsförskolan. Dessutom finns öppna förskolan som tillgodoser behovet av sociala kontakter.

Eva och hennes barn cyklar i Aspudden när vädret tillåter, och de utnyttjar då de parkvägar och lågtrafikerade gator som finns. På väg till parken gör de mestadels en liten cykeltur först. Den kan vara fem minuter men också längre tid om det passar dem.

I parken börjar vistelsen för det lilla barnet och Eva i barnhagen och sandlådan, hon åker i den lilla rutschbanan och leker i sanden. De större barnen framför allt sex-åringen är mest intresserad av cyklarna och han vistas också en del vid gungorna och i taldungen ovanför dessa. Redskapen i sig är mindre intressanta för nio-åringen när hon är med, det är egentligen bara gungorna som hon utnyttjar. Barnen rör sig mycket runt,



leker fantasilekar. Eva själv trivs bäst i skogsbacken ner mot parken, där de placerar sig med filt och matsäck när vädret är bra.

"Jag föredrar alltid att hålla mig där det inte är så hemskt mycket folk så jag sätter mig hellre i skogsbacken än jag sätter mig på bänkar. Det är klart att ibland är man sällskapssjuk och vill prata".

Eva framhåller det som en fördel med Aspuddsparken att hon kan välja om hon vill placera sig en bit ifrån de övriga besökande i parken eller om hon vill vara i lekområdet där de flesta placerar sig.

Barnen kan leka fritt i parken utan att Eva behöver känna oro, parken är stor och det är långt till trafiken. Det finns oftast andra vuxna med barn i parken men numera är det mest daghemsgrupper och Eva säger: "Det tycker jag är lite synd för de blir så många på en gång och håller ihop och våra barn blir lite utanför. Det är mest så att jag märker det med den lilla, hon börjar intressera sig för andra barn". Det finns mycket få hemmaföräldrar och de som är hemma har barn i åldern under två år, enligt Eva.

När det gäller parkens utformning är Eva nöjd med att mycket natur sparats. Vid vissa årstider och väderlekar är det inte möjligt att använda marken att sitta på och då behövs bänkar, de som finns är alltför få, det kan bli trångt runt plaskdammen och vid sandlådorna. De planteringar som finns upplever Eva som dåliga "Det är ju taggbuskar med giftiga bär delvis, berberisbuskar och rosenbuskar ... det här med taggbuskar i parker, det förstår jag inte vem som har kommit på den befängda idén alls".

Vintertid är det framför allt pulkabackarna i parken som barnen utnyttjar. Tidigare fanns en pulkabacke alldeles i anslutning till huset där de bor, men den blev inte längre tillgänglig efter det att ett daghem byggdes på det området och pulkabacken inhägnades. En skridskobana finns dock i Aspuddsparkens förlängning och den utnyttjar barnen mycket ofta när det är möjligt.

Någon gång i veckan åtminstone gör Eva och barnen en längre utflykt och det sker vid barmark per cykel. Färden går då till varierande mål, udden vid Vinterviken och "grannstadsdelen" Axelberg är två exempel. Annars promenerar de på olika småvägar inom Aspudden.

"Jag har nog gått på varenda liten småväg och tyckt om det. Det enda som inte är roligt att gå i är det nya området, det är inget spännande, det är tråkigt. Det blir när vi cyklar

igenom för skogsvägen kommer upp på en av gårdarna där".

Gården som hör till huset mynnar ut i parkmark och där kan alla tre barnen leka utan tillsyn av vuxen, vilket de också gör ibland. Familjen utnyttjar gården, dels på dagtid om de vill gå ut en liten stund så att barnen kan leka i sandlådan eller gunga. Även på kvällstid under vår och sommar händer det att de sitter nere på gården.

"Vi har en som har snickrat ett bord där så där sitter vi och dricker kaffe. Vi har kräftkalas och gemensamma fester ibland. Det kommer alltid ut någon om man sitter där en stund, man träffas därnere. Det kan komma andra barn, äldre människor i huset, ja vem som helst som bor här kommer ut".

Eva tycker att det skulle vara trevligt med fler lekredskap på gården det finns nu en liten sandlåda och några gungor.

"Det här är väl egentligen ingen gård, det är bara baksidan på huset, men jag tycker att det är genomtrevligt med den här lilla rosenbersån runt sandlådan och så vårt bord... Mig passar det alldeles utmärkt, jag tycker om när det inte är så välplanerat. Så har vi en liten vildvuxen äng härnere... och där leker barnen mycket. Det är lite spännande, barn tycker ju ofta om det här lite oplanerade som inte är så tillrättalagt och iordninggjort".

Den starka exploateringen i Aspudden under senare år gör att Eva ser de ideal hon sätter främst när det rör utemiljön som hotade. Än så länge finns det fortfarande några områden att vistas i kvar, men det får inte bara bli parken som återstår.

#### 4.5 Ingalill och hennes fem dagbarn

Ingalill har bott i Aspudden i 25 år i ett bostadskvarter som är beläget mellan Aspuddsparken och Vinterviken. Hon har haft dagbarn i 15 år och just vid intervjutillfället hade hon fem dagbarn i åldrarna 6-12 år. Positivt med Aspudden är för hennes del det centrala läget, nära till stan, fina naturområden, nära till parken och en bra bostad. Hon beklagar att servicen i Aspudden har försämrats under senare år, biografier har upphört, affärer har slagit igen och apoteket har flyttats. Det är förvånande menar Ingalill att det skett nu, eftersom det flyttar allt fler människor till Aspudden.

Ingalill har numera dagbarn som går i deltid-

förskola och i skolan och det innebär att hon är fri från barn under några timmar på förmiddagen, hon kan utnyttja den tiden för egen del. Hon försöker att vara ute åtminstone ett par förmiddagar i veckan och då går hon promenader, främst i Vinterviken och runt Trekanten. Hon söker sig aldrig till Aspudsparken när hon inte har barnen, men ett par dagar i veckan går hon med barnen till parken på eftermiddagen. Under sommarlov och andra lovdagar utnyttjar de också parken. När barnen var mindre besökte de parken dagligen på förmiddagen och ofta även på eftermiddagen, sommar och vinter. På hösten är det ibland lite tråkigt med parken, säger Ingalill, och då händer det att de gör utflykter till Rävudden vid Vinterviken eller promenerar i Vinterviken och runt sjön Trekanten.

Det har också hänt, kanske någon gång per månad, att Ingalill och barnen sökt sig till andra parker, någon småpark i Aspudden t ex Schlytersparken eller till andra parker med parklek, men i huvudsak har hon och barnen tillbringat sin tid ute till vardags i Aspudsparken. Hon tror själv att det rör sig om 90% av all tid ute.

Ingalill upplever det som mycket viktigt för egen del med sociala kontakter ute och vid de tillfällena hon gör utflykter eller promenerar med barnen har hon alltid sällskap med en annan dagbarnvårdare i området. De två gör också för det mesta sällskap i parken, men där finns även andra som Ingalill kan träffa och prata med.

"Det är ju ett väldigt ensamt jobb, man är ju själv hela dagen tillsammans med en massa barn, så man har ingen vuxen att prata med och därför är det bra att ha parken som träffpunkt".

Numera är det alltså främst några eftermiddagar i veckan som Ingalill går till parken och då följer hon med barnen som sedan ägnar sig åt sina lekar. De har egna cyklar med sig, de sparkar boll och spelar tennis och andra spel. Det blir sällan några långa stunder de tillbringar i parken, oftast inte mer än en timme. Barnen har växt ifrån plaskdammen, vilken de utnyttjat mycket tidigare. Ingalill har tagit med barnen till sjön Trekanten för att bada endast en gång, hon upplevde det alltför oroligt och ansvarsfullt och har valt att inte gå dit mer. När de nu söker sig till Trekanten är det främst för att promenera runt och mata ändarna.

Ingalill tycker om Aspudsparken, den är stor och rymlig, det finns plats för barn att sparka boll, cykla och spela spel. Hon anser att det kunde vara lite mer varierande redskap, för olika åldrar.

För de större barnen saknar hon en stor klätterställning. Det saknas också redskap för riktigt små barn, små gungor och en liten rutschkana till exempel.

För egen del ser Ingalill parken numera mest som en plats att träffa andra mammor och dagbarnvårdare på. Hon är inte längre med aktivt och leker med barnen, de föredrar att leka själva.

Det kunde finnas fler sittplatser, det behövs framför allt på våren, sommaren och tidiga hösten. På sommaren räcker bänkarna ofta inte till, men å andra sidan finns gräset att sitta på då, menar Ingalill. Några direkta planteringar annat än buskar finns inte och hon tycker det vore trevligt med blommor "men man vet ju också att det inte får vara kvar, det förstörs".

Det är till största delen vuxna med barn som söker sig till parken "det finns väl en och annan pensionär. Det är mammor, dagmammor och daghem som är i parken, så många andra kan jag inte säga att jag sett". Hon ser positivt på daghemsbarnens närvaro i parken, det skulle bli så tomt utan dem.

Barnen har tidigare uppskattat att gå till parken, de har varit glada när de gått dit. Numera uppskattar de mer att var inne och hemma när de kommer från skolan. De dagar de går till parken händer det allt oftare numera att de går in i parkhuset och spelar bordtennis eller schack, framför allt skolbarnen. Barnen i sex-årsåldern leker fortfarande med redskapen ute, gungorna och cyklarna till exempel.

Ingalill, liksom de flesta intervjupersoner i Aspudden, menar att det negativa med parken är missbruksproblemen. Det finns dels de alkoholiserade "gubbarna" som mest håller till i skogsbacken "dom stör inte oss, dom är så snälla så" dels finns narkomanerna som är mer aggressiva och svåra att handskas med. De har dessutom stora hundar och denna grupp är Ingalill rädd för:

"Dom är störande när dom finns där, både för vuxna och barn, vi är ju livrädda för dom stora hundarna".

Parken är den centrala vistelseytan för Ingalill och barnen framför allt för att den ligger nära bostaden, det finns personal som ser till att det finns material framme, den är stor och rymlig och ger möjlighet till aktiviteter för större barn än förskolebarn. Hon har dock ibland känt att de behöver en viss omväxling och har då tillsammans med en annan dagbarnvårdare, sökt sig till andra parker med parklek utanför Aspudden, till exempel Midsommarkransen. De har också sökt sig till små parker i Aspudden, men där har all-

tid varit tomt, så det har blivit korta stunder, sedan har både vuxna och barn blivit uttråkade.

Ingalill har bott i Aspudden i många år och kunnat följa de förändringar som skett. Exploateringen av Örnbacken till bostadsområde ser hon på med blandade känslor.

"Vi skrev på listor och protesterade mot det. Det tycker jag var synd att dom tog den skogen, för den har varit rolig för barn".

Barnen har inte funnit något liknande område som ersättning för sina skogslekar, det har blivit så att de dragit sig alltmer ner i Vinterviksområdet men då tillsammans med Ingalill, de promenerar och gör utflykter.

"... men det var mycket skog i Örnbacken och det är inte lätt att ersätta för det var en fin skog för barn att leka i. När barnen var små och inte orkade gå så långt var det lagom att gå en sväng i den skogen. Dom som har hundar tror jag också saknar den skogen väldigt".

Det finns en liten gård i anslutning till det hus Ingalill bor i och den gården är utrustad med en rutschkana och en bänk. Barnen utnyttjar den vid något enstaka tillfälle om de vill gå ut en kortare stund, 10 minuter eller en kvart. På vintern händer det att de åker pulka i en backe intill gården annars sker det mesta av vinteraktiviteterna i Aspudsparken.

Ingalill utnyttjar inte gården för egen del nu, men när barnen var små och det fanns en sandlåda hände det någon gång i "mellanstunder" att de vistades där. Hon upplever gården som mörk och tråkig. Kanske skulle den bli mer utnyttjad om det fanns lite planteringar med blommor och att gården var lite ljusare.

Ingalill och hennes man, som många andra familjer i vårt intervjumaterial har en sommarstuga där de tillbringar praktiskt taget alla veckoslut vår, sommar och höst samt ungefär vartannat på vintern. Det innebär att hon inte utnyttjar friytor Aspudden på sin "fritid", utan detta sker till allra största delen till vardags.



## 5 INTERVJUPERSONERNA

En del av vardagen för hemarbetande vuxna med barn i förskoleåldern tillbringas utomhus och det ses som en nödvändighet både för dem själva och för barnen. Med fallstudierna har vi velat ge några bilder av hur en tillvaro med små barn i bostadsområdet kan gestalta sig.

De antyder att stadsdelsparkerna är väl utnyttjande platser vid utevistelser med förskolebarn. Det gäller i Gröndal och i än högre grad i Aspudden. De flesta tillgängliga och lämpliga ytor för utevistelser som utnyttjas kommer att beskrivas i senare kapitel. Stadsdelsparkerna och övriga parker och gården som huvudaktiviteter och övriga platser med avseende på de huvudaktiviteter de intervjuade uppgett, promenader och utflykter.

I detta kapitel har vi samlat en del uppgifter om de intervjuade som vi med våra utgångspunkter bedömt har betydelse för individernas handlingsmönster vid utevistelser. Vi inleder med en kort beskrivning av de intervjuades allmänna attityd till stadsdelarna och den förnyelse som skett under senare år. Aspekter på valet att vara hemma med egna barn, hur en vanlig dag gestaltar sig, deltagande i organiserad verksamhet, aktiviteter på fritiden samt den egna uppväxten.

## 5.1 Att bo i Gröndal - Att bo i Aspudden

Generellt sett kan vi konstatera att de människor vi intervjuat är nöjda med sin stadsdel. Allmänt upplevda problem finns förstås och främst gäller det trafiken. I Aspudden upplever många också missbrukargrupper som ett orosmoment. De senaste årens intensiva byggande i de båda stadsdelarna har man reagerat mycket olika på.

Om att bo i  
Gröndal

"Det är toppen! Det är ju nära, ingen direkt förort men nära till stan, fina grönområden" (intervjuperson i centrala Gröndal).

"Jag trivs bra i området, det är en fin miljö, frisk luft och lugnt. Ingen trafik" (intervjuperson i Ekensbergsområdet).

"Vi trivs bra om det inte vore för trafiken, den går i ett på Gröndalsvägen. Så har vi haft det de sista åren. Förut dundrade lastbilarna till Ekensberg när det byggdes nu är det Sjöbjörnsvägen ooh uppe vid skolan och vägarbeten. Sedan blir det bakom Sannadals-

parken, det tar visst aldrig slut" (intervju-person i centrala Gröndal).

Utbyggnaden av Ekensbergsområdet var de flesta positiva till (här var tidigare varvsindustri) men kritiska kommentarer om storlek och utformning saknas inte. Reaktionen på utbyggnaden kom i första hand från dem som bott i Gröndal några år.

"Jag tycker att vi bodde liksom lite för oss själva, lilla Gröndal låg lite avsidet, det var samma folk som åkte buss vid vissa tider, så är det inte alls nu".

"Jag tycker att det är underbart att det har kommit folk hit... men jag retar mig på att dom har förstört min utsikt. Dom hade kunnat bygga på ett annat sätt... Annars är det bara roligt att det kommit mycket folk för nu lever Gröndal upp igen".

Om att bo i  
Aspudden

"Jag tycker om miljön, gårdarna, mycket barn. Det är väl just den här gamla stilen, sen har jag bott i Hägersten hela mitt liv...".

"Läget, nära stan, ändå nästan på landet. Grönt och fina promenadvägar. Jag tycker att det är ett väldigt fint område eftersom det är mycket, än så länge, grönområden sparade. Nu tog dom ju en bra bit för oss vid Örnbacken vid skogen där. Där var vi ju ofta och gick, just när barnen var mindre och ...".

"... Det enda man hakar upp sig på är att trafiken kan vara lite häftig... det är ju den tunga trafiken vissa tider på dagen..." (boende vid Hägerstensvägen).

"... men nu när knarkargängen har kommit hit tycker jag att det är lite jobbigt faktiskt. Jag tycker att just det att dom parkerar sig bland annat i lekparken gör att man knappt kan gå dit längre med barnen...".

Förändringar i miljön med den nya bebyggelsen i Aspudden (Örnbacken) blev för Aspuddenborna ett påtagligt ingrepp i miljön. Före bebyggelsen bestod Örnbacken av ett skogsområde som bland annat utnyttjades av barnfamiljer. Det framgår av intervjuerna att ingreppet haft stor betydelse i installationen till området bland de boende nära Örnbacken, medan de som bor längre bort inte känner sig berörda på samma sätt.

"...Jag känner mig kvävd... I början kunde man inte gå däruppe i skogen för att jag tyckte att dom förstört allt... Efter vad som nu

hänt tycker jag inte att jag känner lika starkt för Aspudden längre...".

"Vi skrev på listor och protesterade mot det. Där var ju mina barn och lekte, dom byggde koja, lekte Tarzan och indianer i träden. Det tyckte jag var synd att dom tog den där skogen, för den har varit rolig för barnen".

"... Vi var inte där någonting, det var bara en stor bergknalle förut, alla vägar, promenadstigar och sådant gick runt. Det där området som var däruppe var ett dött område för det låg ovanför Nobels fabriken... Det satt ju väldigt mycket höga stängsel och taggtrådar så där var man i princip aldrig..." (intervjuperson som bor längre bort från Örnbacken).

## 5.2 Att vara hemma

Gemensamt för intervjupersonerna är att de valt att så långt möjligt ordna barnpassningen av de egna barnen inom familjen. Endast två av de intervjuade utnyttjar kommunal barnomsorg. De kommunala dagbarnvårdarna har förutom dagbarn även egna barn, fyra av dem har dock äldre barn medan dagbarnen är i förskoleåldern.

Hemmaföräldrarnas motiv till att vara hemma är i första hand en tro på att det är bra för barnen:

"För mig är det viktigt att vara hemma. Jag har varit lärare och har sett på barnen att de har behov av att ha någon hemma, så jag har valt att vara hemma och vill nog vara det så länge barnen behöver mig. Det kan bli en bra bit upp i skolåldern tror jag. Visst älskar jag mitt arbete, jag har arbetat i flera år, men det är också roligt att vara hemma med barnen och där känner jag att jag behövs".

Det har också att göra med egna upplevelser som barn:

Jag tycker det är toppen att vara hemma med flickan. Ekonomiskt sett är det ju ganska jobbigt att vara hemma, men nu har vi gjort det här valet. Vi är båda daghemsbarn och vi vill ha det så här. Det är väl inte så att vi lidit av att vara på dagis, men däremot var jag ganska avundsjuk på mina kompisar som hade mamma hemma som fick springa hem efter skolan. Jag har ju nästan aldrig fått hembakade bullar när jag var liten..."

De flesta av de intervjuade upplever det positivt

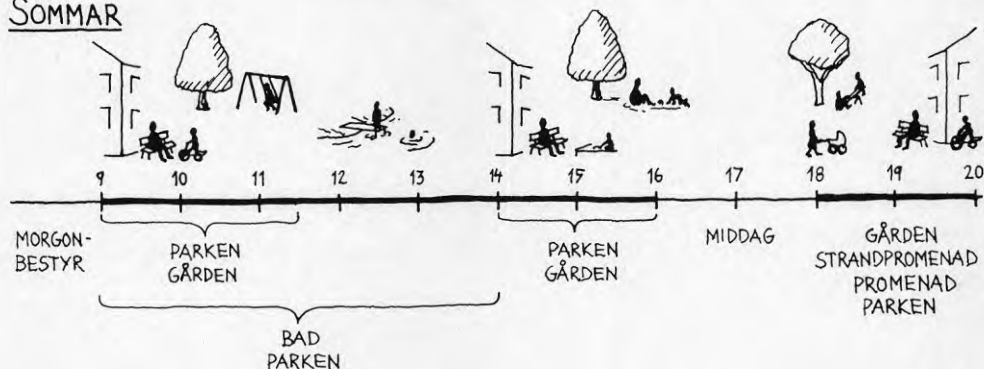
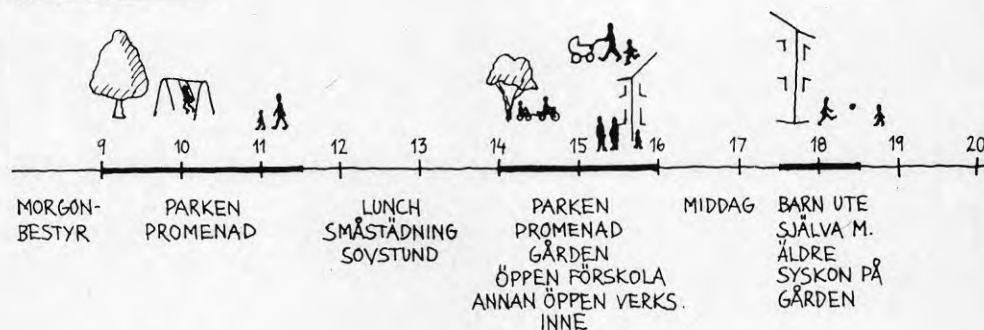
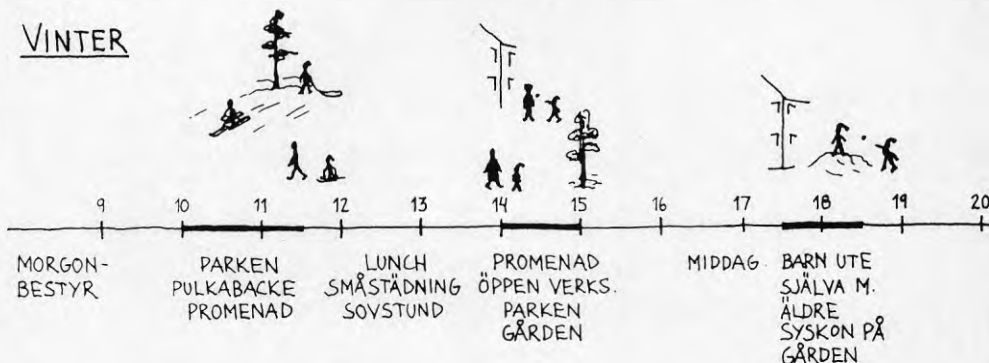
att vara hemma, de har själva valt det framför ett med omfattande yrkesarbete, vilket inte gäller för de flesta barnfamiljer i undersökningsområdet. Det är en minoritet barn som inte är placerade inom den kommunala barnomsorgen. Detta känner de hemarbetande av och de konstaterar att alltför få barn finns hemma i bostadsområdet under vardagar för att det skall vara möjligt att knyta fasta sociala kontakter.

"Det är jätteskönt att vara hemma med barnen, det är bara synd att det finns så få barn hemma på dagtid. Det tråkiga är ju att allting här utgår från att barnen skall vara på dagis, och det är ju de flesta också. Jag vet till och med någon mamma som har sitt barn på dagis för att han ska hå någon att leka med..."

I nya områden finns daghem integrerade i bostadskvarteren och "hemmabarnen" leker med daghemsbarnen men de ersätter dock inte egna "kompisar".

## 5.3 En vanlig dag

I det här avsnittet vill vi utifrån intervjuerna illustrera hur en vanlig vardag kan gestalta sig för hemmavarande och deras barn, vilka tider på dagen man brukar vistas utomhus, och vart man då söker sig. Hur dagsrytmen kan se ut på en lekplats har tidigare åskådliggjorts på motsvarande sätt i en observationsstudie (Norén-Björn, 1977). Så här ser vår bild ut:

SOMMARVÅR OCH HÖSTVINTER



Vi har försökt att åskådliggöra intervjupersonernas utevistelser utmed en tidsaxel och det är viktigt att de uppgivna tiderna är en sammanjämkning av flera uppgifter och variationerna är många, beroende på barnens ålder, välderleken och årstiden.

I stort sett stämmer de tidsintervall vi fått uppgifter om i intervjuerna med våra observationer. Det som i någon mån avviker är utevistelsernas början på morgonen. I parken anlände oftast besökarna vid 9.30 och något senare, medan i intervjuerna har uppgetts 9-tiden. Det kan dock vara en hålltid för de intervjuade att starta utevistelsen klockan 9 och sedan tar påklädning och transport en del av tiden i anspråk.

Observationerna har vidare visat att vid vackert väder vår, sommar och höst kan eftermiddagsvistelsen i parken utsträckas till senare än kl 16.00 och det gäller både den undersökta gruppen samt andra grupper, ensamma vuxna, skolbarn och så vidare.

Figurerna visar, att parken utnyttjas i första hand på förmiddagen vid alla årstider. På eftermiddagen, i den mån utevistelsen sker, är fördelningen mellan vistelse i parken, på gårdar och promenader ungefär jämnt fördelade. Besök i öppen verksamhet, öppen förskola till exempel sker företrädesvis höst och vinter.

"Det är så väldigt olika, men är det fint väder går vi nästan alltid ut efter frukosten. Då går man ut till parken, eller träffar kompisar. Jag har ju kompisar som är hemma också och som man söker sig till. Till parken kan det ju bli till exempel. Sedan hem och äta lunch, så skall de små sova och sen går vi ofta på öppna förskolan när dom har öppet. Dom har ju inte öppet på sommaren men höst och vår blir det ofta dit på eftermiddagen. Sen äter vi och sedan är det kväll här för oss.

En sammanställning av olika undersökningar om hemarbetets omfattning finns i Åkerman m fl (1983) och den ger vid handen att cirka 62 timmar/vecka behövs för att utföra olika hushålls-sysslor vilket inkluderar vård och tillsyn av, barn 29/timmar/vecka. I de timmarna ingår bland annat personvård, hjälp med måltider, läx- och studiehjälp, sjukvård, gå ut med barn samt lek med barn (sid 57).

Det nämns också att alltmer tid har fått anslås i familjen för att lämna och hämta barn vid olika aktiviteter, fritidsverksamhet, deltidsförskolor, skola o s v. Barnen deltar i organiserad verksamhet och de vuxna följer även de ganska stora barnen på grund av ökade trafikrisker (sid 58).

Vård av barn kräver alltså tid av den hemarbetande vuxna och förutom de sysslor i samvaron med barnen som ovan nämnts ingår numera också jakten på social gemenskap i bostadsområdet, vilket vårt material entydigt pekar emot.

"Min flicka vill inte gå själv till skolan, hon har ingen att gå med härifrån, så jag följer med henne varenda morgon och sen har jag lekskolan för pojken och emellan dom här tiderna försöker jag hinna städa, tvätta eller handla, vad jag behöver göra, åka till stan i bland, och i bland till Skärholmen. Sen har jag ju nästa omgång att hämta. Mikael och jag äter ju lunch för Eva äter i skolan. Sen är det dags att hämta Eva och är det skapligt väder på eftermiddagen då stannar vi i parken när vi går från skolan och så är vi där ett tag, en eller ett par timmar. Sedan är det lagom att gå hem och laga mat. På kvällarna är vi väl mest inne, barnen går väl ut en liten stund men sen vill de se på barnprogrammen, så läser vi saga. Så gäller det att fixa och få dem i säng".

Förutom aktiviteter i stadsdelen, utevistelser samt deltagande i öppen och organiserad verksamhet, beger sig de intervjuade till andra stadsdelar eller till centrum vissa dagar, dels för att besöka vänner eller släktingar och dels för att uträtta ärenden.

"Nu har ju inte jag så mycket kompisar här i Aspudden precis utan dom är utspridda över Stockholm, så jag åker iväg ganska mycket också. Så får jag mycket kompisar till mig som är här hela dagen och då går vi ut tillsammans och går eller är bara här på gården eller inne. Det beror ju på vädret".

#### 5.4 Organiserad verksamhet

Umgänge med andra vuxna och barn är viktigt för de hemmavarande, det återkommer många gånger under varje intervju. Uteverksamheter, på gården eller i parken tillfredsställer i viss utsträckning den sidan av tillvaron, men också under andra former önskar de vuxna tillfälle till sociala kontakter för barnen och sig själva. I Aspudden finns en öppen förskola fyra dagar i veckan mellan klockan 13 och 16. Under de år den varit igång har den utnyttjats av framför allt hemmaföräldrar med egna små barn, upp till fem- eller sex-årsåldern, det vill säga innan barnen börjat på deltidsförskolan. En eller flera gånger per vecka har praktiskt taget samtliga intervjuade i Aspudden besökt öppna förskolan från det att barnen är i späd ålder.

Öppen förskola

"Vi går dit minst en gång i veckan och det

tycker Lena verkligen är kul. Jag tycker det är roligt att gå dit själv också, sitta och prata en stund. Dit har jag aldrig kommit och varit ensam någon gång utan det har varit folk där och lekkamrater till Lena och Stefan. Dels för Lena då men också för Stefan att de lär sig vara med andra barn. I och med att man är hemma på dagarna så får de ju inte leka med så många barn organiserat. De får ju kompisar där".

Vid tiden för vår undersökning fanns en gemensam öppen förskola för båda stadsdelarna i Aspudden. Någon enstaka intervjuperson sökte sig dit någon gång per månad från Gröndal. För personerna i Ekensberg är dock det geografiska avståndet avskräckande.

"Den ligger ju vansinnigt för oss, hur ska man kunna ta sig dit härifrån med barn. Det tar ju jättelång tid att gå dit och gå hem. Små barn orkar inte det. Det skulle finnas en här, det finns ju lokaler".

För närvarande försiggår diskussion inom Stockholms fritidsförvaltningen om att föra över öppen förskoleverksamhet till parkleken.

Exempel på andra öppna verksamheter som finns tillgängliga och utnyttjas av de hemnavarande är:

Annan öppen verksamhet

Vår teater i Gröndal (endast boende i Gröndal utnyttjar denna).

Biblioteket (finns i båda stadsdelarna och utnyttjas av de flesta).

Kyrkans barntimme (finns i båda stadsdelarna och utnyttjas av ungefär hälften av de intervjuade)

"Kyrkans barntimme en gång i veckan är bra för att man får lämna dem där, de får träna sig att vara utan mamma ett tag".

## 5.5 Parkleken

Två parker som de intervjuade utnyttjar är bemannade, det vill säga det finns parklek, Aspuddsparken och Sannadalsparken, och parkleken utnyttjas av vuxna med små barn så tillvida att de använder detlösa material som personalen plockar fram, cyklar, kärror, byggklossar och sandleksaker till exempel. Parkleken ordnar också aktiviteter såsom korvgrillning en gång i veckan. Vissa dagar ordnas målning, då barnen får sitta vid ett staffli och måla en tavla. Annan organiserad verksamhet är skogsmulle höst och vår, skid- och skridskoskola, dels för små barn till vardags, men också för skolbarn under skollovsdagar. Ut-

flykter till mål i Stockholmstrakten sker. I Asp-uddsparken pågick vid slutet av vår undersökningsperiod ett projekt med bygglek, ett stall för senare inhysning av smådjur, det vill säga djurlek.

I Sannadalsparken var ett liknande projekt med bygglek på gång, en dansbana skulle byggas av personal och barn under ledning av en snickare.

#### Mammagrupper

I parkleken förekommer så kallade "mammagrupper" vilket innebär att hemmavarande vuxna, med små barn träffas vid vissa tidpunkter, dricker kaffe, samtalar och sysslar ibland med någon speciell aktivitet, t ex sömnad. Exempel finns på sådan aktivitet initierad av deltagarna själva och också av parklekspersonalen. Exempel finns också på andra spontant uppkomna grupperingar, mödrar som slutit sig samman efter att ha träffats vid deltidsförskolan, och ordnat någon speciell aktivitet för vuxna och barn tillsammans.

#### Barnhage

Parkleken har en barnhage där de vuxna kan lämna barnen under ett par timmar på dagen. Denna har utnyttjats av ett fåtal av våra intervjupersoner då de behövt utträtta något ärende och inte velat ha barnen med.

#### Lokal

Parkleken har också en lokal tillgänglig att gå in i där olika möjligheter till aktiviteter finns. Dessa lokaler utnyttjas av någon enstaka intervjuperson, men de allra flesta föredrar att stanna utomhus under vistelsen i parken. Det visade sig också vid samtal med parklekspersonalen att lokalerna i första hand utnyttjas av äldre barn, för sällskapsspel, pyssel, landhockey, bordtennis o s v.

I stort sett är det så att vuxna med barn i förskoleåldern i första hand utnyttjar redskap löst och fast i stadsdelsparkerna, och den huvudsakliga funktionen för parklekens personal är just att plocka fram detta material.

På frågan om hur de intervjuade utnyttjade parkleken var ett vanligt svar:

"Det är väl mest att det finns någon som plockar fram och bort grejorna. Det är bra att det finns grejor".

"Det är tillgång till leksaker och allt sånt. Vi behöver ju inte släpa ut hinkar och spadar. Så mycket annat är det ju inte där".

"Vi använder grejerna".

"Ja, vi använder grejorna, men parken skulle lika gärna kunna vara utan personal för min

del för de som görs det gör jag själv. Det enda personalen gör är att plocka ut grejor-na. Jag vet inte om jag är speciell, men jag har inte upplevt att dom har varit välkomnande.

Parkleken i sig med personalen förefaller ha ganska liten betydelse för de vuxna när det gäller aktiviteterna men närvaron av personal har dock betydelse visar det sig i fråga om trygghetsaspekten i parken. För några vuxna har också parklekspersonalen en social betydelse, en kontaktpunkt och förmedlare av kontakter.

"Parkleken är viktig, det är alltid isolerande när man är hemma. Även om man har mycket kompisar i andra stadsdelar, så är i alla fall närmiljön viktig. Parklekspersonalen kan man alltid prata med".

Personalen engagerar uppsökande verksamheter, till exempel teatergrupper.

## 5.6 Fritiden

### Kvällar

En viss mättnad bland de vuxna på utevistelser i stadsdelarna kunde vi skönja då vi kom att tala om fritiden, det vill säga kvällar, veckoslut och semestrar. Eftersom de intervjuade vistas ute ett par timmar eller mer per dag under vardagar upplever de inget direkt behov av att vara ute kvällstid om inte speciella förhållanden råar, varmt och vackert sommarväder till exempel. De små barnen är också trötta och behöver sova.

Generellt vistas de intervjuade ute kvällstid företrädesvis på sommaren. Höst, vinter och tidig vår är det mest personer som motionerar och tränar idrottsligt och som rastar hundar som vistas utomhus efter kvällsmaten. Barn i förskoleåldern med äldre syskon leker ibland ute kvällstid.

En viss skillnad mellan Gröndal och Aspudden har vi kunnat urskilja och det innebär att familjerna i Aspudden i något högre grad vistas ute på kvällar under en längre period på året, det vill säga förutom milda sommarkvällar. Det kan ha att göra med att intervjupersonerna i Aspudden i flera fall har gårdar som de utnyttjar för utevistelse. Ur intervjuerna framgår att de söker sig ut på gården eller tar kortare promenader i grannskapet. I Gröndal blev svaren oftare att man inte utnyttjar några ytor kvällstid annat än att de större barnen själva leker ute på gården eller i parken. Ett undantag är Strandparken runt Ekensberg, dit många boende i Ekensbergsområdet söker sig vackra sommarkvällar tillsammans med



barnen, för att äta middag eller enbart vistas där, titta på båtar eller fiska etc.

Huruvida det är möjligt att vistas utomhus kvällstid har delvis med barnens ålder att göra. Så länge barnen ligger i vagn kan de bäddas ner och sova ute.

"Det blir ofta just när det är så sköna kvällar, sommar och vår och innan det blir mörkt på tidiga hösten också faktiskt. Vi lägger ner ungarna när dom har somnat i vagnarna och går en promenad"

När barnen når tre-fyra-årsåldern blir det svårare då de är trötta på kvällen.

"Barnen är så trötta på kvällarna, det blir mest att man käkar middag och sedan tittar på barnprogram, så är det dags för bad och gå till sängs vid halv åtta".

Barnsamt fyra-årsåldern kan var ute själva och leka på en del gårdar.

"Karin går ut och leker själv så länge det är ljukt ute, men vi går inte med ut och sätter oss".

Det är alltså framför allt under den ljusare delen av året som de intervjuade tillbringar kvällstid utomhus på gården eller vid vattnet i Ekensberg. I den mån personerna i övrigt tillbringar tid utanför hemmet är det för motion eller idrottsträning eller besök hos bekanta.

"Vi springer, och ibland springer vi med ungarna. Vi har varit till parken och spelat golf, det är mest på våren och början på hösten. Annars finns det ju inte mycket att gå och göra någonting på kvällen. Det blir väl i så fall promenader och motionsrundor. Sen läggs ju alla barnens träningar vid sådana tider att ungarna ska hinna hem och åtminstone någon förälder skall vara hemma. Fotbollsträningen börjar till exempel halv sex och då är det ju kväll. Det är väl så vi är ute på kvällarna. På helgernas kvällar åker man kanske in till stan eller nån annanstans till något annat fint område".

#### Veckoslut

De allra flesta av våra intervjupersoner har tillgång till fritidshus. Av de 22 som har tillgång till fritidshus kan ungefär hälften utnyttja dessa även under veckoslut, under en stor del av året, vilket de i hög utsträckning också gör. Aktiviteter i stadsdelarna under veckoslut är mest promenader. Ungefär samma promenadstråk som under

vardagar, men under veckoslut är det familjerna som promenerar.

"Huvudsakligen när min man är ledig går vi längre promenader. Då går vi ibland till Vinterviken. Vi följer Gröndalsvägen och går ner i skogen vid sjön, genom området och fram vid Fregatten, där vi ibland stannar... Jag går inte ensam där med barnen och det beror främst på att när jag går ut med dem är det för att de skall få leka, få vara med andra barn. De skulle bli uttråkade av att bara gå".

"Är det vackert väder kan vi åka till Djurgården eller Drottningholm under dagen, men mycket oftare stannar vi här i omgivningen. Jag tycker också att det är skönt att ta dagen som den kommer de dagarna...Jag är ute med barnen så mycket andra dagar och har var dagarna ganska inrutade..."

Vi har kunnat konstatera att vardagarna är rutinerade för de hemmavarande vuxna med barn, dagarna upprepas med ungefär samma mönster.

Veckoslut, helger och semestrar däremot utnyttjas för andra typer av aktiviteter. Framför allt ser det sociala mönstret annorlunda ut. Hela familjen är samlad och det är avgörande för aktivitetsmönstret. Man ger sig iväg till något annat område, företrädesvis naturområden, umgås med vänner, träffar personer ur äldre generationer, utnyttjar sitt fritidshus, sin husvagn osv.

"Vi promenerar ibland hela familjen, sen åker vi och hälsar på kompisar. Vi är inte ute så mycket i parken då, eftersom vi är där nästan hela veckorna. Då behöver vi ombyte (på fritiden). Vi hälsar på mormor och farmor. Fredrik /barnet/ behöver de kontakterna också, inte bara kompisar".

Familjernas aktiviteter varierar under "fritiden" det sociala behovet tillfredsställs på annat sätt, aktiviteterna sker tillsammans barn-vuxna (ex runt Ekensberg) man söker sig till områden som ger naturupplevelser man söker sig till områden som till vardags kan inge oro och ängslan eller otrygghet men tillsammans med hela familjen ger positiva upplevelser.

"På helgerna åker vi någonstans, går ut och går eller gör något, det går inte att säga något speciellt för det skiftar så...det kan bli parken, ofta promenader, vi går och fiskar och på vintern kan vi ta pulka och skidor.

"Vi åker till bekanta om det blir någon tid, vi skjutsar ju barnen hit och dit (idrottande

barn) och umgås med mor- och farföräldrar".

"Vi är vid farmors eller mormors sommarställe. Mycket ofta åker vi bort, gör något tillsammans alla fyra".

Det är således under framför allt veckoslut som kontakter med "yttervärlden" sker, men det innebär inte att det egna området inte utnyttjas. De flesta uppger att de vistas ute i stadsdelen något under veckoslut, framför allt höst och vintertid och de utnyttjar då de friytor som står till buds, Vinterviken för promenader och skidåkning samt skridskoåkning och promenader på sjön Trekanten och på Mälaren där också fritidsfiske bedrivs. Vår, sommar och tidig höst å andra sidan uppger de flesta att de föredrar att, om de inte har tillgång till fritidshus, ge sig av till badplatser eller andra friluftsområden.

"Ibland brukar vi åka skidor i Vinterviken men då är det så skuggigt så det blir nästan kallt, och är det en solig dag vill man ju vara i solen. Trekanten är bättre för dit tar sig solen. Skidor om det går och skridskor åker vi på Trekanten och det kan ju bli ganska långa utflykter, det spolas ju bana på Trekanten och där åker vi runt. Man kan faktiskt göra allt här i Gröndal, åka skidor och åka skridskor, promenera, bada, gå i parken. Det finns omväxling".

#### Semestertid

Ungefär hälften av våra intervjupersoner är hemarbetande enbart och de har en viss frihet att välja vistelseort under sommaren.

SCB:s undersökning om svenska folkets fritidsvanor visar att cirka 58 % av samboende småbarnsföräldrar har tillgång till fritidsbostad. Motsvarande siffra i vårt material är betydligt högre, 22 personer av 31 har tillgång till fritidsbostad och av dessa 22 är 15 personer hemarbetande och utnyttjar fritidsbostaden under hela sommaren, det vill säga under sommarlovet.

De som inte kan utnyttja fritidsbostaden under vardagarna på sommaren vistas där under veckosluten.

Ett fåtal av de intervjuade tillbringar sommaren i Aspudden och Gröndal, ingen tillbringar hela semestern i stadsdelen. Till vardags utnyttjas sjön Trekanten och udden kring Ekensberg. Rävudden mellan stadsdelarna används vackra sommar dagar och företrädesvis av andra än vuxna med små barn, då det inte finns någon strand lämplig för barn. Vi kunde också iaktta att berget ner mot Mälaren vid Örnbacken användes för solbad av

främst tonåringar och yngre vuxna.

Intervjuerna har dock gett vid handen att, även om stadsdelarna under veckoslut och semestrar ibland utnyttjas är det personernas önskan att då söka sig till mer naturrika platser, skogar, fri-luftsområden o s v.

#### 5.7 Egen uppväxt

En övervägande del av de intervjuade (22 personer) har vuxit upp i Stockholmsområdet varav 12 i Hägerstensområdet. Enbart fyra personer kommer från andra delar av landet och fem personer är uppvuxna i andra länder.

De flesta har som barn levt i miljöer som liknar den deras barn nu erbjuds som uppväxtmiljö. Detta kan ses som ett av de skäl som gör att de intervjuade är positiva till Aspudden och Gröndal som bostadsområden.

Den egna uppväxtmiljön har förändrats genom exploatering av skogsmark, utbyggda trafiknät och utökade parkeringsplatser. Det är när de intervjuade utgår från hur deras barndoms närmiljö ser ut idag som de upplever sig nöjda med den miljö de egna barnen eller dagbarnen erbjuds.

"Det var ju inte så att man utnyttjade någon lekplats, vi hade visserligen en stor parklek inte så långt ifrån oss och dit gick man väl ibland ... Vi hade ju skogen och där var jag och mina kompisar mesta tiden. Nu har dom byggt kontorshus där i vår skog i Farsta, så den är försvunnen". (Boende i Aspudden)

"Jag är uppvuxen först i Vårby, sedan Fittja och sedan Alby. Vårby var då ungefär ett sådant här område. Nu är det ju förändrat och byggt och skövlut. Alby var ju ett typiskt förortsområde och det var mest att leka på gator och i sämre parker. Mycket sociala problem, sprit och knark, det var ju vardagsmat då". (Boende i Aspudden)

"Vi hade mera skog inpå knuten, mera kuperad terräng. Här är det visserligen ett kuperat område men det är uppbyggt kuperat område. Det är inte som naturen från början med berg och sådana saker. Det här är ju inga sluttningar som barnen kan nyttja, dom kan inte åka pulka ner för då hamnar dom på gatan o s v. Riktiga urskogen här nere den går ju heller inte att åka pulka i. Jag tycker att vi hade mera naturliga möjligheter som jag ser det". (Boende i Gröndal)

"När jag var liten så fanns ju inte Bredäng och det där och från början var Fruängen ungefär som Aspudden men sedan när de andra områdena byggdes (Bredäng m m ) tog dom ju allt för oss. Vi hade ju skidspår på vintrar- na, på hösten plockade man bär till exempel, men när dom började bygga kröp ju allting inpå en och i Fruängen finns ju i princip ingenting kvar av grönområden som fanns när jag växte upp. Det är ju frågan om här också, det krymper ju mer och mer".  
(Boende i Aspudden)

De allra flesta trivs bra i stadsdelarna och skä- len till detta är bland annat att det finns skif- tande typer av vistelsemark, det är grönt och uppvuxet (se 5.1). Trots detta visar det sig när vi talar om personernas egen uppväxt att vad som skiljer den nuvarande boendemiljö från barndoms- miljön är frånvaron av skogsmark nära bostaden, möjlighet att söka sig direkt ut i skogen för barnen. Detta gäller de personer som växt upp i Stockholmsområdet såväl som de personer som växt upp ute i landet och i våra grannländer. Ytterli- gare en faktor som skiljer intervjupersonernas uppväxt från deras barns uppväxt idag är möjlig- heten till social samvaro.

"Nej, när jag var liten så var ju alla mammor hemma, då hade alla barn liknande uppväxt, nu blir det ju så olika när en del är på dagis, andra hos dagmamma och några hemma. Det blir inte så enhetligt på dagarna åtminstone... Sen var det ju så när jag växte upp att vi hade parklek också, men mamma gick ju aldrig med till parken, det behövdes inte, nu måste man ju alltid följa med, om inte så för tra- fiken. Men man är ju inte heller säker på att det finns barn i parken för dom att leka med, det fanns det alltid när jag var liten, vad jag minns i alla fall. Det var ju så vansin- nigt mycket ungar hemma då, man behövde inte leta, det fanns överallt och alla kände va- randra då. Sen var det ju inte så mycket tra- fik då heller".

"Jag bodde på en liten gata, det var väldigt lite trafik och så var det skog nedanför, där vi lekte mycket. Det var väldigt mycket grönt, här är det mycket mera hus. Där kunde man gå ifrån huset och leka i skogen och det var mycket mera barn hemma då, då det blev ett helt annat klimat. Man lekte med sina kompisar, mamma fanns i huset, men det var kompisarna man var tillsammans med. Nu är barnen tillsammans med mamman mycket längre upp i åldrarna för att det är så farligt att släppa ut barnen själva och att det finns så lite kompisar.



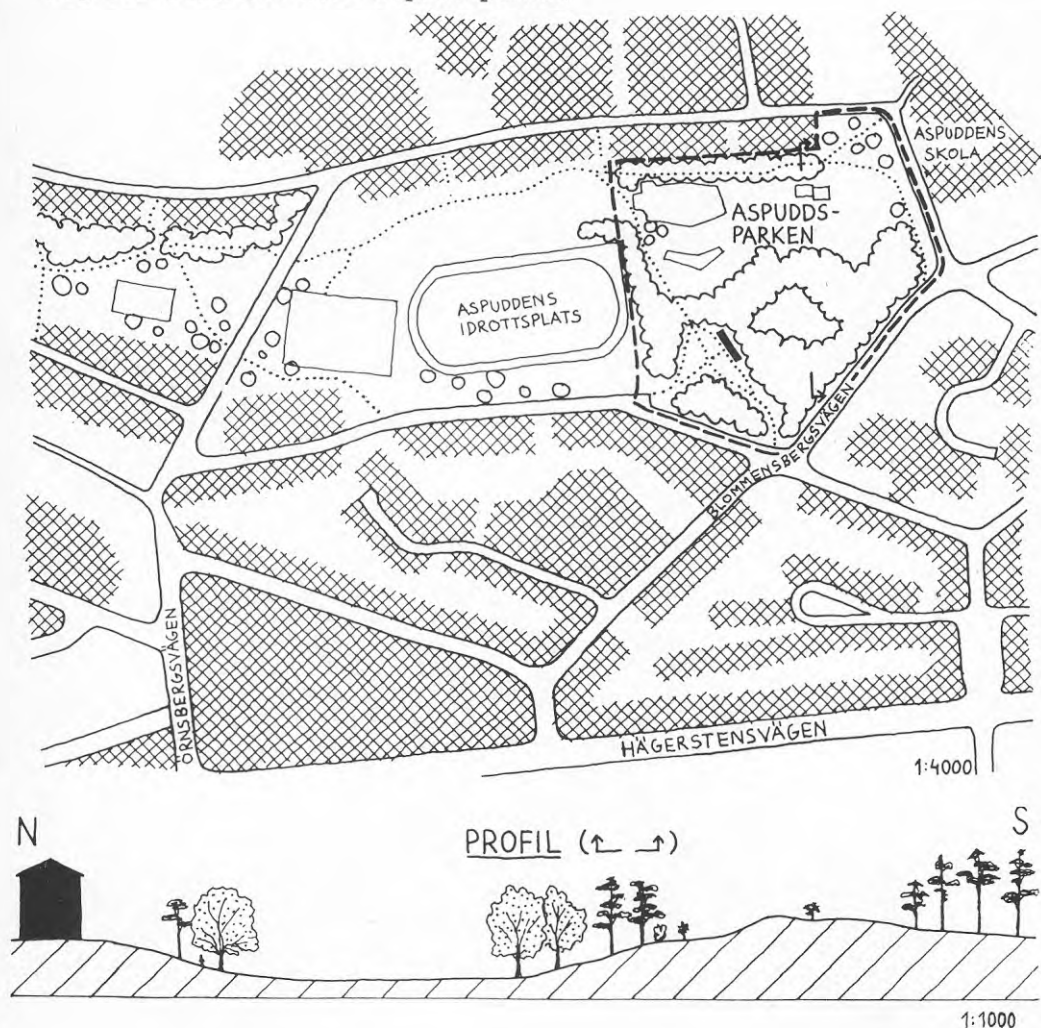
6 STADSDELSPARKERNA  
(Detaljerade kartor över parkerna finns i bil 3.3)

6.1 Så utnyttjas parkerna

Besöksfrekvens

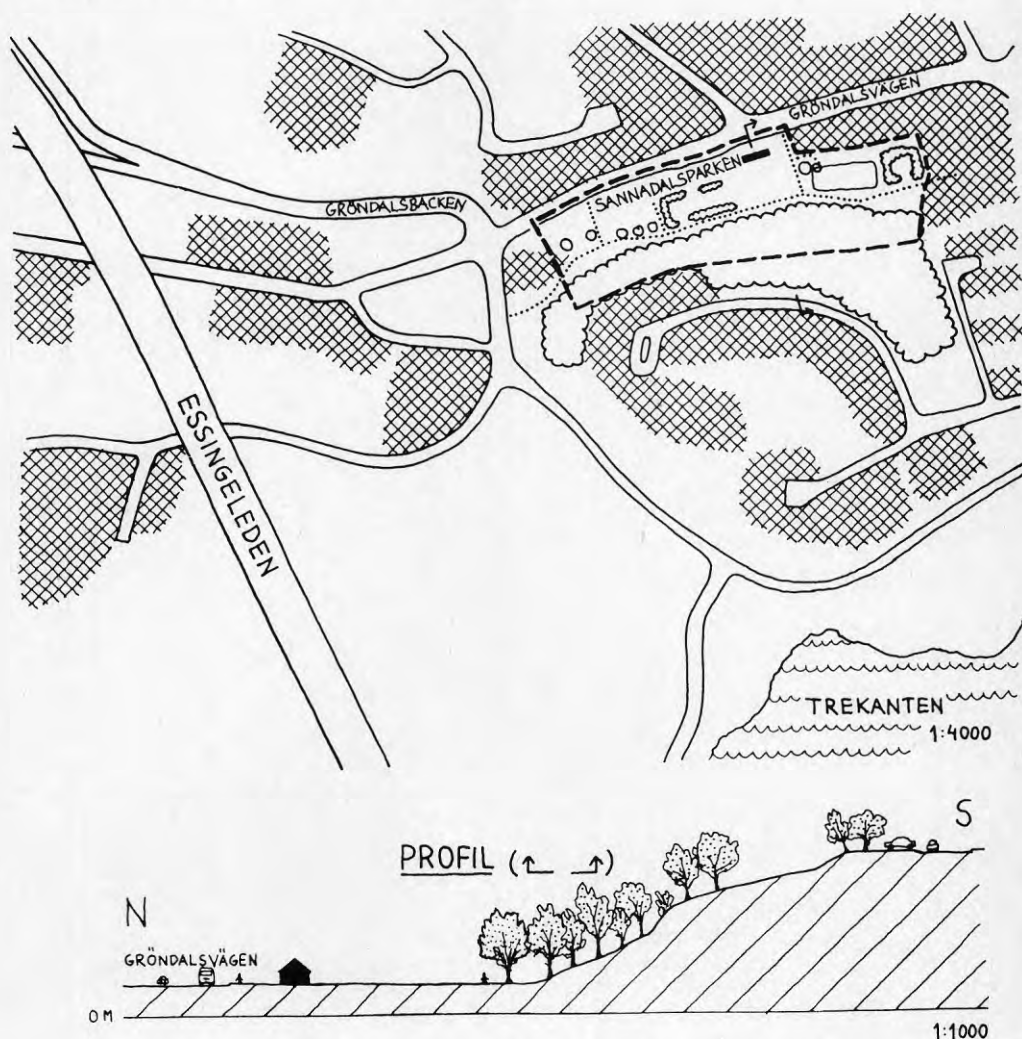
Antal besök i parken varierar inom undersökningsgruppen mellan ett besök i veckan och varje vardag vid bra väderlek. Aspuddsparken är "första-park" för de allra flesta intervjuade i Aspudden (14 av 18 individer), det vill säga det är i första hand till den parken personerna söker sig vid utevistelse. Övriga söker sig också till Aspuddsparken men har av något skäl någon annan park inom stadsdelen eller i någon annan stadsdel som de besöker oftare.

Fig 6.1 Översikt över Aspuddsparken



Besöksfrekvensen i Sannadalsparken är också relativt hög, framför allt bland de boende i centrala Gröndal. Praktiskt taget samtliga intervjuade i hela området, inklusive Ekensberg, sökte sig i någon mån till parken, men för de boende i Ekensberg är vägen till Sannadalsparken lång och starkt trafikerad. Deltidsförskolan i Gröndal är belägen i nära anslutning till parken och i samband med att barn lämnas eller hämtas stannar de och sysslar med någon aktivitet. Hemmaföräldrar med enbart små barn från Ekensberg söker sig till Sannadalsparken en eller ett par gånger per vecka.

Fig 6.2 Översikt över Sannadalsparken



Stadsdelsparkerna utnyttjas under alla årstider, men de tider på året då besöksfrekvensen minskar något är under tidig vår och höst, då promenader och andra aktiviteter lockar mer.

#### Tidpunkter

De allra flesta vuxna med småbarn söker sig till parken på förmiddagen mellan klockan 9 och 11 och någon enstaka mitt på dagen ungefär klockan 11 till 13. Det gäller framför allt Aspuddsparken, som för det allra mesta var befolkad under hela dagen. I Sannadalsparken såg mönstret något anorlunda ut. På förmiddagen befinner sig i första hand daghemsgrupper och vuxna med små barn i parken och den senare gruppen finns representerad även på eftermiddagen. Mellan klockan 12 och 14 är det mycket låg eller ingen aktivitet, och därefter ökar aktiviteten betydligt. Bland annat kommer många skolbarn.

#### Varaktighet

Vistelsens varaktighet i parken skiftar i stort sett mellan en och drygt två timmar. Vi har vid våra observationer kunnat göra den iakttagelsen att under varma vår- och sommardagar varar vistelsen ofta längre än två timmar och under hösten när kylan och fukten är påträngande samt under vintern blir vistelsen betydligt kortare, ofta inte mer än en halvtimme.

#### Gångväg till parken

I Aspudden ligger stadsdelsparken centralt och är lättillgänglig för de allra flesta boende. Gångvägen till parken upplevs som kort och utgör inget hinder för att de intervjuade skall söka sig dit. För det mesta är det möjligt att välja en "rak" väg utan att utsätta sig för till exempel störande trafik. Är det möjligt att gå genom gårdar eller på parkvägar föredrar de intervjuade att göra det. Vissa avsteg kan ske om intervjupersonerna har ärenden att uträtta på post eller annat.

Samma förhållanden som i Aspudden gäller för de boende i centrala Gröndal, parken ligger lättillgänglig för de boende, även om det är mer trafik att passera. Intervjupersoner från Ekensbergsområdet som söker sig till Sannadalsparken går i de flesta fall den starkt trafikerade Gröndalsvägen som är närmaste vägen. Det förekommer dock att någon person väljer en längre väg genom Vinterviksområdet för att undvika trafik och avgaser, eller väljer att åka buss mellan Ekensberg och Sannadalsparken.



Fig 6.3 Gröndals-  
vägen under Essinge-  
leden.

Placering i  
parken

Aspuddsparken

"Det blir mest att vi är i barnhagen. Man går in där med vagnen och sen står den där, men man rör sig runt".

"... i och med att det finns en barnhage finns det inga farliga saker där, så man kan koppla av på ett annat sätt i barnhagen".

"Det är i första hand till sandlådan som vi går /barnhagen eller övre grusplanen i Aspuddsparken/, så finns en lekstuga och gunghästar och där är barnen ofta".

Ovanstående är exempel på yttranden från intervjupersoner som har ett eller två barn i tvåårsåldern eller yngre. Parkvistelsen startar i regel i barnhagen med sandlådan och där stannar intervjupersonerna med barnen så länge barnen vill. Det är inhägnat och tryggt, en sandlåda och material för sandlek. I barnhagen träffas de vuxna och får en naturlig inramning för sina sociala kontakter. Barnhagen är placerad så att den ger skydd vid blåsigt väder, men det är en skuggig plats och under höst och vår då solen står lågt väljer de intervjuade att söka sig till den övre grusplanen.

I Aspuddsparken har de vuxna en bra överblick över parken från kanten av plaskdammen och observationerna visar också att där samlas ofta vuxna medan barnen rör sig runt om. De vuxna som kommer till parken med barn 3-5 år och äldre placerar sig något mer öppet och flexibelt till exempel på den övre grusplanen eller runt plaskdammen. Då marken är torr och vädret så tillåter används sluttningen mellan plaskdammen och den övre grusplanen. Det är en uppskattad plats, den kan er-

bjuda både sol och skugga och ger bra överblick.



*Fig 6.4 Aspudds-  
parkens hjärta. Barn-  
hagen i förgrunden.*

"Det är lätt att cykla runt där och så brukar jag sitta där för då har jag överblick över vad dom håller på med och var dom är nästans".

"Vi går inte till barnhagen i skuggan utan vi går till sandlådan på det övre planet och där sitter vi på bänkarna. Det tycker jag är ett skönt och bra ställe. Barnen rör sig runt om hela lekparken, dom åker kana, gungar, spelar spel. Om det är varmt och plaskdammen är i gång vill dom helst vara där och då sitter vi ofta i gräset precis ovanför".

Vid kall väderlek och på vintern rör sig de vuxna och deltar mer i aktiviteterna vid slängkälken och i pulkabacken.

I Sannadalsparken utnyttjas en inhägnad med sandlådor intill parkhuset. Sandlådorna utnyttjas av de flesta och det är i dessa som vistelserna i parken tar sin början. Därefter rör sig barn och vuxna mellan olika redskap.

Redskapen finns koncentrerad utanför parkhuset och vid de tider på året då poolen ej används och ingen snö finns är det vid den planen som aktiviteter försiggår. Undantaget är gungorna som är placerade vid en ytterkant av parken.





Fig 6.5 Den trygga  
inhägnaden. Sanna-  
dalsparken.

Var i parken de vuxna placerar sig varierar mycket. Parken har en annorlunda struktur än Aspuddsparken och de intervjuade uppger i högre grad att de rör sig eller placerar sig vid de olika redskapen.

Sommartid då plaskdammen är fylld och vädret är bra, placerar sig de allra flesta i gräset runt dammen och barnen kan plaska. Vintertid blir spridningen av individerna större i parken, pulkabacken mot berget, slängkälken och isbanan framför parkhuset är tre kontaktpunkter vid denna årstid.

#### Sittplatser

I Aspuddsparken finns bänkar vid lekplatsen vid sandlådan på det övre planet utmed delar av plaskdammen samt inne i barnhagen. Vi har frågat de intervjuade om de anser att det är tillräckligt med sittplats vid lekplatsen, där de till allra största delen håller till. De svar vi fått tyder på att behovet varierar, och därmed också uppfattningen om huruvida det är tillräckligt med det som finns.

Vuxna med ett eller flera barn som behöver ständig tillsyn anser att det är tillräckligt med bänkar. De sitter korta stunder om de är utanför barnhagen, annars rör de sig efter barnen.

"Det räcker, man rör sig mest efter barnen".

"... Jag brukar inte vara så noga med att sitta, man står mest eller rör sig med barnen

eller sitter på sandlådan".

De vuxna, som är i parken med något äldre barn som klarar sig själva och framför allt vill klara sig själva, har större användning för bänkar att sitta på och det är också den gruppen som till viss del saknar bänkar.

"Det skulle kunna finnas fler bänkar, ibland är det fullt på de som finns".

"Det är lite knappt... om man kommer på eftermiddagen och det är mycket folk så finns det inte en chans att få sittplats".

"Ibland har jag varit med om att de inte räcker...".

Placeringen av bänkarna som det ser ut nu var de vuxna i stort sett nöjda med. Det är framför allt vid sandlådorna som det är befogat med bänkar, även om någon saknade sittplats vid gungorna som är belägna något avsides från resten av lekredskapen. Från ett par personer kom önskemål om att ha bänkar ställda mot varandra med bord emellan.

#### Sannadalsparken

Det är i första hand de intervjupersoner som regelbundet utnyttjar parken som har synpunkter på sittplatser i Sannadalsparken. Det är enbart vid den inhägnade sandlådan som det finns bänkar, förutom ett par bord med fasta bänkar vid parkhuset. Fler sittplatser inom lekplatsen, mot berget önskas, dels för att få bättre uppsikt över barnen och dels för att komma ifrån avgaserna från Gröndalsvägen. Några av de intervjuade tilllade att det är först när barnen blir i lekskoleåldern som de kan släppa dem fritt i parken utan att de vuxna ständigt måste finnas i närheten.



*Fig 6.6 Samling  
intill parkhuset,  
Sannadalsparken.*

"Det skulle behövas fler sittplatser för man kan inte sitta inne vid sandlådan hela tiden... när man måste se till barnen utanför blir det lite tröttsamt. Det finns ju ett bänkbord men jag tycker inte att det är särskilt bra. Sitter man där hinner man inte upp om det behövs när han cyklar t ex. Det går så fort då"

"Jag skulle vilja ha bänkar placerade mot berget istället för mot gatan och avgasarna".

Sammanfattningsvis kan sägas att de flesta vuxna med förskolebarn i Gröndal saknar bänkar utplacerade vid olika delar av parken.

## Redskap

Barnens huvudsakliga aktiviteter i parken är att utnyttja de redskap som finns och de som används av samtliga åldrar bland barnen i undersökningsgruppen är sandlåda med sandleksaker och gungor. Bland de små barnen är det dessutom gunghästar, liten rutschkana samt löst material såsom kärror och vagnar som utnyttjas.

När barnen närmar sig tre-årsåldern börjar de kunna cykla på de trehjulingar som finns i ett par storlekar i parkerna. Barnen rör sig mellan olika "stationer" och utnyttjar de flesta redskap i parkerna i mer eller mindre hög utsträckning. I Sannadalsparken finns en stor klätterställning som barnen använder intensivt under en period av vistelsen i parken. I övre förskoleåldern börjar barnen utnyttja redskap som krävs för mer utpräglade regellekar till exempel badminton, kubb, fotboll och landbandy.

Enligt de vuxnas utsagor är utrustningen i parkerna i stort sett tillräcklig för barn före skolåldern och dessa yttranden grundar sig i första hand på att barnen själva förefaller nöjda och inte tröttnar.

Några önskemål framkom dock, och för de mindre barnen saknades i båda parkerna små gungor, och en bra rutschkana i lämplig storlek för barn under tre år. I Aspudsparken saknade de vuxna en större klätterställning för barn i åldern fem år och uppåt. En klätterbåt har tillkommit i parken sedan vi samlade in vårt material men enligt parklekspersonalen saknas trots det en stor klätterställning som kan tillfredsställa behovet av äventyrslek.

## 6.2 Andra i parkerna

Vuxna med barn i förskoleåldern dominerar bland de besökande i stadsdelsparkerna. Det tyder både intervjuer och observationer på, men vi har kun-

nat observera att andra grupper av människor rör sig genom eller tidvis vistas i parkerna och intervjuvaren visar att det finns inslag av andra vuxna, äldre och hundrastare samt missbruksgrupper. Daghemsg grupper vistas i parken företrädesvis på förmiddagarna.

"Det är inte många andra tror jag... men man ser ju mycket folk som promenerar förbi parken /Aspuddsparken/ på de små vägarna runt".

"Nej, inte mer än att de går förbi, de rastar hundarna runt om, men på sommaren kan det nog hända att det är äldre som går ner och sätter sig där och solar".

"Pensionärer finns en hel del, dom går förbi mest och sätter sig på en bänk en stund. Lite fyllgubbar kommer ju och sätter sig... speciellt om man sitter ensam dyker dom gärna på en och pratar. För övrigt ser man väl inga direkt, det är daghemmen då som kommer dit".

I båda parkerna finns äldre människor som passerar och sitter på någon bänk utmed parkvägarna, i Aspuddsparken förekommer det vid sommarväder att yngre vuxna utan barn utnyttjar gräsmattans utkanter för solbad. Missbruksgrupper förekommer i den parkens utkant, i skogsdungar runt om. Sannadalsparken har ett markant inslag av äldre människor som placerar sig företrädesvis utmed parkvägen utanför lekparkens staket. Vi har också kunnat observera vuxna som utnyttjat isbanan för skridskoåkning och en grusplan för bocciaspel i den parken.

#### Äldre i parken



*Fig 6.7 Dom går förbi mest och sätter sig på en bänk en stund...*

"... ibland ser man någon gamling, men dom går mest igenom eller sitter på lite avstånd, of-

ta på bänkarna uppåt Torsten Alm till ..."  
(Aspuddsparken).

"... det verkar som att det är många som tycker det är kul att bara se på barnen... det är samma som återkommer fast dom sitter inte mitt i lekparken mer vid gångvägarna intill parken".

Av drygt 7 500 invånare i Aspudden 1983 var cirka 1 500 personer 65 år och äldre, vilket betyder att ungefär 20% av befolkningen är pensionärer som kan ha tillfälle att utnyttja parkerna till vardags. Motsvarande siffra är i Gröndal 18%. Som vi ser av några utsagor utnyttjar de äldre Aspuddsparken mest som genomgångspark och för kortare sittstunder. Parken som sådan förefaller inte vara en attraktiv yta att vistas på för de äldre, men vi har i sett att andra parker och områden är mer attraktiva som vistelseytor för denna grupp. Ett skäl till att pensionärer inte utnyttjar Aspuddsparken i högre grad kan vara att det finns ytterst få bänkar att sitta på.

Utmed parkvägen intill Sannadalsparken finns däremot flera bänkar utplacerade och dessa används enligt intervjupersonerna till stor del av pensionärer. Enligt parklekspersonalen är det bland annat en regelbundet återkommande grupp som vistas där. Genomströmningen av personer på parkvägen utmed Sannadalsparken är stor.

#### Dagisgrupper

Det finns i Aspudden cirka 15 daghem, varav de flesta är kvartersdagem med en eller två avdelningar och antalet platser var den 31/12 1983 451. Samtidigt fanns 15 dagbarnvårdare med varierande antal barn 3-7 per dag. Ungefär 50 barn var uppskattningsvis placerade hos kommunal dagbarnvårdare. Motsvarande siffror för Gröndal visas i nedanstående tabell.

	<u>Aspudden</u>	<u>Gröndal</u>	<u>Totalt</u>
Antal barn totalt per den 31/12 1983	665	452	1 117
Antaldaghemplatser	451	310	761
Antal barn hos kommunal dagbarnvårdare	50	10	60
Antal barn under 1 år	133	72	205

Om vi dristar oss till att räkna bort barn under ett år, då föräldraledigheten till stor del fortfarande gäller, återstår i undersökningsområdet ett skattat antal hemmabarn på 90 barn.

Kön till daghem enligt uppgift från socialbyrån, var 189 barn, vilket betyder att de flesta av



barnen under ett år hade föräldrar som förvärvs-  
arbetade eller avsåg att göra det efter föräldra-  
ledigheten. Antal fritidshemsplatser täcker i  
stort sett antalet barn i lågstadieåldrar. Kön  
till fritidshem var sex barn.

Som vi kan se av ovanstående är de hemmavarande  
vuxna med förskolebarn i stark minoritet och det  
innebär också att de är en minoritet i parkerna,  
eftersom några dagis söker sig dit varje dag. Vi  
har frågat de intervjuade om deras synpunkt på  
dagis i parken och det har visat sig att attity-  
derna varierat. Några upplever det som något  
självklart och viktigt eftersom det finns så få  
hemmabarn i området.

"Jag tycker det är skönt när dom kommer, just  
för Johans del för jag märker att han lever  
upp. Även om han inte leker med dem så känner  
han att dom är barn och intressanta..."

"Jag tycker det är bra när det är barn där,  
det skulle var väldigt tomt och lite barn om  
inte dagis kom dit. Det kommer några dagmam-  
mor och mammor men inte blir det många i den  
stora parken. Jag tycker det är bra att dagis  
går dit så man får se att fler barn än dom  
man har med sig själv är där".

Det är ändå svårt både för de "privata" barnen  
och de vuxna att få kontakt med dagisbarn- respek-  
tive personal, då de upplevs som en väl samman-  
svetsad grupp.

"... dagis måste ju också få vara... jag vet  
inte om det är bra eller dåligt men dom är ju  
väldigt sammansvetsade grupper ofta på dagis  
så att dom barn som inte är på dagis känner  
sig utanför ... grejor får dom ha dom kommer  
inte utanför på det viset, det är mer den  
sociala biten kanske det märks att våra barn  
inte hör till den stora gruppen barn".

"Det är bra /att dagis är i parken/ för då kan  
våra barn leka med dem och det gör de ibland  
... de känner varandra om de bor här i när-  
heten..."

Någon direkt kontakt har inte "hemmabarnen" med  
dagisbarnen om de inte känner varandra sedan ti-  
digare, och inte heller de vuxna har kontakt i  
någon högre grad med daghemspersonalen. Det är  
dock få i vårt material som ser dagisgrupperna i  
parken som ett negativt inslag i parkerna, men  
det förekommer.

"Ibland när daghemmen kommer far ungarna fram  
som en storm och roffar åt sig allting och så  
står de andra barnen och tittar. Kommer tio  
stycken och stormar så går ju dom enstaka

barnen undan, till exempel från en cykel... dom gapar och skriker och dom är väl också lite tuffare...".

"Förmiddagarna är det mest dagisgrupper i parken och dom är sammansvetsade, självklart blir våra barn utanför".

#### Missbrukare

Vid en allmän fråga om vad intervjupersonerna upplevde som störande eller negativt i parken blev det vanligaste svaret i Aspudden att missbrukarna var ett orosmoment. För det mesta uppehöll sig den gruppen inte vid den anlagda lekplatsen utan mer i dess omgivning, till exempel i skogsområdet mot Blommensbergsvägen. Endast ett par av intervjupersonerna hade haft direkt obehag av missbrukare, men blotta närvaron upplevdes av de flesta som tillräckligt oroligt.

"En dålig sak är knarkarna och missbrukarna som finns i Aspuddsparken. Förr var det Enbacken, nu Aspuddsparken. Dom sitter visserligen inte i parken när barnen är där, men det finns spår efter dom, efter kvällar och helger".

"Det uppehåller sig många knarkare och alkoholister i parken men det är väl inte så mycket att göra åt. Polisen har försökt men kan inte alltid vara där".

"Skogen bakom parkhuset är väl mest för A-lagets ungdomar och dit går man sällan för då snubblar man på berg av ölburkar och glasflaskor. Det är väl liksom svarta fläcken i parken, men där är aldrig ungarna...".

"Alkoholisterna är där och så sitter dom på gräsplanen vid gungorna och det gillar jag inte något vidare" (samma intervjuperson senare: "det har i alla fall blivit avsevärt mycket bättre. Jag har bott här sen 1970 och fram till 1975 var det vidrigt. Sedan har det sanerats upp här").

"Det finns fyllisar. Gubbarna är det väl ingen fara med, dom vill mest bara prata en stund, men så finns det en del som aldrig går... Sen är det en del som nästan muckar gräl... dom kan bli ganska jobbiga... det strålar irritation från dom hela tiden...det tycker jag är obehagligt. Det är mest på sommaren dom sitter därnere".



*Fig 6.8 Men dit går  
aldrig ungarna...*

Vi skulle kunna utöka antalet yttranden om missbrukare i parken men nöjer oss med att exemplifiera med ovanstående.

Aspuddsparken upplevs som en trygg och säker plats att vistas på med barn i de flesta avseenden, till exempel trafik, lekredskap och så vidare men ett orosmoment är närvaron av missbrukargrupper. Det visar sig bland annat när det gäller utnyttjande av parkens skogsområde, enbart någon enstaka intervjuperson utnyttjar det tillsammans med barnen. Skogen används dock i parklekens regi för organiserad verksamhet såsom tipsrundor. Vi har vid våra observationer kunnat konstatera att det är ovanligt att barn själva söker sig till den skogsbiten.

I Sannadalsparken finns missbrukare, även om de inte är något problem för övriga besökare, det finns heller ingen skogsdunge eller annat dit de gången kan dra sig tillbaka.

"Fyllgubbar brukar sitta på parksofforna vid parkvägen men annars är det inte något som jag blivit störd av".

### 6.3 Parkerna och trafiken

Om oro över närvaron av missbrukargång är det primära i Aspudden, så uppges trafikproblemen som den främsta nackdelen med Sannadalsparken. Den starkt trafikerade Gröndalsvägen som passerar parken på nära håll ger oro både vad det gäller

barnens säkerhet (de kan lätt springa ut till gatan) och luftföroreningar från bilarnas avgaser och det damm de sprider vid torr väderlek, (under 1984 uppmättes vid trafikräkning 9 900 motorfordon per dygn på Gröndalsvägen). Risken för barnen att utsättas för trafiken är ett så starkt orosmoment att parken för många inte har den avkopplande funktion som önskas av de vuxna. I Gröndal upplevs trafiken överhuvudtaget som så besvärande att den starkt påverkar inställningen till olika friytor. De trafikfria delarna såsom Vinterviken och Strandpromenaden utnyttjas mer av ekensbergsborna, dels på grund av avståndet men också på grund av trafiken. För de boende i centrala Gröndal är trafiken ett faktum som inte accepteras men man ändå måste leva med då den hela tiden hörs och känns inom den mest utnyttjade lekplatsen, Sannadalsparken.

"Vi är nog redan blyförgiftade. Gröndal är nog blyrikast i Stockholm tror jag. Ibland vid lågtryck kan man verkligen känna avgaserna...".



Fig 6.9 9.900 bilar per dygn. Sannadalsparken till vänster.

Sedan nästan 10 år tillbaka har förtätning av bebyggelsen pågått i Gröndal. De som har och har haft små barn under denna period har upplevt stadsdelen som orolig och bullrig bl a på grund av stark trafik, uppgrävda gator och bergssprängningar.

"Parken ligger för nära vägen tycker jag, det är ett himla liv på bussarna. Nu är det ännu värre när dom jobbar där. Det är väldigt mycket avgaser och hög ljudnivå... det är besvärligt".

Vissa trafikproblem upplevdes också i Aspuddsparken, men det rörde sig då om framför allt en gatan vid förlängning av parken där trafiken ökat från i genomsnitt 400 motorfordon till 1000 efter utbyggnaden av Örnbacken (Gatukontoret, Stockholm stad).

#### 6.4 Varför till stadsdelsparkerna?

Aspuddsparken är i Aspudden den dominerande vistelseytan till vardags för vuxna och barn i förskoleåldern och vi har försökt urskilja de olika motiv som ligger bakom det regelbundna utnyttjandet. Vid våra samtal om parken har det framkommit att det i hög grad är för att tillfredsställa barnens behov, barnen har roligt, det finns bra lekmaterial som aktiverar barnen, barnen träffar andra barn, parken har aktiviteter för alla årstider, barnen kan röra sig fritt och det finns andra vuxna i parken. Ytterligare ett fenomen som kan styrka dominansen av barn i parken är att de intervjupersoner som enbart har hand om barnen till vardags, dagbarnvårdare, inte besöker parken vid andra tidpunkter, då är andra mål mera hägrande.

"Det är ju en lekpark för barn för vuxna vet jag inte... man sätter sig nog hellre på en annan plats om man är vuxen".

Vi har försökt kategorisera svaren i intervjuerna på frågan om fördelar med och skäl till vistelsen i parken och har funnit att de kategoriseringar som till viss del tidigare förekommit i diskussioner om parker (se t ex Anderssons m fl, 1984) överensstämmer med vårt material.

- 1 Den sociala aspekten (gäller för både vuxna och barn).

"...hon /barnet/ skall få komma ut bland andra barn".

- 2 Aktivitetsaspekten

"Redskapen och särskilt cyklarna är poppis hos barnen".

- 3 Trygghetsaspekten

"Parken ligger skyddat och det finns mycket lekredskap. Parken är stor och barnen kan leka fritt".

- 4 Naturupplevelse

"Själv trivs jag mycket bra för att det är en stor och luftig plats".



"Barnen tycker om att vara i parken dels för alla redskap och dels för att det finns andra barn där. Jag tycker om parkens utformning, stor och grön, men det viktigaste är att det finns andra barn där".

#### 6.4.1 Den sociala aspekten

"Barnen leker och jag kan koppla av när dom leker i parken. Ofta är det ju så att man träffar några man känner där och det är viktigt när man är hemma att man träffar andra vuxna"

"Jag får kontakt med andra mammor... man måste ha vuxenkontakter, man kan inte bara prata med barnen hela dagarna".

Två citat ur intervjuerna som får illustrera ett av huvudskälen att söka sig till Aspudsparken. Den sociala aspekten är viktig för de flesta av de vuxna och för barnen. Det finns få hemarbetande vuxna med barn i de kvarter som intervjupersonerna bor i och därmed finns små möjligheter att där umgås med barn och vuxna, framför allt under förmiddagstid. De barn som har föräldrar med deltidarbete finns hemma vissa dagar eller på eftermiddagen och då kan det finnas möjlighet till socialt umgänge inom kvarteret, även om ytterst få intervjuer i de nybyggda kvarteren uppger att så sker. Många av de intervjuade hänvisar till den tid då barnet eller barnen var i spääd ålder och berättade att då fanns flera vuxna hemma (föräldraledighet), men med tiden började allt fler att arbeta, barnen placerades på daghem och skolbarnen på fritidshem och "hemmabarnen" blev få.

Det är dock inte så att alla hemmavarande vuxna känner ett eget socialt behov som enbart tillfredsställs genom vistelse i parken. Ungefär hälften av de 18 intervjuade i Aspudden menade att för egen del hade de vänner, för det mesta från andra stadsdelar i Stockholm, som de umgicks med ibland till vardags, det kunde ske i Aspudsparken men lika ofta någon annanstans. Vi kan se att detta framför allt gäller de unga föräldrarna, under 25-årsåldern.

Barnen och den sociala samvaron

Parken ger barnen tillfälle till social samvaro, det finns nästan alltid barn att leka med eller titta på och det är en viktig aspekt för valet att vistas i parken. Föräldrar till barn under ungefär tre-årsåldern uttrycker det som så att barnen leker visserligen inte med andra barn i någon större utsträckning men ändå kan de se att

barnen är nöjda om de får vara i närheten av andra barn. De tröttnar ganska snart på att i ensamhet utnyttja lekredskap.

"Det som är bra är väl egentligen att det finns så mycket barn".

"... jag tror att hon tycker det är kul att få träffa lite kompisar".

"Barnen tycker om att vara i parken... dels för att det finns andra barn där".

Även i Sannadalsparken är det den sociala aspekten som förs fram som det mest positiva med parken, främst av de intervjuade som inte har ett eget kontaktnät under vardagar. För intervjupersonerna i gamla Gröndal är parken lättillgänglig och fyller i de fall personerna bor alldeles intill även funktion som gård.

"Det är bra att den finns och är så tillgänglig för oss. Det är där jag träffar folk..."

Samma intervjuperson påpekar dock samtidigt att de fysiska förhållandena i denna park gör att det kan vara svårt att föra ett samtal med andra vuxna eftersom det är viktigt att passa barnen ständigt med tanke på trafiken runt omkring.

"... I den här parken är det ganska svårt att samtala med varandra för vi springer omkring så mycket".

"Jag går till parken för att barnen skall få träffa andra barn, och så är det ju trevligt att träffa andra mammor ibland också. Det är så pass få mammor hemma så de som finns går nog till parken har jag förstått".

"Det är roligt i Sannadalsparken för där träffar man lite folk, det gör jag inte här hemma".

"... jag träffar mammor där... jag känner ganska många nu som jag kan prata med".

Det förekommer även att intervjupersonerna från det nya området i Ekensberg utnyttjar Sannadalsparken, men i stort sett är det främst vid speciella tillfällen, vid korvgrillning, vid hämtning och lämning till deltidsskolan vid utträttande av ärenden i gamla Gröndal. Den sociala aspekten är mindre viktig för denna grupp i stort, även om det förekommer att så är fallet (se fallstudie 2). Det är framför allt redskapen eller någon speciell aktivitet som lockar.

"För det mesta är det bara när det är korvgrillning som vi går till parken. När jag har

kommit hem från lekis och har gått den långa biten har jag ingen lust att gå iväg någonstans längre bort, då går vi ut här istället. Men barnen vet att på torsdagar går vi och grillar korv... och det tycker dom är bra". (Boende i Ekensberg).

#### 6.4.2 Aktiviteter

Aktiviter för vuxna. En park skall idealt innehålla möjlighet för både barn och vuxna att aktivera sig (se t ex Schlyter, 1976).

En viktig komponent i utevistelsen är att barn får tillfälle till skiftande aktiviteter, träning av olika muskler, att få uppleva att kroppen behöver anpassa sitt rörelsemönster för olika aktiviteter. Parken skall erbjuda sinnesupplevelser och motorisk träning, (se bl a Norén-Björn, 1977). När barnets egna medvetande och vilja börjar ta form, nöjer det sig inte längre med att sitta i vagn på promenader, barnet vill själv dra vagnen, stanna och undersöka, prova sig fram på olika sätt. Vilken miljö skall vi då erbjuda barnen när de behöver den för sin utveckling? Det är möjligt att diskutera på ett teoretiskt och praktiskt plan hur en idealmiljö ser ut (se t ex Norén-Björn, 1977, Björklid, 1980). Inom detta avsnitt utgår vi från det område vi undersökt med intervjupersonernas uppfattning om fördelar och brister.

Vi har kunnat se att Aspuddsparken inte är den enda miljö eller friyta som de vuxna med förskolebarn uppsöker. Det finns andra miljöer som kompletterar parken och som har andra kvaliteter. Nöjdheten är utbredd när det gäller utrustningen i parken i stort. De vuxna utgår från barnen och menar att barnen är tillfreds med det material som finns.

"Barnen leker och jag kan också koppla av när dom leker..."

"Jag tycker om rörligheten, barn aktiveras att själva göra saker, spela spel, klättra och så vidare".

"Det finns så mycket som man kan göra där på en enda plats, man behöver inte flytta på sig om barnet vill göra något annat, man kan ha ögonen på honom hela tiden från en punkt".

Parkleken är öppen året om och det innebär att personalen ser till att det finns material ute under alla årstider. Vintertid finns pulkor till pulkabackarna, isbanor, slängkälke och så vidare. det är uppskattat av de besökande och framförs

också som en fördel med parken.

"... både sommar och vinter är det bra där. På vintrarna finns det backar att åka pulka i, på sommaren finns plaskdammen som barnen tycker om, sandlådan och gungorna... området är stort, barnen kan sparka fotboll och spela spel".

Det är ytterst sällsynt att de vuxna ser parken som en plats för fysiska aktiviteter annat än tillsammans med barnen, passning, hjälp, klättring eller gungning och så vidare. En avsikt med besök i park med parklek är för vuxna att de vid varm väderlek skall ha tillfälle till avkoppling, läsa, handarbete, solbada, samtala och så vidare. Det är de aktiviteter de vuxna förväntar sig av besök i stadsdelsparken.

#### 6.4.3 Tryggheten

##### Aspuddsparken

Det har visat sig att det är det sociala behovet och aktivitetsbehovet som är dominerande skäl till vistelser i stadsdelsparkerna. Men för att de vuxna med barn skall få möjlighet att prata och barnen att leka fritt med varandra krävs att det är möjligt att känna trygghet både för barn och vuxna, trygghet med avseende på omgivningen såsom trafik, med avseende på parkens utformning och på den känsla av oro andra grupper av människor kan orsaka. Aspuddsparken upplevs som en trygg plats, trafiken finns på avstånd, parken har stora ytor som barnen kan röra sig på, den har inga direkta inslag av "farligheter" och det finns parklekspersonal som under dagtid kan påverka vilka som vistas i parken. När det gäller trygg vistelseyta för de små barnen finns barnhagen där de kan röra sig och leka utan att de vuxna behöver passa på alla deras rörelser. De äldre barnen som klarar av att klättra, att cykla o s v kan röra sig fritt i övriga parken.

"Det är en form av trygghet, både för ungarna och föräldrarna. De vet att de kan leka hur de vill, det är deras plats".

"... man kan släppa barnen hur som helst, det är inga vägar intill, man kan låta dem springa och inte behöva känna att man måste stå och passa dem hela tiden. De kan springa upp i skogen till exempel, det är mycket natur, det finns allt, skogsdungar och gräsmattor, kuperad terräng. Man kan vistas på olika nivåer fast man är i parken...".

"Den är så pass stor och sen är det vägar runt omkring och till dem är det långa avstånd. Var man än är i parken så är det långt för

mina barn som är så pass små ännu. Det känns tryggt där".

Trygghetsaspekten gäller för både barn och vuxna. Barnen kan känna att parken är "deras" område och röra sig fritt och de vuxna kan känna att det oftast räcker med att ha uppsikt över barnen. Den ständiga passningen där den vuxne måste följa barnets alla steg blir inte nödvändig i den typ av park som Aspudsparken representerar.

"... bra att det finns personal som tar hand om barnen när de går dit själva".

"I Aspudsparken vågar ingen sätta sig och bråka i och med att tanterna är där".

De två senaste citaten rör den trygghetskänsla parklekspersonalen inger. Dels med avseende på barn som blivit så stora att de söker sig själva till parken och dels med avseende på missbrukargrupper som finns i Aspudden och som, enligt intervjuerna, i stort sett håller sig ifrån lekparken under dagtid då den är bemannad.

Kan den vuxne se att barnen trivs och aktiveras ränner de själva en trygghet i denna förvissning. Tryggheten är en viktig komponent i attityden till vistelseytor, de allra flesta yttranden har ett inslag av den aspekten när det gäller förskolebarnen. Vi kommer att se att vid vistelser i andra parker eller friytor finns en beredskap för otrygghetsfaktorer med.

#### Sannadalsparken

Vid tiden för intervjuerna såg Sannadalsparken något annorlunda ut än den gör idag och det gör att utsagorna troligen inte är helt giltiga. Om vi utgår från situationen som den såg ut vid intervjutillfällena kan vi rent allmänt visa på att Sannadalsparken av de vuxna upplevdes som en relativt otrygg plats för barnen att vistas på. Förutom den inhägnade barnhagen som låg avskild från den övriga lekplatsen fanns en mindre inhägnad sandlåda med några bänkar runt om. Det var den lilla platsen som bland intervjupersonerna upplevdes som trygg. Vid frågan om var de oftast placerade sig i parken blev också svaret inom denna grupp att de stannade så länge som möjligt i en hage som är inhägnad och trygg. Barnen själva ville dock så småningom röra på sig, bara gå omkring, springa och titta på andra barn och då följer de vuxna med. I övrigt var det mycket svårt för de vuxna att kunna koppla av i lekparken. Öppenheten mot ena kortsidan och närheten till den intensiva trafiken på Gröndalsvägen ingav en påtaglig otrygghetskänsla.

"... helst bör jag se upp med honom för att det är så öppet mot kyrkan och där kan han lätt springa ut. Speciellt om han vill gå



till gungorna. Jag tycker inte att parken är ett sådant område som man kan gå till och slå sig till ro..."

"Det var mest i början som jag var lite nervös, men så blev det en grind vid ingången mot gångstigen. Det är klart att visst kan dom smita ut så det gäller att se upp".

"... en stor nackdel är att den stora vägen ligger så nära... barnen har inte sprungit ut på vägen hittills peppar, peppar..."

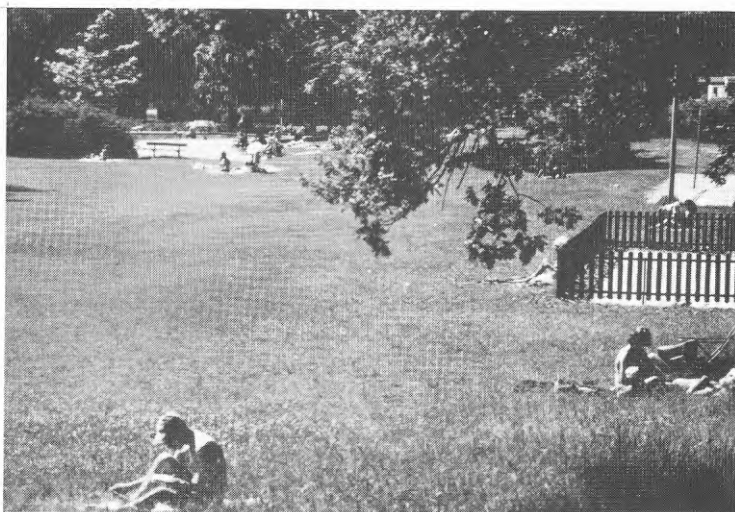
"Man måste passa barnen, om man inte vill sätta dem i sandlådan för där finns det stängsel".

#### 6.4.4 Natur- och skönhetsaspekten

##### Aspuddsparken

"Jag tycker mest om parken på sommaren, då tar jag en bok med mig och sitter i gräset och läser eller sticker. Det är så härligt där".

De vuxna går, liksom barnen, med glädje till Aspuddsparken. Av intervjuerna framgår tydligt att upplevelsen av grönska och "orörd natur" har stor betydelse för de vuxnas uppskattning av parker. Bebyggelsen och gatorna avskärmas av träd och av bergshöjden. Parken upplevs som stor. Praktiskt taget samtliga intervjuade framhöll grönskan och särskilt de öppna ytornas inramning som en stor fördel med Aspuddsparken.



*Fig 6.10 Det är en väldigt stor park med mycket grönt.*

"Det är skönt att det är grönt runt omkring och just att det är uppvuxet med riktiga träd, inte små pinnar med några blad på. Det

är rejäla träd och grönt och det är skönt".

"Jag tycker parken är bra, den är fin och stor, det är en väldigt stor park med mycket grönt. Den är fin... den ligger inbäddad som i en dal med skog runt om och stora gräsytor, det är fint och skyddat".

"Den är fin för den är så stor. Jag tycker det är bra att det är så mycket orört, ett planerat område där det finns en skogsbacke och det är kvar mycket träd".

#### Sannadals- parken

I Sannadalsparken är det, som vi tidigare nämnt i första hand lekredskapen och möjligheten till social samvaro som lockar. Parken upplevs som mindre och är mindre än Aspuddsparken. Sannadalsparken är i än högre grad en park dit man går för barnens skull.

Den stora andelen grusytor bidrar till att många av de intervjuade upplever parken som "grå". Gruset dammar ofta och stoft och avgaser från biltrafiken på Gröndalsvägen tränger in i parken. Bullret från gatan gör sig ständigt påmint. Den ro och stillhet, man förknippar med naturen, och som Aspuddsparken erbjuder, har man svårt att uppleva här.

"Jag tycker parken är tråkig, grå och trist. Det är ju ingen park man går till om man vill se något vackert..."

"Jag tycker parken är grå och trist, den kunde gott målas lite och det kunde vara mer gräsmattor, det skulle göra den lite mer attraktiv".

#### Planteringar

De planteringar som finns i Sannadals- och Aspuddsparken kan närmast betecknas som enkla stomplanteringar med några få vanliga parkträd, enkla buskar som avskiljning mellan ytor och några enstaka lökväxter i gräsmatta. Utanför entrén till Sannadalsparken finns sommarblommor i urnor.

När vi talade om möjligheterna till skönhetsupplevelser frågade vi de intervjuade bl a om deras syn på befintliga planteringar och eventuella önskemål om förändring. Det visar sig då att de enkla planteringar med blommor är något som de vuxna med småbarn inte räknar med skall finnas i parken. Blommor och färger ger visserligen skönhetsupplevelser men värre är besvikelsen när det inte får finnas kvar.

"... det är bra som det är, blommor och sådant skulle i alla fall bli förstört".

"Planteringar är svårt... vissa ungar tycker att det är kul att förstöra".

Nu är det ju inte bara blommor som kan ge skönhetsupplevelser, det har i hög grad att göra med övrig växtlighet.

"Det viktigaste finns, uppväxta träd och buskar och gräsmatta".

"Det är ju inga speciella planteringar men det är ju så mycket grönt ändå".

Hur viktigt det är med upplevelsen av att leva i en grönskande omgivning kan vi också se ur intervjupersonernas allmänna upplevelser av de båda stadsdelarna. Det oftast förekommande skälet till trivsel är just grönskan, uppväxta träd, gräsmattor och så vidare.

Vi har i detta avsnitt begränsat oss till att tala om de vuxnas upplevelser av natur och skönhet. Barnens upplevelser vet vi mycket litet om men utvecklingsteoretiska ansatser innebär att det är viktigt med sinnesupplevelser av varierande art för bland annat barnets begreppsförståelse. En symbolik beskriven av fritidskonsulent Marianne Billing (Stadens uterum, 1982): "För att ett litet barn skall förstå ordet träd som något annat än "stora blommor med bruna skaft" måste barnet få känna på stammen, se och lukta på bladen, lyssna på vindsuset från trädkronan" (sid 69).

#### 6.4.5 Årstiderna

"Nej, se det snöar..."

Den, som har erfarenhet av barns utomhusaktiviteter t ex i det egna bostadsområdet eller har sina barndomslekar i gott minne känner säkert också till hur snabbt barn skiftar mellan olika aktiviteter - hur olika lekars popularitet stiger och faller. Man kan säga att det finns dels modelekar som växlar år från år, dels säsongslekar direkt eller indirekt knutna till förutsättingarna under olika årstider. Om man t ex iakttar några 7-9-åringar under våren kan man finna att alla bygger dammar ena veckan för att nästa vecka spela kula och nästa igen sparka boll eller hoppa rep. Ytterligare några dagar senare kan några ha tagit upp kulspelet igen medan resten bara ägnar sig åt sina cyklar. Man kastar sig över nya lekar allt eftersom de yttre förutsättingarna ändras, "lekar av sig" en efter en, för att eventuellt återkomma till en "gammal" lek senare på säsongen.

Vädret påverkar utomhusaktiviteterna. En riktigt skön dag, kan fler barn och vuxna än vanligt

lockas ut och det blir förutsättningar för ett helt annat utomhusliv än en dag med sämre väder. Men också här spelar säsongen in. På hösten kan man knappast räkna med lika stor effekt av vackert väder som på våren eller försommaren, förutsatt att sommaren varit någorlunda bra. Denna allmänna iakttagelse stämmer med våra intryck under höstobservationerna, då vi fick flera spontana uttalanden om att man var "mätt" på att vara ute efter en varm och solig sensommar, (1983).

Mot bakgrund av denna erfarenhet ter det sig klart att man inte genom ett fåtal observationer kan yttra sig bestämt om vad barnen leker eller vad de vuxna gör utomhus under olika årstider.

Ändå har vi gjort några sammanfattningar av aktiviteter under olika säsonger i Sannadals- respektive Aspuddsparken. Våra listor säger något om de allra vanligaste vardagsaktiviteterna i parkerna. Den säger en del om säsongsvariationer, en del om de fysiska förutsättningarna i respektive park, samt vem som vistas i parken.

Som vi ska få se står sandleksaker högt på listorna både vår och sommar. Den utövas mest av de yngsta barnen, som utgör en mycket stor andel av parkbesökarna.

I Aspuddsparken har lek med lekcyklar och- kärror noterats mycket oftare än i Sannadalsparken. Här kan de tidigare omnämnda snabba skiftningarna mellan olika lekar spelat en viss roll. En annan, möjlig förklaring är att förutsättningarna för denna typ av cykellek är så mycket bättre, framför allt tryggare i Aspuddsparken. Här ligger "rundbanan" runt plaskdammen mitt i anläggningen medan den i Sannadalsparken ligger mera vid sidan av och farligt nära gatan.

Bland de rangordnade aktiviteterna har vi inte tagit med de allra enklaste: stå, sitta och gå, som i princip alltid förekommer och är vad de vuxna oftast sysslar med. Det bör också anmärkas att aktiviteter med kort varaktighet som t ex att åka rutschkana eller gunga på gunghäst har mindre chans att komma med vid en kort observation än sådant man sysslar med en längre stund.

## Vinter

Vintern 1983-84 var snöfattig. Under observationsperioden i februari fanns ett tunt hårt snötäcke. Att åka skidor gick knappt. Isbanorna var däremot bra, vilket de inte varit så länge, medan möjligheterna att åka pulka/kälke hade varit bra en längre tid. Mot den bakgrunden är det kanske naturligt att skridskoåkning/kanåkning på isbanorna var den mest noterade aktiviteten vid vinterobservationerna. Skridsko m m på isbanorna engagerade dessutom flest personer samtidigt.

Nedan redovisas de fem vanligast förekommande aktivitetererna i respektive park rangordnade utifrån antalet tillfällen varje aktivitet noterats. I båda parkerna gjordes 18 observationer.

Aspuddsparken

Sannadalsparken

1	åka skridskor m m på isen	1	åka skridskor m m på isen
2	åka pulka/kälke m m i backe	2	åka pulka/kälke m m i backe/träkana
3	åka slängkälke	3	åka slängkälke
4	gunga i gungor	4	gunga i gungor
4	leka i klätterbåt	4	leka i stora klätter- ställningen

Under vintern deltog vuxna ofta i aktiviteter med barn eller var själva ute och åkte skridskor t ex.



Fig 6.11 Mellanmål vid iskanan, Aspuddsparken.

Vår - höst

Under höst- och vårobservationerna i september respektive april var aktiviteten i båda parkerna koncentrerad till de anlagda lekytorna. Barn lekte med parkens lekmaterial, fast såväl som löst. Rörligheten mellan olika aktiviteter var hög. "Ögonblicksobservationer" gjordes bara under våren. Vid dessa var det ofta svårt att bestämma om en person i rörelse bara förflyttade sig eller om rörelsen var en aktivitet i sig eller del av en lek. När vi har urskiljt aktiviteten "gå eller springa runt" har vi försökt ta bort rena förflyttningar. Vid båda observationsperioderna var det i stort sett bra väder för årstiden även om lite regn förekom under våren. De vuxna i parken var inte lika aktiva som under vintersäsongen. Det vanligaste var att vuxna stod, satt eller



förflyttade sig.

Våra noteringar från 17 ögonblicksobservationer i april - då gräsytorerna i huvudsak var obrukbara - tyder på lite olika mönster i de båda parkerna. Rangordningen bland de 5 vanligaste aktiviteterna var:



Fig 6.12 I Aspudsparken cyklar dom.

#### Aspuddsparken

- 1 leka med cyklar och kärror
- 2 leka i sandlådan
- 3 gunga i gungor
- 4 gunga på gungbräda
- 5 leka i klätterbåt
- 5 gå eller springa omkring

#### Sannadalsparken

- 1 leka i sandlådan
- 2 leka i stora klätterställningen
- 3 gå eller springa omkring
- 4 leka med cyklar och kärror
- 5 gunga i gungor
- 5 cykla på egna cyklar

#### Försommar

Under försommarens observationsperiod 1:a veckan i juni var det mycket vackert väder, soligt och +20 - +25°C. I denna period gjordes 17 observationer i Aspudsparken. Sannadalsparken var under ombyggnad och delvis avstängd, varför vi har avstått från att redovisa aktiviteten där.

I Aspudsparken noterade vi många fler typer av aktiviteter än under de övriga årstiderna. Andelen vuxna var också högre genom att flera vuxna utan barn fanns i parken. Detsamma gällde ungdomar, som tidigare förekommit mycket sporadiskt. Den vanligaste aktiviteten var solbad - oftast utövad av vuxna med eller utan barn eller ungdomar.

mar. Sportaktiviteter av olika slag som tennis, fotboll, basket noteras vid 8 tillfällena, från att under vårens observationer nästan inte förekommit alls. Besökarnas spridning i parken var nu alltså jämnare än under våren. Gräsytan bakom gungorna utnyttjades för solbad etc, särskilt av vuxna och skolbarn. Någon nämnvärd aktivitet i naturmarken runt de anlagda ytorna noterades inte. Blomplockning förekom vid ett par tillfällen - det fanns gott om vitsippor - men för övrigt var här nästan tomt.

På grund av den stora spridningen på olika aktiviteter har vi valt att rangordna de oftast förekommande aktiviteterna i Aspudsparken.

- 1 solbada o d
- 2 leka i sandlåda
- 3 springa eller gå runt  
leka med lekcyklar och kärror
- 5 leka med löst material i barnhage
- 6 leka i lekstugan
- 7 åka i rutschkanan
- 8 klänga i volträcken  
gunga i gungor  
leka i klätterbåt



*Fig 6.13 Äntligen  
kan man sitta på  
marken.*

## 7 - PROMENADER OCH UTFLYKTER

## 7.1 Promenader

En regelbundet återkommande aktivitet inom undersökningsgruppen är promenader. Hur ofta och hur långt de intervjuade promenerar har bland annat att göra med barnens ålder samt huruvida det är möjligt att få sällskap med andra vuxna under promenaderna. De intervjuade personer som har ett regelbundet umgänge med en granne eller god vän i sin närhet ägnar sig mer åt promenader eller andra aktiviteter där man inte söker sociala kontakter.

De personer som har ett litet barn i vagn promenerar mer än de som har barn över två år som lätt tröttnar och hellre vill leka med andra barn.

"Det blir inte så ofta nu att vi promenerar. Förut kunde vi göra det varje dag när jag var ledig... men nu kanske det blir någon enstaka gång i månaden när det inte är barn i parken... De blir ju mest för egen del som man promenerar, man kanske är ute ett par timmar, ja, även för flickans skull så får hon luft".

En till två gånger i veckan är en vanlig frekvens och promenaderna sker företrädesvis på förmiddagen och varar i tid ungefär lika länge som vistelsen i parken, det vill säga en till två timmar.

Vi har försökt skilja ut promenader från mer utpräglade utflykter, det vill säga utfärder med ett speciellt mål i sikte, ett mål som innebär ett längre avbrott för att äta och leka.

Med promenader avser vi de tillfällen då personerna "går ut och går" utan att ha ett speciellt mål för utfärden. Det kan mycket väl vara så att man stannar för att äta eller dricka något, men då endast som ett avbrott i promenaden. Vi har alltså inte räknat med de tillfällen då personerna går till och från en park eller annan plats.

De intervjuade är i stort sett nöjda med de möjligheter de har att promenera, de följer smågator eller söker sig ut på gångvägarna i bland annat Vinterviksområdet, runt sjön Trekanten samt ibland till angränsande stadsdelar, till exempel Mälarhöjden och Axelberg.

"Vi går på många smågator, det är ju lugna gator allihop och likadant vid Midsommarkransen, där är det mycket smågator och mycket fina hus att se på" (boende i Aspudden).

Utan sällskap av andra vuxna väljer de intervjuade oftast att promenera inom bebyggelsen, medan de väljer naturområden då de är tillsammans med andra vuxna och barn. Vid veckoslut och helger promenerar hela familjen tillsammans.

I Aspudden finns bra förutsättningar för promenader inom större delen av stadsdelen, även om de intervjuade försöker undvika den trafikerade Hägerstensvägen. Den fysiska strukturen i Gröndal gör att det finns anledning att skilja mellan centrala Gröndal och Ekensbergsområdet. Gröndalsvägen är starkt trafikerad och används endast som transportsträcka från Ekensberg till centrala Gröndal för att uträtta ärenden, gå till deltidsskolan och annan organiserad verksamhet. Av de intervjuade i centrala Gröndal söker sig inte någon mot Ekensbergsområdet för promenad utan utnyttjar Vinterviken och gångvägen runt sjön Trekanten vår, sommar och höst och isen vintertid. Personerna från Ekensbergs varv promenerar i Vinterviken, utmed Strandpromenaden samt Ekensbergsvägen mot Bryggvägen och ner mot Gröndalsvägen. Vintertid promenerar många ekensbergsbor på Mälaren mot Rävudden då isen bär.



*Fig 7.1 Vi går smågator. Ekensbergsvägen.*

#### 7.1.1 Aktiviteter under promenaderna

Under den tid då de vuxna promenerar med små barn i vagn, väljer de vägar som gör att de själva får utbyte av utfärden.

"Hon satt i sin vagn och jag kunde gå som jag tyckte var trevligt. Det hände att vi stannade och gungade någonstans... mest gick vi i Vinterviken runt ute vid udden eller också mot Axelberg... det är en fin

promenadväg".

"Det är bra promenadvägar här, det finns inga bilar och det är grönt och fint. Det är så lugnt och tyst"(intervjuperson från Ekensbergsområdet).

Det är faktorer enligt det sista citatet som de intervjuade uppger att de själva uppskattar med promenader. Omväxlande natur att fästa ögonen på samt lugn och frid, frihet från bilar (gäller promenader i naturområden). För de vuxna är det gåendet i sig som är belöningen med promenader, att bara gå och uppleva omgivningen. Barn i vagn åker mest med, men så snart de blir så stora att de kan gå promenerar även de och då förkortas promenaderna i sträcka betydligt.

"Nu när hon går själv går det ju inte så fort, vi glider fram lite långsamt, plockar lite kottar på vägen...".

De aktiviteter som barnen ägnar sig åt är i första hand att samla. De samlar löv, kottar, stenar och plockar blommor. Vid promenader vid vatten matas fåglar, "barnen ser och upptäcker". De kan få se djurliv, Vinterviksområdet rymmer både harar och rådjur.



Fig 7.2 Titta - en and. Strandpromenaden.

Ingen av de intervjuade i Aspudden söker sig in i skogen i Vinterviksområdet utan de följer enbart gångvägarna. Från Gröndalssidan däremot händer det att avvikelser från vägen sker in i skogen innanför Mörtviken, ett område som är lättillgängligt och överblickbart.



Finns det någon naturlig plats utmed vägen att stanna till vid gör man det, till exempel en äng, en mindre lekplats.

"Vi har ett ställe inne på fabriksområdet som vi brukar stanna till vid. Det är en grasmatta som barnen brukar springa på och en gång fick vi se en hare där och då sprang ungarna runt och jagade haren. Sen finns det mycket blommor där som barnen älskar att plocka... det tar hemskt lång tid att komma runt med de här små, så det händer inte så ofta. Kanske någon gång i veckan..."

För vuxna med lite större barn innebär promenaderna omväxling till parkbesöken. Under promenaderna träffar man på nya och "annorlunda" saker, som stimulerar fantasin hos både barn och vuxna.

"Det finns stenar och rötter som han klättrar på. Han bara rör sig och tycker så mycket är spännande. Det finns till exempel en eldstad där det finns stenar runt om. Barn hittar alltid på något om de får tillfälle. Det finns saker som de kan leka med eller på med fantasi. Jag för min del deltar i hans fantasil lekar på ett helt annat sätt än jag kan göra i parken och dessutom är det en miljö som jag trivs med".

#### 7.1.2 Gemenskap och trygghet

Den sociala tryggheten

Vi har nämnt att vid promenader föredrar de vuxna att gå tillsammans med andra vuxna och barn och det finns framför allt två skäl till detta. För det första ett behov av sociala kontakter, någon att samtala med, för det andra är det en försäkran om en social trygghet i vistelsen ute.

"Ibland går jag genom skogen, det beror på hur rädd jag är för det är lite läskigt att gå därnere, det finns inga människor direkt i närheten, om man går ner mot Vinterviken... det är mest otäckt i mitten ungefär... det är en massa konstiga människor... blottare och andra som man inte riktigt vet var man har. Är man några stycken går man ju där för det är den finaste vägen..." (19).

"När jag är ensam vill jag inte gå i det område där det finns kolonilotter i Vinterviken, jag kan inte säga varför utan det är mer en känsla jag har, det känns inte tryggt där. Udden gör mig ingenting, där kan jag gå, men just mellan skogsslänterna i Vinterviken vill jag inte gå. Man har ungar och vagn och om något skulle hända finns det ingenstans att ta sig om man behöver hjälp.

Det är besvärligt att gå åt båda hållen. Nej, jag går inte där när jag är ensam. På somrarna... går jag inte framför båthuset vid Trekanten där dom åker vattenskidor, det undviker jag. Det är lite oroligt där med dom som finns där, dom gör en ju inget egentligen, men jag vill i alla fall undvika dom. När man är ensam känner man ett tryck när en massa folk sitter och kanske ropar något efter en, man kan inte svara, det vågar eller vill man inte göra".

Många intervjuer innehåller samma beskrivning av olustkänsla att passera vissa platser i stadsdelarna. Det är framför allt de intervjuade i Aspudden och Gröndal som själva växt upp i stadsdelarna eller i närliggande stadsdelar som uttrycker sin ängslan mot att ensam med barn promenera i Vinterviksområdet och runt Trekanten. Ytterligare ett område i Aspudden som boende kring Hägerstensvägen har upplevt som obehagligt är delar av Pilgrimsvägen.

"Om vi går Pilgrimsvägen har vi sällskap med någon. Det har hänt att jag gått själv där om jag ser att det är mycket folk i rörelse på gatan, men ser jag att det är alldeles tomt på vägen går jag inte där. Det är ett sådant ansvar när man har barn med sig, man vet inte vad som kan hända... jag är inte rädd för egen del, det är mest att jag tycker det är obehagligt för barnens del om det skall komma några som är påverkade och kanske börjar prata och bråka".

De personer som kommit flyttande från socialt mer belastade områden uttrycker i mindre grad oro och ängslan när det gäller utevistelser och vilka områden de är oroliga för att vistas i.

#### Den fysiska tryggheten

Alla vuxna med små barn och med barn i skolåldern upplever oro och ängslan i förhållande till trafiken. I Gröndal är den trafikerade Gröndalsvägen en källa till otrygghet och det visar sig bland annat när det gäller barn i skolåldern som de intervjuade inte gärna släpper iväg på egen hand, till exempel till Sannadalsparken.

Kontakten med vatten. Trekanten och Mälaren ser de intervjuade som en del av boendekvaliteten i undersökningsområdet och under promenaderna söker sig också de allra flesta till vattnet. Undantaget är de personer som har barn i två- och treårsåldern.

"Jag går inte vid vattnet med henne, så skulle man inte alls kunna koppla av för hon är så livlig... det blir väl skillnad sedan när hon kan hålla i en metrev, då håller hon sig lugn

en stund" (barnet 3 år).

"Det jag tycker är otäckt är att vattnet är så djupt runt omkring och särskilt på den här sidan kajen /Strandpromenaden/ för Drottningsholmsbåtarna, det är precis öppet där. Det är lite ruggigt. När vi flyttade hit var jag hemskt orolig, såg man dom inte hela tiden jagade man runt och letade".

De boende i Aspudden söker sig delvis till Trekanten under promenader och uttrycker ingen direkt oro i det sammanhaget även om de uppger att den promenaden ställer högre krav på deras uppmärksamhet gentemot barnen med avseende på vattnet. Ett fåtal av de boende i Gröndal utnyttjar området runt Trekanten som promenadstråk och någon enstaka person från Ekensberg söker sig till Trekanten för promenad.

Skogsmarken i Vinterviken utnyttjas inte av de intervjuade och våra observationer i området tyder på att skogen överhuvudtaget utnyttjas i mycket liten utsträckning. Det är gångvägarna som frekventeras.



*Fig 7.3 Möte i Vinterviken.*

Den sociala gemenskapen

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att några områden och gator visserligen är attraktiva som promenadstråk för enskilda individer, men faktorer i den sociala och fysiska miljön gör att en viss försäkran om trygghet krävs, till exempel sällskap. Det rör sig i första hand om Vinterviken och i viss mån Trekantens norra gångväg samt ett par gator i Aspudden. Andra promenadstråk till exempel Aspuddsparken mot Axelberg, gator i Asp-

udden, strandpromenaden runt Ekensberg, gator i Gröndal utnyttjas av de intervjuade både enskilt och i grupp. I stort är dock de allra flesta av den åsikten att om man skall promenera skall det vara tillsammans med någon vuxen och andra barn.

"Om jag bara skall gå på promenad så går jag helst inte själv, det är tråkigt...har man en kompis kan man gå och snacka..."

## 7.2 Utflykter

En aktivitet som skiljer sig från promenader, även om det ibland kan vara flytande gränser, är utflykter, det vill säga en utfärd till ett bestämt mål, där uppehåll görs under en längre tid för aktiviteter och måltid.

Utflykter karakteriseras av att de planeras, de sker praktiskt taget uteslutande i grupp om fler än en vuxen med barn och varar under en halv dag eller ibland en hel dag.

Det område som för hela undersökningsområdet är mest använt som utflyktsmål är Rävudden vid Mälaren, dit praktiskt taget samtliga av de intervjuade söker sig någon gång per månad vid vackert väder under vår, sommar och tidig höst. Ungefär hälften av personerna gör utflykter hit med familjen under veckoslut eller helger. Rävudden är den plats där midsommar och Valborgsmässoafton firas inom undersökningsområdet. Det är också ett utflyktsmål för med skolklasser, gårdsfester och dylikt.

"Om man har gårdsfester till exempel, då kan vi dra iväg med gårdens alla ungar och man hoppas att det är ledigt längst ute på udden".

Rävudden är inte utrustad med några lekredskap. Vid vistelsen är individerna hänvisade till aktiviteter de själva kan hitta på, grillning samt bollspel eller "tagare" eller lek med vatten. Vid utflykterna aktiveras barn och vuxna tillsammans och det är också med den avsikten utflykter sker.

"Man kan grilla där, spela badminton, fotboll eller överhuvudtaget göra någonting ihop med ungarna... det händer åtminstone ett par gånger innan skolan slutar och strax efter den börjar igen".

"Vi "jagar" änder och spelar fotboll. Det är ju klart att det är ju så nära vattnet så man är ju lite orolig om dom kommer för nära..."

"Egentligen är det väl inte så speciellt bra där, men det är det att det blir lite omväxling, det är en bit att gå. Man har matsäck med sig, förberedelserna är lika roliga som själva utflyktsmålet... Vi placerar oss mitt ute på udden för då är det långt till vattnet".

"Ofta är det så att man är flera stycken som bestämmer sig för att gå till udden och man gör en utflykt med matsäck. Att vi går dit beror på att vi vill göra något annat ibland... På sommarhalvåret kan det bli ett par gånger i månaden och inte alls på vintern för då är det svårt att komma fram... Där finns egentligen ingenting att göra utom vad man kan hitta på själv... Buskar och träd finns och en jättestor gräsmatta... vi sitter mest i gräset, sparkar boll och leker mer med ungarna... man måste vara väldigt noga med att se upp eftersom det är så nära till vattnet, det är svårare att koppla av /jämfört med parken/men å andra sidan är vi mer aktiva med barnen där och leker med dem, annars blir det tråkigt för dem".

Till utflyktsmål som Rävudden söker sig också andra grupper än vuxna med småbarn.

"Det kan verkligen vara rörelse där emellanåt, speciellt om det är fina dagar med sol och värme. Det är många äldre och hundrastare som går runt eller sitter på de få bänkar som finns där".

"Där ligger massor med folk på somrarna, pensionärer promenerar och sitter på bänkarna och ungdomar och andra ligger i gräset och solar, läser och fikar".

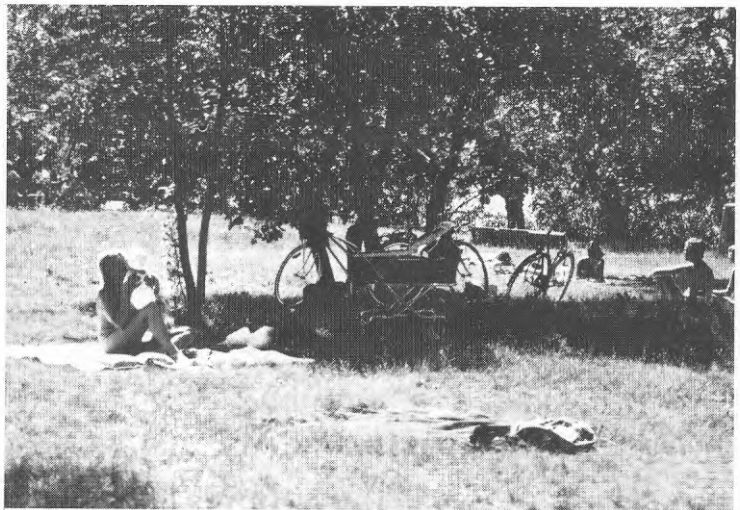


Fig 7.4 Rävudden -  
utflyktsmål för alla.



Sammanfattningsvis kan vi se att utflykter är en utevistelse som skiljer sig från den i till exempel parken på så sätt att individerna rör sig en längre sträcka mot ett mål, vistelsen planeras innan och varar i regel under minst en halv dag.

Den enskilda aktiviteterna på platsen måste initieras och komma från besökarna själva. Vistelsen kräver av de vuxna att de aktivt deltar i barnens spel och lekar av säkerhetsskäl med tanke på vattnet runt om men också med tanke på att barnen inte har fasta lekredskap att syssla med. Några av de intervjuade önskar dock att det finnes en sandlåda eller ett par gungor just för att hålla barnen sysselsatta en stund och borta från vattnet.

8 GRANNSKAPSPARK OCH SMÅPARKER  
(Kartor över parkerna finns i bil 3.3)

Inom undersökningsområdet finns en grannskapspark (Fregattparken) samt ett antal småparker som utnyttjas som vardagspark av några intervjupersoner. Generellt kan sägas att samtliga dessa parker utnyttjas i liten utsträckning, vilket både intervjuer och observationer tyder på. De flesta intervjupersoner har endast besökt dessa parker kortare stunder under promenader eller transportsträckor till någon annan sysselsättning. De personer som bor i nära anslutning till någon småpark vistas i den mer regelbundet. Lekplatserna upplevs allmänt som tråkiga och tomma även om någon av dem kan ge en viss skönhetsupplevelse.

8.1 Grannskapsparken



*Fig 8.1 Bilar vart man ser. Fregattparken.*

Fregattparken i Gröndal

Fregattparken är belägen utmed Gröndalsvägen, väster om Esssingeleden. Parken består till stor del av en nordvärd, gräsklädd sluttning mot en bergshöjd med lövskog. Lekytorna närmast vägen är utrustade med bl a sandlådor, gungor, gungbräda, klätterställning, rutschkana samt pingisbord.

Under ett par månader, på försommaren och under augusti månad är parken bemannad några timmar varje vardag och då finns löst material såsom cyklar, sandleksaker, pingisrackets och landbandyklubbor. Under denna tid utnyttjas Fregatt-

parken av ekensbergsbor med barn i förskole-  
åldern.

"Jag tycker om att gå dit för att det inte är så långt och när eftermiddagen kommer är ju barnen lite trötta och när man ska till och från Sannadalsparken får man muta sina barn med någonting för att dom inte ska skrika hela vägen hem... Man får mera sällskap för i den närmaste parken /Fregattparken/ finns det mera folk från det här området..."

Det är under den tid då parkleksverksamheten är igång som parken främst utnyttjas.

"Den parken ligger helt öde sedan... när parkleken är öppen är det mycket folk där redan från klockan ett. Hemmamammorna dyker upp där och det har väl att göra med att alla har vi blöjbarn i området och då tycker man att det är lagom avstånd".

Under den tid parken är bemannad utnyttjas den av de intervjuade från Ekensbergsområdet en eller flera gånger per vecka och vintertid finns en pulkabacke i parken som används av något större förskolebarn. Övrig tid på året besöks parken sporadiskt, främst för att barnen skall få gunga. På gårdarna i Ekensberg finns mycket få gungor.

"Det är ju fint att parken finns för det är en träffpunkt. Man går dit och träffas och sen kan man gå vidare om man inte vill vara kvar. Det är lite bättre att gå dit än att gå till en gård häromkring" (boende i Ekensberg).

Fregattparken upplevs av de som utnyttjar den som en tråkig park, alltför nära den trafikerade vägen utan hinder för barnen.

"Det är ju inte en park som man kan ha det direkt skönt i för när vi är där får jag aningen sysselsätta barnen för det finns så lite att göra där, eller också passa dem för det måste man göra där. Det blir alltid lite oroligare i en sådan park och det är väl därför man stannar en kortare stund, kanske en timme högst".

"Det skulle kännas tryggare om det var mer skyddat".

Fregattparkens främsta funktion, för de som utnyttjar den, är att vara en social träffpunkt men den upplevs som otrygg på grund av öppenheten mot och närheten till trafiken. Den är också obekvämt för vuxna med äldre förskolebarn som inte använder den inhägnade sandlådan.

"Lite bänkar kunde det finnas, det finns ju

bara inne i sandlådan och där är ju inte jag med mina barn, så jag får stå där och hänga när vi någon gång är där... Jag tycker inte att det är nödvändigt med planteringar, buskar finns det så det räcker i hela Gröndal tycker jag. Det finns lite skog där man åker pulka på vintern bakom parken och det är bra tycker jag".

Ingen av de intervjuade i centrala Gröndal söker sig till Fregattparken, då de har Sannadalsparken på närmare håll och Gröndalsvägen med Essingeleden ovanför upplevs som alltför bullrig och osäker att gå utmed.

## 8.2 Småparker

Parkerna är av skiftande ålder och karaktär och vi har kunnat observera att ett par småparker har kvaliteter som tilltalar andra grupper än vuxna med små barn (till exempel Schlytersparken och Akterspegeln). Andra småparker fungerar mer utpräglad som lekplatser och för andra grupper mer som genomgångspark (till exempel Stenskvättan).

Vi vill här endast kort nämna några av småparkerna då de spelar en förhållandevis liten roll i utvistelser för våra intervjupersoner.

Schlytersparken  
i Aspudden



*Fig 8.2 Schlytersparken - de gamlas park.*

Schlytersparken i Aspudden är en park som till stor del har naturkaraktär. Anlagd lekplats med staket omkring finns nära Schlytersvägen. Den är utrustad med bl a gungor, stor klätterställning, sandlåda, vippgunga och volträcke.

I Schlytersparkens omgivning bor det få barnfamiljer och många äldre människor. Parken utnyttjas regelbundet av några enstaka vuxna med små barn. Övriga intervjuade i Aspudden känner till parken och besöker den någon gång ibland då de passerar förbi eller söker omväxling till Aspuddsparken.

"Parken är bra, men den utnyttjas inte. Vi har varit där någon gång när vi lämnat Kristina på lekis och vi gått lite tidigare. Förskolan brukar gå upp dit ibland. Det är väldigt få barn som bor där också. Man måste ju knalla uppför en backe dit också, så för vår del är Aspuddsparken bättre att gå till".

Våra observationer har visat att andra grupper vistas i Schlytersparken. Många äldre boende har promenerat i parken, suttit på bänkar, matat fåglar eller stått och pratat med varandra. Barn från ett närliggande daghem var i parken vid ett par tillfällen och ett par dagbarnvårdare med små barn har vistats där. Parken upplevs dock av de enstaka boende med små barn i närheten som mycket tom:

"Det finns ingen annan än jag och barnen där, jag är ganska ensam där förutom att deltidsförskolan går ut ibland om vädret är fint. Om jag ser att dom går dit sticker jag ner på en gång. Annars är det normalt väldigt tomt".

#### Stenskvättan i Aspudden

Parken är belägen i ett område med nyligen upprustad bebyggelse. Ett staket avgränsar stora grusytor från en grön ram av gamla, vildvuxna träd och gräs. Gungor, vippgunga och sandlåda med rutschkana finns i parken.

I de närmaste husen bor cirka 70 barn i förskoleåldern och knappt 20 lågstadiesbarn (USK, 1984:8), vilket betyder att det finns barn som skulle kunna utnyttja den parken. Dessutom finns ett och snart två daghem i ett angränsande kvarter. Trots detta är Stenskvättan litet utnyttjad av vuxna med små barn.

Parken fungerar som en träffpunkt eftermiddagstid för äldre skolbarn och i samband med det söker sig även yngre barnen dit, men vid utevistelser i övrigt söker sig de vuxna med barn till andra platser. Vi har också observerat att äldre människor passerar igenom parken och ibland placerar sig på någon av de tre bänkar som finns vid lekplatsen.

"Man ser ju att det går folk igenom parken, men dom stannar ju korta stunder för det går så fort att gå igenom vad som finns".



De intervjuade som bor i anslutning till Stenskvättan uttrycker en önskan att den parken skall rustas upp för att bli en fungerande plats för barn och vuxna.

"Hela parken ser ju väldigt skräpig ut, den är jättetråkig. Det är bara gungorna där borta och sen är det sten och grus. Den skulle man ju kunna göra riktigt fin. Gräs finns det inte mycket. Hela parken är ju tråkig och när man kommer dit vet man inte vad man ska hitta på, men kommer det upp lite mer saker, bollplank och klätterställning ... Man skall kunna sparka boll utan att det ryker grus..."



*Fig 8.3 Grönskan skyddad mot barnen. Stenskvättan.*

De vuxna ser inte gärna att barn i förskoleåldern vistas i Stenskvättan.

"Det är inte mycket vi utnyttjar den, det är bara sand där. Det finns egentligen ingenting. Den kana dom har längst bort i parken är så raserad... det är så mycket vassa grejor på den så jag vill helst inte att dom är där. Parken verkar så övergiven, ingen skötsel eller underhåll alls längre".

I Stenskvättan vistas tidvis missbrukargång och det är ytterligare ett skäl för de vuxna att hålla barnen därifrån.

"Där ser man ganska ofta fyllisar och andra sitta och det tror jag beror på att det inte är andra människor där hela tiden. Det finns också ofta flaskor och burkar och sådant som ligger på marken. Man går ju helst inte dit när det sitter någon eller några där och

dricker. Dom är säkert helt ofarliga men ändå är det inte så trevligt att uppleva dem. Det finns ju i hela Aspudden och som man har lärt sig är en del av miljön här. Dom finns överallt".

"Först och främst skall det vara grindar längst bort så att inte fyllisarna sätter sig där. De sitter mycket där på sommaren, varje dag. Det finns tre bänkar och vi hör ju på kvällarna hur dom sitter där. Nu börjar det avta men hela sommaren har det varit så, var-enda kväll har dom fest där. Sen är den obehaglig. Man kan inte släppa dit barnen själva, även om den skulle vara så att det gick att vara där. Det går att komma ut på tre olika ställen".

#### Äventyrsparken i Gröndal

I anslutning till bostadsområdet Ekensbergs varv, på höjden mot den äldre bebyggelsen finns en nyanlagd lekplats, kallad Äventyrsparken. Den ligger intill en trafikerad gata utan staket eller annan avskärmning.

Parken är utrustad med redskap som skall inbjuda till bland annat klätter- och balanslekar. Förutom sandlådor finns en stor klätterställning, hängbro och rutschkana.



Fig 8.4 Äventyrsparken - vinterparken.

Parken är lättillgänglig för ett fåtal boende i området (ett hus), medan övriga måste gå runt hela kvarteret uppför en backe, klättra i trappor eller gå uppför branta backar för att nå parken.

Det visade sig också under intervjuerna att ytterst få av de vuxna med små barn sökte sig till den lekplatsen. Undantaget var vintertid, då en backe i parken utnyttjades av de små barnen för pulkaåkning.

"Vi har ju Äventyrsparken men den är inte heller bra. Klätterställningen har gått sönder och lagas inte... Det är egentligen ingenting för min lilla pojke (5 år), han är något för liten och min stora grabb (11 år) är för stor för att ha riktigt roligt av det. Det passar inte alla utan det är bara tänkt för vissa åldrar. Man ser ju att den lilla inte klarar det där att springa och sen hänga i rep, då måste man vara med hela tiden och det tycker ju inte han är så kul. Man får ingen avkoppling alls i den parken. På hängbron springer dom flera stycken åt olika håll då finns det dom som puttats till och det har hänt att flera barn ramlat ut..."

Även observationerna visar på att parken utnyttjas mest på vintern då kanåkning utövas av både små barn och yngre skolbarn. De senare åker mest utmed gångvägarna och i branta (farliga) slänter invid byggnaderna. Skolbarnen utnyttjar parken också andra årstider - kanske mer än småbarnen - klätterställningen används och de cyklar i trappor och slänter. Men de väljer oftare andra lekplatser t ex en vändplan på gatan invid strandpromenaden. Andra grupper än barn och deras vuxna har inte observerats i parken.

Strandparken  
Ekensberg

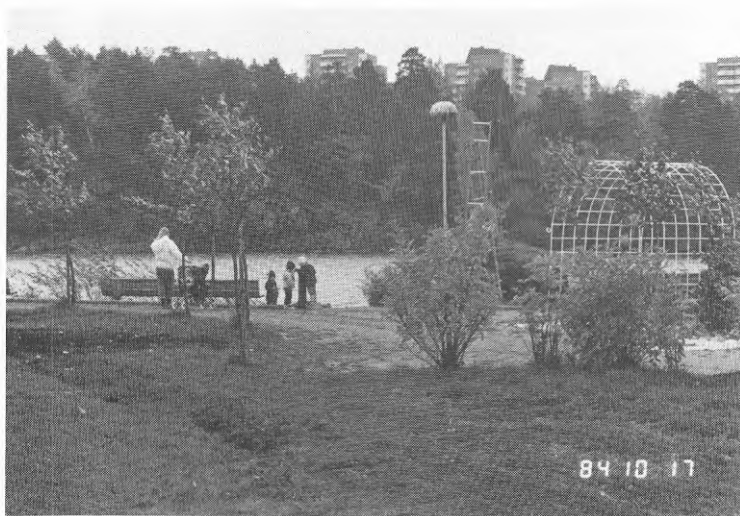


Fig 8.5 Friska vindar. Utsikt mot Örnbacken.

Långt ut på udden vid Ekensbergs varv, mellan daghemstomter och skolgården ligger en ny liten park kallad Strandparken. Den är omsorgsfullt utformad med bl a "blomstergård" med sittplatser och gräsyta omgärdade av planterade vallar. Lekredskap finns inte i denna park.

Strandparken och parkvägarna runt udden utnyttjas regelbundet för promenader av olika grupper bl a vuxna med små barn.

Eftersom platsen är mycket utsatt för vindar och vegetationen ännu inte ger mycket lä, känns Strandparken ofta kall och blåsig och inbjuder inte till att stanna. Gräsytorna används dock för bollspel o d det finns inga andra stora gräsytor inom området.

På sommaren, när det är soligt och vindarna är ljumma, lever Strandparken. Då kommer många grupper hit, vuxna med småbarn, skolbarn, ungdomar, daglediga vuxna och äldre. Man badar (vilket egentligen inte är meningen p g a skiftande vattenkvalitet), solar, leker. Många brer ut sina filter och har kaffekorgar med sig.

#### Lekplatsen på Ekensbergshöjden

Denna småpark utnyttjas enligt intervjuerna regelbundet av en eller ett par grupper men som en aktivitet av flera. Parken ingår som en del av det totala skiftande mönstret för utevistelser i Ekensbergsområdet.

Ekensbergshöjdens lekplats är utrustad med en sandlåda, inhägnad men utan grind, gungor och klätterbåt. Den ligger högt, på en bergplatå i direkt anslutning till naturmark och med fin utsikt över Mälarens vatten. Till denna park går några vuxna med barn som utnyttjat den under en lång tid (dagbarnvårdare) och någon gång söker sig daghemsgrupper till parken.

"Jag tror att det är en del av dagispersonalen som går dit ibland med sina barn. Sen är det nog mest vi som varit där, men vi har ju varit några stycken då. Så är det en annan ung familj härifrån, deras barn har varit där" (dagbarnvårdare).

Skötsel och underhåll av parken har försämrats under de senaste åren och det gör att motivationen att gå till den parken minskat.

"Det är väldigt ostädat, många som har kastat glas... Nu har ju vi försökt städa upp en del... dåligt med underhåll... båten är dålig och nu börjar det ju komma fler barn hit. Parken borde snyggas till för barnen tycker om den. Vid båten finns ingenting att sitta

på för oss vuxna.

Ett annat problem som de boende upplever med denna park är rastning av hundar.

"Det tråkiga med vår gamla park är att på senare tid har det blivit så mycket hundar och hundbajs och hundägarna är inte så hänsynsfulla".

En fördel med parken är att den ligger relativt skyddad från blåst och skiljer sig därvid från Äventyrsparken som, enligt utsagorna, är mycket utsatt för vind.

Akterspegeln i  
Gröndal

Parken i kvarteret Akterspegeln i Gröndal påminner på flera sätt om Schlytersparken. Det är en mycket grön park med natur och gamla träd och en inhägnad grusyta med lekredskap. Den är omgiven av äldre bebyggelse, där det bor få barn.

Parkerna utnyttjas ungefär som Schlytersparken, som omväxlingspark och mera regelbundet av ett fåtal närboende. Det är vanligt att man ser äldre personer rasta hundar, mata fåglar m m i parken.

### 8.3 Därför utnyttjas inte småparkerna mer

Det har framkommit flera skäl till att småparkerna utnyttjas i liten utsträckning. Enligt intervjuer och observationer tycks det gälla för alla småparker inom undersökningsområdet, att de oftast står tomma.

- 1 Kvarteren runt några av småparkerna innehåller få barnfamiljer. Dessa parker fyller dock en funktion för andra boende som är hemma till vardags, till exempel äldre människor.

"Några äldre damer träffar jag ibland som sitter där". (Schlytersparken).

- 2 Nedskräpning och indragen skötsel gör att parkerna ger ett ovårdat och övergivet intryck.

Få möjligheter  
till aktivitet

- 3 Småparkernas utrustning är torftig och underhållet dåligt.

- 4 Småparkerna är ofta belägna på ett sådant sätt att de ger avskildhet, vilket innebär att de blir attraktiva för missbrukargrupper.

"Så kan det sitta några som är berusade, men då går jag inte dit... grönområden är ju till även för dem /de berusade/, men jag undviker att gå dit när jag ser att dom är där".



## Social aspekt

- 5 Alla ovan nämnda punkter gör att parkerna besöks dåligt och ofta står tomma och det innebär i sin tur att parkerna erbjuder alltför få möjligheter till sociala kontakter för att vara attraktiva.

De skäl som ovan angivits till att småparkerna utnyttjas sporadiskt av de flesta gäller i första hand för de äldre småparkerna. De nyanlagda parkerna i Ekensbergs varv har andra nackdelar såsom otillgänglighet, samt utsatt läge för blåst.

De allra flesta av intervjupersonerna bor i flerbostadshus med tillhörande gård (25 intervjupersoner). Gårdarna varierar i storlek och utformning vilket finns exemplifierat i bilaga 3.3. Övriga personer bor i hus utan någon användbar gård och dessa får söka ersättning på annan vistelsemark i närheten av bostaden.

Intervjuerna har inte kunnat ge en lika klar bild av livet på gården som i parken, vilket beror på att personerna är spridda över stadsdelarna med en eller ett par intervjupersoner per gård. Enligt observationerna är skillnaden i aktivitetsnivå avsevärd såväl mellan olika gårdar som dagar under observationsperioderna.

I de följande beskriver vi kort hur de intervjuade utnyttjar sina gårdar samt ger därefter exempel i huvudsak utifrån observationerna på hur några gårdar kan fungera.

### 9.1 Så utnyttjas gårdarna

#### Tidpunkter

I vardagslag utnyttjas gårdarna framför allt på eftermiddagar samt under kortare utevistelser vid andra tidpunkter på dagen. Det kan vara i det fall den vuxne har speciella ärenden på gårdsplanet som till exempel att passa tvättstugan eller vädra och piska mattor. Det kan också vara under en stund som blir över mellan ett par sysslor inomhus då den vuxne följer barnet/barnen ut. Finns ett kvartersdagem på gården förekommer det att "hemmabarn" själva eller med vuxna söker sig ut då de ser att daghemsbarnen är ute. Vuxna som har sällskap av varandra, till exempel två dagbarnvårdare vistas på gården vid olika tidpunkter på dagen.

Generellt kan sägas att det regelbundna utnyttjandet av gården sker på eftermiddagstid, övriga vistelser sker sporadiskt. Åtminstone ett par gånger i veckan går de intervjuade ut på gården efter det att barnen fått mellanmål vid 3-tiden.

Ett skäl till detta är att vid den tidpunkten ökar möjligheterna att träffa andra barn och vuxna på gården, skolbarnen kommer hem från skolan eller något senare från fritidshem, förskolebarnen kommer tillsammans med föräldrar hem från daghem eller dagbarnvårdare.

"Dom jobbar ju halvtid många mammor och då har det blivit så att vi har varit här nere när

dom kommer hem från jobbet. Det händer att det kommer ett par stycken från det andra huset, så det har blivit en samlingsplats och det är kul".

De dagbarnvårdare vi har träffat berättar att de stannar på gården på eftermiddagen för att finnas i närheten av huset då barnen hämtas av föräldrarna.

"Det blir väl kanske mest på eftermiddagen när dagbarnens föräldrar kommer för att hämta dem, som vi är där /på gården/. Då vet dom att vi sitter där. Vi går ut efter mellanmålet vid halv tre och då blir det att vi kan vara där till halv fem".

#### Varaktighet

Varaktigheten i vistelserna på gården är för de vuxna i regel högst en timme, om det inte är speciellt bra förhållanden. En solig vårdag kan vistelsen sträckas ut till ett par timmar. Det förekommer att intervjupersonerna låter sina förskolebarn vara ute på gården utan sällskap av vuxen. Om gården är skyddad från trafik eller andra faror uppger de att barnen får leka själva ute från ungefär 4-årsåldern, men då under uppsikt från fönster. Barn som har äldre syskon är ute tillsammans med dessa från ännu tidigare ålder. Då barnen är ute själva är det inte möjligt att generellt uttala sig om varaktigheten i utevistelsen, den varierar beroende av väder, selsättning, tillgång till kamrater och så vidare.

#### Andra på gården

Enligt utsagorna i intervjuerna är det i första hand barn och deras vuxna som utnyttjar gårdarna. Det förekommer att andra grupper, till exempel pensionärer eller yngre vuxna utan barn söker sig till gården någon enstaka gång, på ett par gårdar regelbundet vid vackert väder. I övrigt förefaller det som om andra grupper föredrar andra platser inom stadsdelarna, Strandpromenaden och Mörtviken vid Ekensberg, Vinterviken med Rävudden, Örnberget och Schlytersparken i Aspudden samt gångvägarna i ytterkanten av Sannadalsparken och Aspudsparken.

## 9.2 Örnsbacken



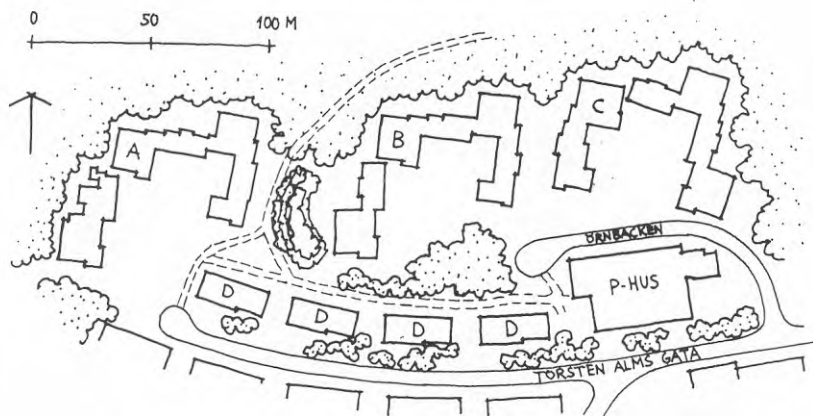
Fig 9.1 Gård C

## 9.2.1 Allmänt om Örnsbacken

Bostadsområdet Örnsbacken (kv Vadaren) i Aspudden är nybyggt och har en ung befolkning. Här bodde 1983 920 personer varav 205 barn 0-6 år och 75 barn 7-12 år (USK, 1984:8). Bebyggelsen är uppdelad i tre gårdar med hus i 4 till 7 våningar samt låghus mot Torsten Alms gata. Området är byggt i starkt kuperad terräng men anpassat så att en del natur sparats inom bebyggelsen liksom träd vid Torsten Alms gata.

I bottenvåningar finns tvättstugor med egen entré samt tre fritidshem och fem kvartersdaghjem, de senare som regel med egen inhägnad gård på "baksidan".

fig 9.2 Örnsbacken, översikt.



Bilparkering sker dels under gård A, dels i fristående parkeringsanläggning. Trafiken i övrigt fungerar så att i princip alla in- och utpassager till husen sker via gårdarna. Även biltransporter till dag- och fritidshemmen, övrig servicetrafik samt vissa av de boendes egna transporter kommer in på gårdarna. Bilar på gårdarna var vanligt vid observationstillfällena.

Planteringar har gjorts i stor omfattning, med varierande växtslag. Gårdarna har med hjälp av staket och vegetation delats in i många små "rum", som utrustats med olika lekredskap, sittplatser etc (jfr karta i bilaga 3.3) kvarterslekplats med bollplan saknas.

### 9.2.2 Aktiviteter på gårdarna (Från observationerna).

Gårdarna är snarlikt utrustade med sittplatser, gungor, små sandlådor, små klätterredskap etc. Större klätterställning med kana finns på två ställen. Lekredskapen utnyttjas mer eller mindre, inget står helt oanvänt.

#### Förmiddag

Den varaktiga aktiviteten under förmiddagen varierar mellan gårdarna. På gård A är de flesta som finns på gården på väg ut eller in. Barn leker ofta en liten stund i gungorna t ex medan de väntar på avfärd någon annanstans. På gård B har i de flesta fall en daghemsgrupp samt någon eller ett par föräldrar/dagbarnvårdare noterats vid observationerna. De vanligaste aktiviteterna är att gunga och åka kana, samt cykla och leka i sandlådan. Under vinterobservationerna var en snöiskana i skogsbacken mycket utnyttjad. Även andra aktiviteter har noterats i backen. På denna gård har oftast funnits 10-15 personer under förmiddagsobservationerna. Barnen har mest rört sig mellan lekredskapen medan de vuxna stått eller suttit och samtalat för att rycka ut och hjälpa vid behov. Barn har av och till ingått i samtalsgrupper.

#### Tidig eftermiddag

Vid 14-tiden på dagen har aktivitetsnivån som regel varit högre än på förmiddagen. Skolbarnen har börjat komma. De rör sig snabbt över ytorna, cyklar (överallt), klättrar i träd i backarna, spelar boll och landbandy, hoppar rep och hage, gungar, bollar mot vägg. De större förskolebarnen har blandats med skolbarnen. De minsta har gungat lekt i sanden, cyklat på tre-hjulingar etc. Den tidiga eftermiddagen har ofta varit den livligaste perioden på dagen.



Sen eftermiddag

Senare under eftermiddagen har lekarna tenderat att bli lugnare och stabilare. Aktiviteterna är ungefär desamma men mera lek med egna saker har observerats - dockvagnar, trampbilar, kaniner. De vuxna på gården är nu flera, många stannar till en stund på väg in, samtalar med grannar och med barnen, gungar själva t ex eller hjälper barnen med deras saker.



*Fig 9.3 Många stannar till en stund på väg in.*

Vid observationer mellan kl 16.00 och 17.00 har det ofta varit 15-20 samtidigt närvarande personer per gård och vid ett par försommarobservationer vid bra väderlek ca 30 personer.

Årstiderna

Leken på gården varierar med årstiderna på i princip samma sätt som i parken. Generellt kan nog sägas att gårdarna erbjuder sämre möjligheter till vinterlek än parken. På Örnbacken är det mest backarna och det lilla berget som utnyttjas för klättring och kanåkning. Gungor och rutschkana har utnyttjats också vintertid. Antalet observerade personer på gården var betydligt lägre på vintern än vid andra årstider.



Fig 9.4 Lilla berget.

Möjlighet att sitta på gräset och läsa, sola, fika etc har utnyttjats vid fler tillfällen under försommarobservationerna, även av vuxna utan barn.

#### Var på gården?

Cykling, bollekar, m m sker över hela gården, men med avtagande intensitet från området närmast entréerna. Det är också här som de flesta grupper av samtalande vuxna och barn håller till. Det lilla berget och skogsbacken som finns inom bebyggelsen utnyttjas av barn året om för klättring kanåkning, låtsaslekar, naturstudier m m. Skogen närmast utanför bebyggelsen utnyttjas mera sällan av barnen. Vi har t ex inte funnit några koj-byggen här. I analysen återkommer vi med en diskussion kring naturmarkens utnyttjande.

#### 9.2.3 De intervjuades synpunkter

Vi har intervjuat två personer i Örnbacken, båda med enbart små barn, mellan ett och fyra år.

Båda personerna är i stort sett positiva till gårdarna, då de är planerade för barn i småbarns-åldern och varje gård är uteplats för många personer (på tre gårdar är det totala antalet barn upp till tolv år nästan 300). Det innebär att det under varma årstider oftast finns något eller några barn som vistas på gården, vilket framhålls som viktigt.

Om det inte finns någon ute, händer det att de intervjuade går ut i alla fall och hoppas att någon skall komma ut.

"Man går ut på gården och väntar en stund och låter barnet leka tills det ledsnar och har ingen kommit ut då, så går man till parken. Är alla tre daghemmen ute blir det trångt på gården och då går vi till parken".

"På vår och sommar är det nästan alltid barn ute".

Det kan alltså bli trångt för de små barnen och det visar sig också under eftermiddagstid, då gångarna livligt frekventeras av olika åldrar.

"... Sen på eftermiddagen kommer också många äldre barn och då blir det oroligare, för redskapen på gården är för mindre barn.

... Grejorna är ju inte för större ungar att klättra i, så dom har inget nöje mer än att busa med redskapen. Då kommer min flicka och andra småbarn i vägen hela tiden. Vill dom större spela bandy eller någon annan bollsport är det inte så stort att de små barnen kan hålla sig undan..."

Ibland då de äldre barnen har någon vuxen med sig ut söker de sig till parken för bollspel.

Gårdarna är skyddade mot blåst och det gör att de är sköna för vuxna att vistas på under vår och delar av sommaren. Vid varmt sommarväder föredrar de intervjuade att söka sig till andra platser som är svalare.

De vuxna uppskattar gården för att den ger möjlighet till avkoppling medan barnen ägnar sig åt egna lekar.

"Den /gården/ är bra för mig. Jag gör inget speciellt på gården, det blir mer att man pratar med andra. Det finns bra med platser att sitta och i våras när det var skönt satt vi där och fikade för då fanns det fortfarande fler mammor hemma".

Anmärkingar framförs dock och det är det första att gårdarna är ensidigt inriktade på små barn. Det finns ingenting för de större barnen. Barn cyklar gärna och det finns möjlighet till rundbana, men en av gårdarna mynnar ut på en trottoar till en gata, vilket gör att de vuxna inte gärna låter barnen vara ute själva med cykel på den gården. Ytterligare nackdelar som framförts är att gårdarna blir mycket heta under varma sommar dagar, ingen skugga går att få.

De större barnen med sina utrymmeskrävande lekar, bollspel o s v är på gården, men söker sig till parken när någon vuxen är med. Det saknas dock plats för deras lekar till vardags.

### 9.3 Gårdarna kring Hägerstensvägen (karta se bilaga 3.3).



Fig 9.5 Kv. Ljungspoven.

#### 9.3.1 Allmänt om gårdarna

De gårdar i kvarteren Lövsmymgen, Ljungspoven och Vandraren, som varit med i vår observationsstudie, består alla av bebyggelse från 1900-talets början som rustats upp under 1970-talet. Åldersmässigt är befolkningen här mera blandad än i de nya områdena. 1983 bodde totalt i dessa kvarter 701 personer varav 93 0-6 år och 56 7-12 år (USK 1984:8). I kv Ljungspoven finns ett kvartersdaghem.

Husen är byggda i fyra våningar med genomgående entréer. Lägenheterna saknar balkong. Sopnedkast till sopsuganläggning finns fristående på gården i kvarteret Lövsmymgen och Ljungspoven. På samtliga gårdar finns stora, gamla träd medan anläggningen i övrigt är jämnårig med ombyggnaden. Växtmaterialiet i planteringarna består i huvudsak av medelhöga blommande buskar med rhododendron, mahonia och plyantharosor som accenter.

### 9.3.2 Aktiviteter på gårdarna (från observationerna).

#### Vintern

Under vintern ser man knappt solen på någon av gårdarna. Möjligheterna till speciella vinterlekar är begränsade. Vid tiden för våra observationer fanns en snöhög i kv Lövsmygen och det gick att åka pulka från Pilgrimsvägen ned på gårdarna i kvarteret Vandraren. Dessa möjligheter såg vi utnyttjas. Jämfört med förhållandena på Örnbacken var vinteraktiviteten annars låg här. Daghemsgruppen i kvarteret Ljungspoven observerades på sin gård två dagar av tre, gungade, åkte kana och kastade snöboll. I övrigt noterades en eller två lekande barn vid några tillfällen på olika gårdar, men oftast förekom ingen varaktig aktivitet. På gårdarna i kvarteret Vandraren var det ändå ett visst liv genom många in- och utpassager, särskilt under eftermiddagen.

#### Sommar, höst och vår

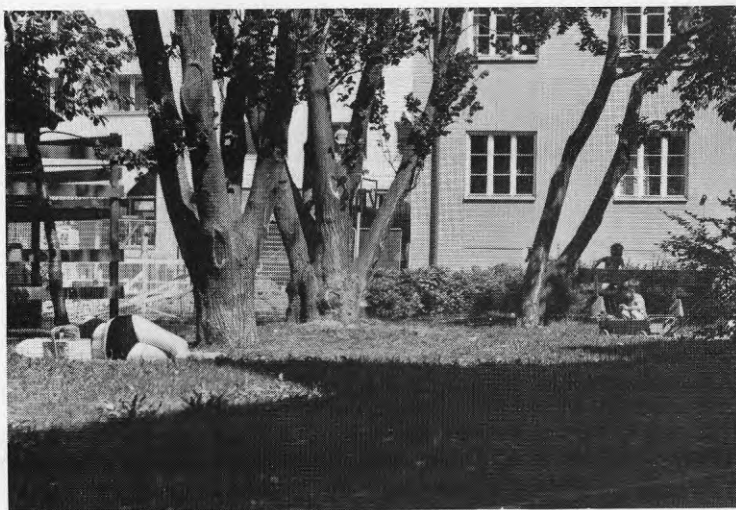
Under övriga observationsperioder har aktiviteten varit betydligt högre än på vintern. Varaktiga aktiviteter har observerats vid så gott som alla tillfällen i kvarteret Ljungspoven och kvarteret Vandraren men mer sporadiskt i kvarteret Lövsmygen.

#### Kv Ljungspoven

I kv Ljungspoven är barnen från daghemmet i stor majoritet på gården och har observerats vid ett eller flera tillfällen varje dag. Andra förskolebarn har också ofta funnits ute och ofta lekt med daghemsbarnen. Flera kontakter har observerats mellan daghemspersonal och mammor/dagmammor. På eftermiddagen finns ofta några skolbarn på gården, cyklar runt, samtalar eller leker med förskolebarnen. Under våren lekte förskolebarn och skolbarn "krigslekar" med bandyklubbor som maskingevär och vid ett tillfälle med klätterställningen som borg och jordkokor som ammunition. Annars var cykling den dominerande aktiviteten under våren både för större och mindre barn. Att peta i jorden i rabatter var också populärt liksom att gunga, åka rutschkana, leka på gunghäst eller i sandlådan.

Vid försommarens varma observationsdagar cyklade man också, men inte lika mycket. Andra lekar vi observerade då var kull, trädklättring, sitta på filt på gräset, plaska i bassäng. Vid ett par tillfällen lekte barn i buskarna och försökte t o m bygga koja. Vuxna utan barn noterades vid flera tillfällen på gården, solade, läste, fikade. Barnens vuxna på gården ägnade sig åt samtal med varandra och åt att vid behov styra och understödja lek.





*Fig 9.6 Solbadare,  
Kv. Ljungspoven*

#### Kv Vandraren

Kvarteret Vandraren med sina tre gårdar utmed Pilgrimsvägen har i motsats till kvarteret Ljungspoven haft en klar förskjutning av aktiviteterna till eftermiddagen.

Barnens lekar är annars ungefär desamma här som i kv Ljungspoven, man cyklar - ofta från gård till gård, man klättrar/sitter och pratar i ett träd, gungar i en repstege - ofta flera tillsammans, hoppar rep, spelar kula, bollar mot vägg, sparkar boll och leker kull, sitter på bänkar och pratar och solar sig.



*Fig 9.7 Fantasi-  
trädet.*

Pilgrimsvägen fungerar i detta avsnitt mera som gångväg än gata med en ofta strid ström av förbi-passerande. Många har stannat och hälsat särskilt på de äldre personer, som ofta vistas ute i kvarteret. Backen och berget mitt över gatan utnyttjas, särskilt av skolbarnen som ofta springer upp en stund och ned på gården igen. Under senare delen av eftermiddagen var det vanligt att för-äldrar vistades ute. Pappor sågs ibland delta aktivt i barnens lekar som kulspel och minitennis. En kväll hade tre flickor gymnastik/dansuppvisning för varandra medan två män, -en med ett litet barn i sandlådan - tränade gitarrspel.



*Fig 9.8 En försommarkväll.*

Alla gårdarna i kvarteret utnyttjas för olika aktiviteter men gård C har hela tiden varit den riktiga samlingspunkten för barn och deras vuxna. Medan det på övriga gårdar sällan fanns mer än 3-4 personer, var här ofta 10-15 barn och vuxna på en gång.

## 9.3.3 De intervjuades synpunkter

Intervjuer med personer från de tre kvartererna har givit beskrivningar som i stort sett överensstämmer med observationerna.

Kv Vandraren

Gårdarna utnyttjas framför allt eftermiddagstid och då intensivt av barn i alla åldrar.

"... på försommaren sitter vi här från två till fem i stort sett och på kvällarna också, det kan vara 20-30 barn här. Alla barn leker tillsammans, dom stora leker med dom små och det är väldigt fin öppen kontakt just här på gården..."

Det finns bara någon enstaka heltids hemarbetande

vuxen med små barn i husen, men många arbetar deltid och är hemma efter ett-tiden på dagen. En kommunal dagbarnvårdare som bor i ett av husen har många av barnen från gårdarna och det innebär att de får vara på "hemmaplan" efter skolan.

I huset vid den mest frekventerade gården är umgänget mellan grannarna livligt.

"... det har blivit öppna dörrar för alla ungar. Ibland kanske den enas mamma inte är hemma och då kan man gå in till en annans..."

Barnen kan leka själva på gården och gör det från ungefär fyra-årsålder. De sysslar med varierande aktiviteter, vilket observationerna visat och i intervjun framhålls värdet av gräsmattan trots att den är både liten och sliten och att den utnyttjas flitigt. De vuxna är ofta ute och leker med barnen samt umgås med varandra.

Varje år anordnas ett par gårdsfester, på gården eller någonstans där det finns större lektytor för många personer. De vuxna uppskattar att vara ute tillsammans med barnen, de aktiverar sig tillsammans.

Under sen höst- och vintertid utnyttjas gårdarna sporadiskt. Det är mer vanligt att barnen och de vuxna går till Aspudsparken eller Trekanten för utpräglade vinteraktiviteter.

Kv Ljungspoven  
och Lövsmygen

"Ibland får de vara ute själva på dagen och finns inga andra barn ute kommer de efter en stund och vill inte vara ute. Då går vi någon annanstans..."

Innehållet i detta uttalande (från Ljungspoven)

återkommer i många versioner under intervjuerna, så också när det gäller kvarteren Ljungspoven och Lövsmygen. På båda gårdarna kan barnen vara ute själva stundvis, även om de vuxna ibland följer med. Ljungspoven skiljer sig något från andra gårdar på så vis att aktiviteter förekommer mer spritt under dagen. På förmiddagen då daghems-barnen är ute söker sig även andra barn ut, och det innebär att utnyttjandet av gården är ganska jämnt fördelat över dagen.

En intervjuperson menar att han ibland upplever att barnen, om de är flera, gärna vill vara ute utan vuxnas tillsyn.

"Ibland får jag en känsla av att barnen inte tycker om att vuxna sitter med på gården, de känner sig övervakade, de vet inte om de gör rätt eller ej. Jag ser dem från fönstret och kan se om jag behöver gripa in. Sen går jag ner med frukt till dem, lyssnar lite vad dom säger och att dom har det bra...".

Både Ljungspoven och Lövsmygen har uppvuxen vegetation och är enligt utsagorna behagliga att vistas på vår, sommar och tidig höst, men blir sedan skuggiga och utnyttjas då i mindre grad. Någon gång händer det att barnen leker en kortare stund i snön. En skogsbacke, mot Pilgrimsvägen, utnyttjas av boende i båda kvarteren för pulkaåkning. Kvarteren är omgärdade av trafik och det gör att de vuxna känner en viss oro, så är t ex Lövsmygen öppen mot Lilla Aspudsvägen - Hägerstensvägen, och Ljungspoven har en öppning mot lilla Aspudsvägen.

Gräsmattor finns på båda gårdarna och det framhålls av de intervjuade som värdefullt, likaså möjligheten att cykla runt gården. Buskagen fyller också en funktion för barnen i deras lekar, även om Lövsmygens boende med små barn gärna såg att en del togs bort till förmån för mer gräsmatta.

Ingen av de intervjuade ansåg att redskapen skulle kompletteras eller bytas ut, det behövs inte så mycket menade de. De är viktigare med en stor gård med plats för lekar som kräver utrymme.

## 9.4 Ekensbergs varv



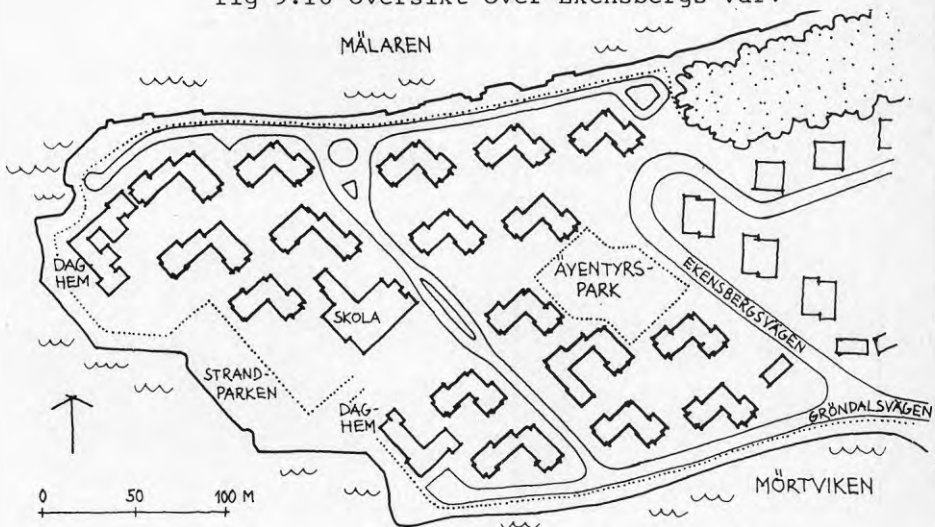
Fig 9.9 En vanlig gård.

## 9.4.1 Allmänt om Ekensbergs varv

Området blev klart för inflyttning mellan åren 1979 och 1981. 1983 bodde här 1 192 personer varav 236 barn 0-6 år och 116 barn 7-12 år.

Husen, som är fyra till sju våningar höga, bildar gårdar med många öppningar. Med hjälp av tegelmurar har avskilda rum bildats vid entréerna, som i många fall är genomgående. Den östra delen av området är kraftigt kuperad medan delen väster om Gröndalsvägen är plan. I denna del finns lågstadieskola samt två daghem/fritidshem på egen tomt. Flera kvartersdaghem/fritidshem finns i området.

fig 9.10 Översikt över Ekensbergs Varv





Planteringar på tomtmark består i huvudsak av enhetliga bestånd av medelhöga, blommande buskar samt polyantharosor. Träd har planterats i måttlig omfattning. Murar och stödmurar bestämmer till stor del karaktären i utemiljön. När det gäller utrustningen skiljer det mycket mellan gårdarna. Vissa är rikt utrustade med olika, ofta stora klätterställningar med kanor, broar etc, medan andra barn har sandlåda, litet gungdjur eller kana. Bänkar och bord finns på alla gårdar. Gungor har vi bara träffat på på en gård - i form av en syskongunga. Bollplan finns vid lågstadieskolan.

Boende, som kommer till området med bil kan komma via garagen direkt in i husen. Gående från Gröndalsvägen kan också via andra entrén än de på gården ta sig in i flera av husen. Bilar på gården var inte vanligt under observationerna.

#### 9.4.2 Aktiviteter på gård 1 och gård 2 (från observationerna)

De gårdar, som ingått i observationsstudien ligger intill varandra i den västra delen. Ett kvartersdaghem har sin enda entré mot den ena gården ett annat daghem har en entré ut mot den andra. Karta med faktauppgifter om gårdarna finns bilaga 3.3.

#### Vintern

Under vintern gjorde vi sju åtta-minuters observationspass på "bra" utetider för- och eftermiddagar, utan att se mer än en aktivitet av någon varaktighet - två barn som gungade i syskongungan. Vid ett par tillfällen fanns daghemsbarn på gården, på väg ut. Barnens utomhusaktiviteter under vintern syntes koncentrerade kring Äventyrsparken och de branta gångvägar och trappor, där det gick att åka kana. Efter nysnö kunde vi notera spår på gårdarna kring alla lekredskap. Gårdarna låg under vinterobservationerna i stort sett helt i slagskugga av husen.



Fig 9.11 Trappkana.

#### Andra årstider

Lekytorna på gård 2 har få soltimmar hela året medan gård 1 har sol någonstans under större delen av dagen. På gård 1 har det funnits lekande barn vid alla observationstillfällen utom ett. På gård 2 har aktiviteter utöver passager förekommit något mer än hälften av gångerna, företrädesvis sen eftermiddag, då barn och föräldrar vid några tillfällen observerats på entrégården innanför muren, eller på gångvägen utanför daghemmet. Barnen har lekt betydligt mera på ytorna - gångvägen, gräs- och buskytor än med lekredskapen. Man cyklar, hoppar rep, leker kull etc. Entrégårdarnas sandlåda samt syskongunga och klätterställning på gård 1 har utnyttjats liksom bord och bänk i olika lägen, särskilt på de inhägnade gårdarna. På eftermiddagen har det som regel funnits ett eller ett par skolbarn ute, de har cyklat fram och tillbaka (det finns ingen naturlig rundslinga), sprungit omkring eller lekt i buskarna. Skolbarnen har ett favorittillhåll på annan plats - en vändplats nere vid strandpromenaden.



Fig 9.12 Tomt, som vanligt. Gård 2.

Sammantaget kan sägas att aktivitetsnivån på dessa gårdar i Ekensbergs Varv har varit betydligt lägre än på t ex någon gård i Örnsbacken. Totalt har aldrig mer än 15 personer noterats samtidigt på båda gårdarna, och utöver daghem-mets barn och personal inte mer än fem personer. De sköna försommarskvällar då det fanns många ute på de övriga gårdarna vi observerat, var det däremot många människor nere vid stranden.

#### 9.4.3 De intervjuades synpunkter

Intervjuerna med boende i Ekensbergsområdet pekar på att de flesta är kritiskt inställda till gårdarnas utformning. De är alltför små och ger få tillfällen till aktiviteter för andra än de minsta barnen.

"Om jag säger till min pojke /6 år/ att han skall vara utanför och leka vill han inte det. Han tycker att båten har blivit tråkig och något annat finns inte. Barn vill ha omväxling precis som vi vuxna".

Gungor saknas och de stora klätterredskapen i form av båt, lok och brandbil ledsnar barnen snabbt på. De äldre barnen klättrar på murar, lägre hustak och annat, vilket gör de vuxna oroliga.

"... ovanför vår tvättstuga finns en gård med

staket och räcke runt, men en bit av taket, kanske en halv meter, sticker ut och där är det populärt att gå..."

Det som efterlyses är i första hand större ytor för att de äldre förskolebarnen och skolbarnens utrymmeskrävande lekar. Färdiga redskap är mindre viktiga, det räcker med det som finns om de kompletteras med några gungor, menar de intervjuade.

I området finns få hemmavarande, varför de intervjuade upplever de små gårdarna med murar som isolerande. De önskar en större gemensam gård för flera hus.

"Tyvärr får man leta efter andra människor på andra gårdar. Dagis är ute här på gården ibland och då går min flicka ut och på eftermiddagen kommer skolbarnen, men dom är sällan på gården".

Även de vuxna önskar gräsmattor för egen del.

"Det vore skönt om det fanns lite mer gräsmatta, där man kunde sitta och ha det skönt och ha uppsikt. Man kan ta bort lite buskar istället, dom trampas bara ner".

Samtliga intervjuade i Ekensbergsområdet menade att Strandparken är ett komplement till de instängda gårdarna. Till vardags utnyttjas den dock i första hand som promenadstråk, om det inte rör sig om varma sommar dagar då de stannar och solar och ibland badar där. Kvällar och veckoslut används inte gårdarna annat än att barnen själva går ut ibland, men vår och framför allt sommar utnyttjas strandpromenaden.

"På sommaren sitter man där och det är så skönt. De stora barnen badar, men det är stenigt och djupt så jag törs inte släppa mina små barn i vattnet..."

Gårdarna är utsatta för vind och det är ytterligare ett skäl att inte vistas på den egna gården. Många får leta efter en gård i lä.

"När det blåser känns det som full storm på gården. Det finns inte möjlighet att få läns på sommaren... Det spelar ingen roll om man knyter sig till husväggen, vinden kommer man inte ifrån..."

Det förekommer dock mindre kritiska röster om gårdarna och det är framför allt från personer som inte är beroende av att söka kontakter för sig och barnen. Personer som har ett stadigt umgänge och sällskap vid olika aktiviteter. Ingen svarar dock enbart positivt ordalag om gården, man ser de möjligheter till omväxling som de oli-

ka gårdarna med olika utrustning som en tillgång.

"Det är ju så att om man vill ha andra saker så kan man gå runt lite, det finns faktiskt andra ställen, ganska mycket att välja på. Det finns t ex tåg och brandbil och båt en bit härifrån".

I stort sett är det dock så att de intervjuade känner området uppsplittrat i små bitar utan överblick.

#### 9.5 Andra gårdar

Förutom de gårdar vi här berättat om har observationerna också omfattat kv Ratten intill Sannadalsparken (karta i bil.3.3). Den gården är trång, till stor del hårdgjord och med en sandlåda som enda påtagliga utrustning. Enligt uppgift utnyttjas gården eftermiddagstid men sommarhalvåret av kvartersdaghemmet. Det är den tid då solen tittar in. För övrigt väljer de flesta att gå ut i parken och stannar sällan på gården.

På de flesta gårdar i stadsdelarna är livet mindre än på dem vi haft med i undersökningen. I de kvarter där det inte finns daghem/-fritids-hem är det nästan bara eftermiddagar och kvällar som det brukar vara någon aktivitet.

Våra observationer har bara gällt bostadsområden med hyresrätt, där fastighetsägaren haft ansvar för skötsel av gårdar etc. Brukarmedverkan i förvaltningen har alltså inte förekommit här men i något fall vad gäller intervjupersonerna. Vi har inte under intervjuerna direkt frågat om intresset att delta i skötseln av det egna bostadsområdet. De intervjuade har heller inte uttryckt några förväntningar eller önskningar i den riktningen.



## 10 SKOLBARNEN

## 10.1 Bakgrundsinformation

- Ålder och kön** Analysen av yngre skolbarns utevistelse bygger på beskrivningar av 36 barn, 8 år respektive 11 år. Intervjupersonernas fördelning på ålder och kön framgår av avsnitt 2.1.2. En jämn könsfördelning har eftersträvat eftersom skillnader förväntades mellan flickor och pojkar (Björklid, 1979).
- Bostadsområde** Det egna bostadsområdets läge och utformning har antagits ha betydelse för var barnen tillbringar sin fritid. Om gården rymmer intressanta ställen att leka på är det t ex inte nödvändigt för barnen att söka upp andra platser. En begränsande faktor för barnens aktionsradie kan också vara gator med stark trafik. Beskrivning av barnens bostadsområde finns i Kreutzfeldt (1985) samt delvis i kap 8, "Gårdarna".
- Tillsyn efter skolan** En annan viktig bakgrundsinformation är om barnen får tillsyn av vuxna efter skolan. För åtta-åringarna finns plats i den kommunala barnomsorgen men för elvaåringarna räcker denna inte till. Några ur denna åldersgrupp får klara sig själva efter skolan.
- Fördelningen efter tillsynsform är:
- |                    | 8 år | 11 år |
|--------------------|------|-------|
| fritidshem         | 12   | 0     |
| dagmamma           | 2    | 3     |
| mamma              | 5    | 7     |
| hemma utan tillsyn | 1    | 6     |
- Familj** Av totalt 36 barn bodde 24 tillsammans med båda föräldrarna och 12 med mamman. 24 barn hade ett eller två syskon.
- Perspektiv** Utifrån ett utvecklingspsykologiskt perspektiv kan man betrakta barnens aktiviteter under utevistelsen som ett försök att växa in i vuxenvärlden. Genom lek och andra fritidsaktiviteter övar man nödvändiga färdigheter. För barnens utveckling till självständiga individer spelar bostadsområdets utemiljö, som del av barnens uppväxtmiljö, en viktig roll. Hur långt barnen kommit i sin utvecklingsprocess speglas i deras aktionsområde, dess utsträckning och karaktär.

## 10.2 En vanlig vardag

Utifrån barnens egna berättelser kan man få en bild av en vanlig vardag för de intervjuade barnen. Denna bild skiljer sig väsentligt mellan de båda åldersgrupperna, dels beroende på olika skoltider, dels därför att de flesta åttaåringarna går till ett fritidshem efter skolan medan elvaåringarna som regel går direkt hem.

## Åttaåringar

Åttaåringarna slutar skolan kl 11.30 eller 13.30. De flesta går därefter till fritidshem och byter alltså från en organiserad verksamhet till en annan. Detta innebär att deras fritid till stor del organiseras och leds av vuxna. När fritidsbarnen är ute på egen hand får de inte gå längre bort än att fritidshemmet syns. Den fritid som dessa barn själva kan bestämma över begränsas till kvällarna från ca kl 17, före och efter kvällsmaten.

För de åttaåringar, som inte går till fritidshem utan går direkt hem från skolan, gestaltar sig vardagen annorlunda. Deras eftermiddagar präglas av sökande efter lekkompisar, eftersom de flesta jämnåriga då finns på fritidshem. För att leta lekkompisar krävs en viss självständighet och rörelsefrihet, så att man kan söka upp platser, där man kan träffa andra (t ex Aspudsparken).

"Nästan alla barn på min gård går till fritidshem efter skolan, så där finns inga, som jag kan leka med. Därför går jag till lekiparken och tittar om jag träffar några kompisar".  
(pojke)

Men alla barn i denna åldersgrupp vill eller vågar inte lämna gården ensamma, utan måste vänta tills föräldrarna har tid att följa med dem.

"Jag har det så långtråkigt på min gård, där finns inga barn. Men jag själv vill inte gå till andra gårdar. Jag vet inte riktigt varför. Jag tycker inte om det. Så därför går jag till Aspudsparken när mamma eller pappa har tid att följa med". (flicka)

Kvällarna gestaltar sig för denna åldersgrupp ofta så att de är ute en liten stund efter maten (mest på sommaren) innan det är dags att lägga sig - omkring kl 20.

## Elvaåringarna

För 11-åringarna slutar skolan omkring kl 15. Därefter kan de själva disponera eftermiddagen vilket de gärna gör och i en del fall måste, eftersom ingen är hemma när de kommer från skolan. Inget av barnen har uppgett några problem med att

vara ensam tills föräldrarna kommer hem (1-2 timmar).

"Jag tycker om att vara lite för mig själv, ingen stör mig och jag kan bestämma vad jag vill göra". (flicka)

"Jag tycker det är bra att ha en liten stund för mig själv". (pojke)

Om att gå till fritidshem säger barnen "det är ingen idé". De tycker inte att fritidshemmets verksamhet är anpassad till deras behov.

Barnen tillbringar alltså eftermiddagen mest i egen regi tills de måste vara hemma för kvällsmaten. Efter den - det vill säga efter kl 18 - brukar de vara ute igen eller delta i olika organiserade fritidsverksamheter.

## 11 SKOLBARNENS UTEVISTELSER

Vilka delar av utemiljön används av skolbarnen och hur?

## 11.1 Vart söker sig skolbarnen?

Undersökningen visar på stora skillnader mellan de två åldersgrupperna 8 år respektive 11 år när det gäller aktionsområde under utevistelsen.

## Åttaåringar

Åtta-åringarna leker mest inom det bostadsområde, där de bor, det vill säga på den egna gården, granngårdar och andra friytor. Utan vuxna går de flesta sällan längre bort. Det var bara en pojke, som berättade att han brukade söka upp platser som han inte var bekant med. Alla andra känner sig trygga bara på bekanta platser. Den viktigaste platsen för dem är den egna gården under förutsättning att de där träffar lekkamrater.

"Det är en fin plats, jag träffar många kompisar".

"Här finns det många barn man kan leka med".

Åtta-åringarna kräver omväxlande lekmöjligheter. Alternativ till den egna gården söker barnen inom hela kvarteret och utnyttjar då gärna naturmark i närheten av den egna gården vilket finns till en del inom de intervjuade barnens bostadsområden. De barn som har möjligheter är ganska ofta ute i naturmarken, men de går inte ensamma dit och i regel inte utom synhåll från det egna hemmet. Dessa platser erbjuder gömställen, där man kan vara ifred eller varifrån man kan observera det sociala livet omkring. De inbjuder också till utforskning och till skapande lek.

"Det är roligare att leka i skogen, men aldrig ensam".

"Jag går dit med en kompis om jag vill vara ifred".

## Elva-åringar

Elva-åringarna söker sig gärna till platser med ett mångsidigt socialt liv, (T-banestationer, affärsgator, fritidsgårdar) och ett brett utbud av aktiviteter/användningsmöjligheter.

Å andra sidan söker man också avskildhet för att t ex kunna vara ensam med sin bästa väninna.

"Vi brukar promenera i skogen och prata om allt möjligt".

## Könsskillnader

Vad beträffar könsskillnader kan man konstatera att aktionsradien för pojkarna respektive flickorna skiljer sig åt i den yngre åldersgruppen. Medan flickorna har uppgivit att de knappt gör några utflykter utanför bostadsområdet är det fyra pojkar som åtminstone ibland söker upp platser, som de inte riktigt känner till men vill utforska.

Inom elva-årsgruppen är skillnaden mellan pojkar och flickor inte så tydlig. I båda fallen har man ökat sin aktionsradie, men medan pojkarna är mycket intresserade av att förflytta sig inom och utanför sin stadsdel väljer flickorna helst att umgås med sin bästa kompis.

## 11.2 Sociala kontakter under utevistelsen

De sociala kontaktmönstret skiljer sig mellan åldersgrupperna och mellan flickorna och pojkarna. Flickorna är i större utsträckning än pojkarna knutna till en fast grupp eller bästa vän.

8 år flickor

Ofta tillsammans med en fix grupp som man träffar på gården eller bestämmer en tid med i skolan, delvis också tillfälliga kontakter på de platser man söker sig till.

pojkar

Ungefär som flickorna men bestämmer mera sällan tid med kompisar.

11 år flickor

Har ofta en bästa kompis som de är mest tillsammans med.

pojkar

Inga fixa vänskaper. Träffar lekkompisar mera tillfälligt på olika aktiviteter.

Kontakt med vuxna nämns sällan av barnen. Mer av de yngre än av det äldre. Eftersom åtta-åringarnas aktionsradie är mindre är de mera beroende av föräldrarnas sällskap.

## 11.3 Aktiviteter på olika platser

## 11.3.1 Den egna gården

Åtta-åringar

Den egna gården utnyttjas framför allt på eftermiddagar när det finns möjligheter att träffa kompisar. Enligt barnens berättelser använder de gårdarna till olika slags lekar: fysiska aktiviteter (cykla, gunga, springa, klättra, hoppa rep, sparka boll) och rollekar.





Fig 11.2 Springa och jaga hör också till.



Fig 11.1 I fantasin är man vem man vill.

"Vi klättrar ofta i det lilla lekhuset, sitter där och berättar sagor eller så leker vi att vi är en familj och jag är mest mamman som lagar mat åt de andra" (flicka, kv Vandraren).

"Jag tycker om att gunga. Det är jätteroligt att få fart och så hoppar man från gungbrädan" (flicka, kv Kryckan).

"Vi spelar fotboll rätt ofta här på gården. En vän till mig, hans pappa har byggt ett mål till oss och så använder vi piskstället till det andra målet. Det går jättebra och är jätteroligt" (pojke, kv Vandraren).

"På vår gård finns ett träd, där brukar vi sitta, det är vårt fantasiträd och vi berättar sagor och sedan tror man verkligen att det är sant" (flicka 8 år, kv Vandraren).

Citaten visar att barnen använder fasta lekredskap (gungorna, lekhuset) men ofta på sitt eget sätt. När barnen leker på gården uppehåller de sig gärna vid husentréer, genomgångsstråk och infarter - områden där det finns möjlighet till social kontakt:

"Där vid entrén står vi ofta på händerna, försöker att stå så länge som möjligt. Och sedan är det roligt för att det kommer lite folk förbi där som man kan titta på" (flicka, Örnbacken).

Ofta använder barnen gräsytor och buskage för skapande lek med löst material. De barn som saknar natur eller park i direkt anslutning till gården nöjer sig med egentligen otillräckligt material. Denna sorts lek har stor betydelse för åtta-åringarna:

"Ofta så brukar vi bygga en koja i en buske. Det känns jätteroligt att sitta där inne och ha det mysigt. Ibland går jag dit när jag vill vara i fred" (flicka, kv Kryckan).

De flesta av åtta-åringarna, 15 av 20 uppehåller sig mest inom bostadsområdet och anger att de är nöjda med lekmöjligheterna där. Några saknar lek-kamrater, lekredskap eller tillräckliga ytor på sin gård. De söker då alternativ i den mån de är säkra nog att gå till andra gårdar eller passera trafikerade gator för att hitta lämpliga lekställen.

"Det finns en granngård med en stor gräsmatta, den är så bra för att leka kull" (flicka, kv Vandraren).

#### Elva-åringar

Av 16 elva-åringar anger bara tre barn att de ofta utnyttjar den egna gården. Deras aktiviteter består mest av lekaktiviteter med andra barn: leka kull, jaga runt, leka burken, leka kurragömma.

"Det finns jättemånga barn på min gård. Så vi träffas och leker mest kurragömma. Det finns fina gömställen t ex bland buskarna bredvid lilla parken" (flicka, Styrbjörnsvägen).

"Jag leker mest på min gård. Där finns många saker som man kan leka med. Jag gungar gärna och tycker det är jätteroligt när man får full fart" (flicka, Örnbacken).



*Fig 11.3 En spader  
på trappan, efter  
skolan.*

Men de flesta barn ur denna åldersgrupp visar en i huvudsak negativ inställning till den egna gården. Enligt deras utsagor passar gården inte för deras behov.

"För oss som är lite äldre finns det ingenting man kan göra på gården. Lekredskapen är inte så intressanta och sedan finns så många små barn på gården" (flicka, Örbacken).

"Min gård har ingenting för ungdomar, man kan bara cykla runt, runt, runt på plattorna, ingenting mer, och så står där soptunnor, de luktar så illa" (flicka, kv Lövsmygen).

"När jag var liten, då klättrade jag i berget. Då var det väl roligt, men nu tycker jag hellre om att sticka iväg någon annanstans" (pojke, kv Vandraren).

Dessa citat visar att de äldre barnen upplever gården mest som en uppehållsplats för yngre barn. De själva vill få möjligheter att upptäcka helt nya saker, att träffa folk men också att söka upp ställen där man kan koppla av från stadsmiljön.

### 11.3.2 Aspudsparken

#### Åtta-åringar

Åtta-åringarna anger Aspudsparken som en plats där de brukar vara som omväxling till den egna gården. Men det är bara en del ur denna ålders-

grupp som går dit ensamma från längre håll (5 barn av 20). De flesta går dit tillsammans med en vuxen. Ofta nämns också parkhuset, där parklekspersonalen inbjuder till olika sorts lek.

När de är i parken utnyttjar de det lekmaterial som finns i parkleken:

"När jag är i Aspuddsparken så cyklar jag mest på de små cyklarna" (pojke).

"Jag går dit för att träna basket och så kan man spela spel eller träffa några kompisar" (pojke).

"Jag går mest dit med min mamma och babyn" (pojke).

"Ibland går jag dit med mitt fritids eller med min mamma och pappa" (flicka).

"... eller gör några saker i parkhuset tillsammans med personalen som finns där" (flicka).

"...där finns parkleken, så man kan spela olika spel där" (pojke).

#### Elva-åringar

För elva-åringarna fungerar Aspuddsparken mest som en träffpunkt efter skolan, eller att man går dit för att leta upp några kompisar.

"Ibland går jag också till parkleken, då träffar man kompisar" (pojke).

"Jag går dit för att träffa folk" (flicka).

"Mest är vi på gångvägarna för att titta på folk" (flicka).

"Vi promenerar genom parken och tittar efter andra kompisar" (flicka).

Ofta anger barn ur denna åldersgrupp att de går till parken för att genomföra en speciell aktivitet:

"I parken finns basketkorgar, där jag kan träna basket" (pojke).

"Jag cyklar dit med min cross-cykel. Där finns skogsvägar och berg och kullar, det är jätteroligt att cykla så" (pojke).

"Vi har lagt vår joggingtur genom Aspuddsparken. Så vi springer först runt Linnea /idrottsplatsen/ och sedan svänger vi in till parken. Vi springer väl två gånger i veckan" (flicka).

## 11.3.3 Naturen - Vinterviken, Rävudden m m

## Åtta-åringar

Medan barnen i huvudsak leker själva, utan aktiv medverkan av vuxna, i bostadsområdet och i parken är det betydligt vanligare särskilt när det gäller åtta-åringarna att barn och föräldrar gör saker tillsammans på utflykter till Vinterviken och Rävudden. Detsamma gäller, och då för båda åldersgrupperna i samband med vistelse i fritidshus/husvagn etc. De flesta barnen kan berätta om naturupplevelser under semester och veckoslut.

"Ibland gör vi små utflykter med mamma till Vinterviken och gör en picknick där" (flicka).

"Mamma och jag brukar göra några utflykter till Vinterviken. Jag bygger en koja där och det är jättekul när mamma bygger med" (pojke).

"Vi brukar promenera genom Vinterviken och sen ligger där en udde. Så det är fint att gå runt och titta lite överallt, det är spännande" (pojke).

När det gäller andra naturområden så utnyttjar man sådana som ligger i direkt anslutning till det egna bostadsområdet (eftersom aktionsraiderna begränsar sig till bostadsområdet). Finns naturmark inom eller vid kanten av bostadsområdet så är barnen mycket nöjda med möjligheten att utforska omgivningen eller att bygga med löst material:



Fig 11.4 I skogen  
bakom husen.



"Man kan hitta på så mycket roliga saker och sånt och så är det roligt att bygga en koja där" (pojke, kv Vandraren).

"Det är ett jättefint ställe. Man kan hitta på många olika saker. Jätteroligt att leka där" (pojke, kv Palmfararen).

"Skogen bakom husen är en bra möjlighet att bygga kojor. Och ibland går jag dit när jag är arg, då brukar jag gå dit (pojke, Styrbjörnsvägen).

#### Elva-åringar

När de äldre barnen berättar om Vinterviken och Rävudden anger de aktiviteter som de gör ensamma eller tillsammans med kompisar. Om de går dit även med föräldrarna anger de inte.

"Jag tycker det är skönt att vara i Vinterviken med mina kompisar, då slipper vi barnen som alltid finns på gården och jag vill vara i fred. Vi promenerar lite grann på vägarna eller vi hittar platser där man kan stå på händerna" (flicka).

"Jag brukar gå till Rävudden och fiska, ungefär en gång i veckan, dit går jag mest ensam" (pojke).

I sådana områden upplever barnen naturen och det verkar vara viktigt för några att komma ut ur stadsmiljön.

"Det är så skönt att va i skogen och nära sjön, det gillar jag, där finns det inget asfalterat så där, där är bra" (flicka).

"Jag strövar gärna runt. Jag gillar ju djur och sånt. Jag ville helst ha några fåglar eller fiskar, men det får jag inte" (pojke).

"Helst skulle jag vilja bo på landet och ha många djur och så slipper man alla avgaser. Jag tycker det är jättetråkigt som jag bor nu" (flicka).



Fig 11.5 Cykelcross?  
Örnbacken.

#### 11.3.4 Organiserade fritidsverksamheter

En viktigt alternativ till de aktiviteter som barnen ägnar sig åt på olika platser utomhus är att delta i organiserade verksamheter, vilket barnen ur båda åldersgrupperna gärna gör.

#### Åtta-åringar

De flesta av åtta-åringarna har berättat att de mer eller mindre regelbundet går till scoutmöten eller till "Vår teater" i Gröndal och några anger också att de är med i en idrottsförening.

"Jag brukar gå till scouterna och "Vår teater" som ligger i Gröndal. Så min mamma skjutsar mig dit" (flicka 8 år).

"Jag går till Solflickorna /gymnastik/ en gång i veckan. Det är jätteroligt" (flicka 8 år).

"Min mamma är med i en fotbollsklubb och det är jag också. Jag tränar väl en gång i veckan. Jag tycker det är viktigt att idrotta" (pojke 8 år).

Men det är bara en flicka och en pojke som berättar att de deltar i mer intellektuella aktiviteter (spela instrument, besöka bibliotek eller museum).

#### Elva-åringar

För de äldre barnen visade sig att det är mycket viktigt att delta i en eller flera idrottsaktivi-

teter (fotboll, ishockey, basket, bandy för pojkar, (gymnastik, jazzdans, simning, ridning för flickorna).

"Jag tycker att det är viktigt att träna upp min kropp och så har man många klubbkompisar och man träffar olika sorts människor" (pojke 11 år).

"Sedan jag var liten så har jag varit intresserad av olika sorts sport. Med dagis fick vi hälsa på några föreningar och då tyckte jag att jag ville vara med" (pojke 11 år).

"Jag är mycket sportintresserad och mest tycker jag om att gympa" (flicka 11 år).

"Jag tycker det är jätteroligt och så lär man sig nya saker och så har man en sysselsättning och vet precis vad man ska göra den dagen" (flicka 11 år).

Dels är det själva intresset för sporten som engagerar barnen att utföra träningen, men också möjligheten att komma med i en social gemenskap.

Det kan hända att barnen har tre eller fyra träningskvällar per vecka (särskilt pojkar). Men då säger de själva att de måste fundera på vilka aktiviteter de skall sluta med, för att det inte ska bli för mycket.

Elva-åringarna utnyttjar fritidsgårdarna. Många går till en fritidsgård minst två gånger i veckan för att träffa folk. Också barnen ur denna åldersgrupp går sällan till biblioteket eller ägnar sig åt annan mera intellektuell verksamhet.

### 11.3.5 Inomhusaktiviteter

#### Åtta-åringar

De flesta av de intervjuade barnen tillbringar en stor del av sin fritid ute, men har barnen inga kontaktmöjligheter på gården eller inte har träffat andra barn, så går de in och sysselsätter sig med att titta på TV/Video eller med att rita eller bygga med lego.

#### Elva-åringar

Medan åtta-åringar är mycket ute så sitter elva-åriga flickor gärna inne med en kompis och lyssnar på band eller de pratar om olika saker (kläder, kompisar t ex) eller sysselsätter sig med att sticka.

Även om barnen ur båda åldersgrupperna brukar titta "då och då" på barnprogrammet (8 år) och långfilmer, sportspegeln, nyhetsprogram (11 år)

så kan man inte säga att de är inriktad på en massmedia-konsumtion. De barn som helst stannar inne brukar titta mera regelbundet på TV.

"Jag tittar väldigt sällan på TV. Det är inte så intressant" (flicka 11 år).

"Jag är rädd för mina ögon om jag tittar för mycket" (flicka 11 år).

### 11.3.6 Könsskillnader mellan olika aktiviteter

#### Ätta-åringar

##### Lek:

Flickorna mest symboliska lekar och rollekar (bygger en koja för att leka i den).  
 Pojkarna mest fysiska aktiviteter eller skapande aktiviteter (själva byggprocessen är det intressantaste med en koja).

##### Organiserade verksamheter:

Flickorna "Vår Teater", Solflickorna (gymnastik).  
 Pojkarna fotbollsträning, basket.  
 Båda grupperna till scouterna.

#### Elva-åringar

Flickorna föredrar att vara tillsammans med sin bästa kompis och prata, några idrottsaktiviteter: gymnastik, jazzdans.  
 Pojkarna föredrar fysiska aktiviteter i större utsträckning i organiserad eller oorganiserad form.

## 12 SLUTSATSER OCH DISKUSSION

En befolkning kan grupperas på olika sätt beroende på avsikten med grupperingen, och för vår del har det varit relevant att avgränsa undersökningsgruppen som en del av de individer i en stadsdel som till vardags utnyttjar utemiljön. Det är personer som i stort sett är hänvisade till stadsdelen under dagtid, vuxna som vårdar små barn och skolbarn.

En explorativ studie, det vill säga en beskrivande och hypotessökande studie av den art vi genomfört syftar till att söka kunskap om ett i stort sett utforskat område. Vid genomgång av tidigare studier har vi kunnat konstatera att mycket få har koncentrerat sig på individers totala situation. Det finns utomordentliga undersökningar gjorda med avseende på förutsättningar för utevistelser (t ex Schlyter, 1976), grad av utnyttjande, handlingsmönster på gårdar och lekplatser osv (t ex Noren-Björn, 1977, Björklid, 1980, Mårtensson, 1973). Vi har dock saknat beskrivningar av hur vissa gruppers totala situation med avseende på utevistelser ser ut, och genom intervjuer och observationer i kombination har vi sökt bilda oss en uppfattning om detta.

## Människor trivs

En utgångspunkt har varit hur stadsdelen som sådan upplevs av de boende och det allmänna intrycket är att de trivs, de är nöjda med området. Det är egentligen inte förvånande då vi människor har en förmåga att anpassa oss till vår verklighet. Detta diskuterar Josefsson (1976) i sin studie av stadsförändringar och den inverkan på människan och hennes samspel med miljön de ger upphov till. Han visar bl a att de intervjupersoner i hans material, som flyttat från undersökningsområdet och tidigare varit positiva till det, ser mer negativt på området vid jämförelse med den nya situationen. Detta menar Josefsson stärker tesen om att människor tenderar att skönmåla sin aktuella situation (sid 99).

Coulsen (1980) har kommit fram till att människor gör sig föreställningar om sin miljö inom möjlighetens ramar, man utgår från sin aktuella situation och tänker sig små förändringar. Coulsen konstaterar också från sin genomgång av olika engelska undersökningar att det behövs inte föreligga ett motsatsförhållande mellan nöjdhet och missnöje. Det som motverkar missnöje är inte nödvändigtvis det som främjar tillfredsställelse.

De stadsdelar vi studerat har båda varit föremål för betydande förtätning. Större kvarter har



byggts genom exploatering av naturmark och omvandling av industrimark samt mellan hus och på små frityor inom bebyggelsen. Daghemsbyggen där stora frityor har inhägnats som tomt har genomförts. Detta innebär att möjligheter att utnyttja dess frityor har försvunnit och utrymme för utevistelser har minskat. Med den ökade befolkningen följer också andra förändringar i stadsdelarna, mera biltrafik, större ansträngning på de allmänna kommunikationerna, förändrad befolkningsstruktur och så vidare.

Vi har kunnat konstatera att andel friyta per invånare i stadsdelarna är relativt låg jämfört med många andra stadsdelar (Stockholms frityor del I, 1982, bil), vilket också objektivt sett torde ha inverkat på individernas inställning eller trivsel.

Men dessa fakta till trots har våra intervjupersoner allmänt sett varit nöjda med stadsdelarna, de flesta trivs och ser många fördelar med boendet. Vissa för stadsdelarna karakteristiska nackdelar upplevs, men den allmänna inställningen är att stadsdelarna är bra att leva i. Skäl till trivseln uttrycks i allmänna termer såsom "upp vuxen grönska". "blandad befolkning", "nära till stan". Samma fenomen illustreras i de stadsdelsstudier som utförts av utredningsgruppen vid Stockholms stadsbyggnadskontor, (ex Ulvsunda industriområde, 1981, LM-staden i Midsommarkransen 1980).

Den allmänna nöjdheten innebär dock inte att individerna är helt okritiska till sin utemiljö. Det kan vi se både i direkta uttalanden och implicit i deras faktiska handlingar.

Vi har i beskrivningar koncentrerat oss på aspekter som framkommit under intervjuerna, såsom behovet av sociala kontakter, behovet av aktiviteter, behovet av naturupplevelser samt också behovet av trygghet i utevistelse. Det är aspekter som har betydelse när individen väljer plats eller område att vistas på, det vill säga det faktiska utnyttjandet av utemiljön. Det är också aspekter som tjänar som jämförelse med andra miljöer som individerna upplevt och det är slutligen aspekter som har betydelse då de har behov att kompensera sig.

### 12.1 Den faktiska utemiljön

Gehl (1980) skisserar tre typer av uteaktiviteter, nödvändiga, valfria och sociala aktiviteter. Med nödvändiga menar han aktiviteter som är mer eller mindre påtvingade eller nödvändiga; att gå till skolan, till arbetet, att handla, att vänta

på bussen och så vidare. Dessa aktiviteter påverkas i mycket liten grad av de yttre betingelserna. De måste genomföras och utemiljön är ett medel som används. Valfria aktiviteter däremot förekommer i de fall den yttre miljön används för att man vill vistas i den, den inbjuder därtill. Sociala aktiviteter slutligen är alla de aktiviteter som förutsätter andra individer i närheten, från direkta kontakter såsom umgänge och barns lek tillsammans till passiva kontakter, att se och höra andra människor. Sociala kontakter utomhus förutsätter uteaktiviteter och Gehl menar att de också kan betraktas som "följdaktiviteter" samt förekommer vid olika typer av aktiviteter. Den fysiska utformningen i sig kan inte påverka kvaliteten i de sociala kontakterna menar Gehl, men den kan ge förutsättningar för att olika kontaktformer skall kunna äga rum.

Om vi ser på våra resultat, så kan gränsen mellan nödvändiga och valfria aktiviteter i Gehls mening vara flytande. Utevistelser är för de allra flesta som har barn i förskoleåldern nödvändiga och utemiljön blir då ett mål i sig.

"Hon måste ut och röra på sig, annars klättrar hon på väggarna och river ner allt i lägenheten".

Det starka behovet av att vara ute gäller också vuxna personer, även om de som ej av olika skäl är bundna till stadsdelen (t ex vuxna utan barn) lättare kan välja att söka sig till andra mer attraktiva områden.

För våra undersökningsgrupper sker utevistelserna i de allra flesta fall inom stadsdelen till vardags. Det kan vara i bostadens närhet, på gården och det kan vara på andra platser eller områden i stadsdelen.

På gården är vuxna och barn ute tillsammans eller barnen är ute själva när förhållanden så tillåter. Till andra platser eller områden söker sig vuxna och barn i förskole- och lågstadieåldrar tillsammans.

#### Sociala behov

Ett viktigt kriterium för val av vistelseyta är huruvida möjligheter till sociala kontakter finns. Denna faktor är av övergripande betydelse och de platser som uppsöks ses på i termer av chanser att träffa eller umgås med andra vuxna och barn. En central punkt blir då parken med parklek för de intervjuade. För de personer som redan har etablerade sociala relationer gäller andra kriterier för val av plats eller område t ex avskildhet.

De sociala kontakter som förekommer bland de intervjuade varierar från intensivt umgänge dagli-

gen mellan ett par vuxna och deras barn till tillfälliga samtalskontakter mellan vuxna eller barn i parken. Det senare som Nordström (1980) kallar vardagskontakter är den vanligaste formen. "Sådana ytliga kontakter som man får ganska oförmedlat genom att vistas i området under dagen ... som gör att man har några bekanta ansikten att hälsa på och växla ord med". Andra sociala kontakter är de som personerna har från andra stadsdelar, vänner som de besöker eller som kommer på besök.

Den bostadsnära miljön, gården, ger idag liten tillfredställelse av det sociala behovet. Det beror enligt intervjupersonerna i första hand på att det inte finns många hemmavarande runt gårdarna. I flera fall är de de enda hemmavarande till vardags i respektive hus. Det beror dock också på utformningen av gårdarna, de är i regel ensidigt inriktade på småbarnslek. De vuxna har sittplatser, men något annat utrymme för aktiviteter finns i regel inte. Det är dock viktigt att notera att dessa slutsatser inte gäller alla gårdar. Det finns gårdar som fungerar både socialt och med avseende på aktiviteter för barn i olika åldrar samt vuxna, (se t ex 9.3 kvarteret Vandrarren).

För att aktiviteter såsom promenader och utflykter skall ske, framför allt i naturområden, är etablerade sociala kontakter en förutsättning för de flesta.

Det är viktigt att påpeka i detta sammanhang att vi talar om sociala relationer som något givet om bara de miljömässiga förutsättningarna föreligger. Så är det naturligtvis inte, utan för att en djupare social relation skall vara möjligt att etablera, bör det också finnas mellan individerna en personlig gemenskap med avseende på sådana faktorer som vanor, intressen och attityder. Det kan den fysiska miljön med alla sannolikhet inte skapa, men om den personliga gemenskapen föreligger faktiskt eller latent kan till exempel utemiljön vara en arena där denna kan utvecklas eller fördjupas.

Behov av aktiviteter

Utemiljön skall tillfredsställa behovet av aktivitet hos barn såväl som hos vuxna. Det är i första hand med tanke på barnens behov av aktivitet som de vuxna väljer plats att vistas på. Det sociala behovet och aktivitetsbehovet är tätt knutna till varandra på så vis att det är under aktiviteterna som de sociala kontakterna sker. Barn gör saker tillsammans med andra barn eller, för yngre barn, vid sidan av, och parken med parklek gör detta möjligt. För de vuxna inskränker sig aktiviteterna till sociala kontakter

(samtal), följa barnen, stå, sitta och kanske syssla med någon personlig aktivitet såsom handarbete eller läsning. I parken och på gården förväntar sig de vuxna mindre fysiska aktiviteter för egen del. De söker sig till dessa platser för att barnen har behov av att röra sig och leka tillsammans med andra barn. För egen del uppskattar de i första hand eventuella samtal med andra vuxna.

Aktiverar sig då inte de vuxna tillsammans med barnen? I många sammanhang betonas vikten av att vuxna skall aktivt delta i barnens aktiviteter och barnen skall erbjudas tillfälle att delta på sina villkor i vuxenaktiviteter (se t ex Björklid, 1980, Mårtensson, 1973, Öberg, 1980).

Schlyter (1976) menar att bland annat ställen där man kan laga cyklar, möbler, leksaker o s v, odlingslotter och spel av olika slag kan vara anordningar där vuxna har möjlighet att aktivt syssla med något och enligt Björklid (1980) är det också den typen av aktiviteter som vuxna och barn tillsammans kan delta i.

Vi har i den empiriska delen beskrivit något om förhållanden mellan barn och vuxna ute på lekplatsen och andra vistelsezoner, till exempel promenadområden. Det har sammanfattningsvis visat sig att så länge barnen är riktigt små, upp till två-tre-årsåldern krävs de vuxnas uppmärksamhet och till viss del deltagande i leken av bland annat säkerhetsskäl, för att barnet inte skall skada sig. De vuxna behöver också "rycka in" som lekkompisar för förskolebarn om det saknas andra barn.

"Om hon är ensam och inte har någon kompis så ledsnar hon på att hålla på själv och klättra och då får man hoppa in själv som ställföreträdande kamrat och det kan ju vara roligt också. Det skulle vara roligt om dom hade lite mer äventyrslekredskap eller nånting sådant längre bort på gräsmattan".

"...Lena (4 år) har inget behov längre av att jag leker med henne om hon har kompisar, då får jag inte vara med i deras lekar...".

Detta citat illustrerar ett vanligt förhållande mellan barn och vuxna i parken eller på gården. Barn tröttnar relativt snabbt på att leka ensamma med redskap men de föredrar att ha de vuxna på lite avstånd under själva leken med andra.

Barn har behov av att i ostördhet leka med andra barn som en del i socialisationsprocessen och detta är de vuxna i stort sett medvetna om. De tillåter egen lek för barnen och finns tillgängliga i närheten om de behövs. Möjligheten till

den ostördheten är för de intervjuade en av kvaliteterna med Aspuddsparken och även Sannadalsparken. De vuxna har uppsikt samtidigt som barnen kan ägna sig åt varandra. Så sker naturligtvis också på den egna gården i den mån det finns andra barn att leka med.

När de intervjuade å andra sidan söker sig till andra områden såsom skogen, Rävudden, strandpromenaden vid Ekensberg eller sjön Trekanten ser förhållanden annorlunda ut. Det är relativt vidsträckt område, vattnet är nära, marken är kuperad och uppsikten behöver vara omedelbar. Dessa utfärder sker för de flesta med den föresatsen att de vuxna skall delta i högre grad aktivt i kommunikation och agerande med barnet/barnen.

Gården är kanske den plats där de vuxna är minst aktiva tillsammans med barnen. Den är ofta ganska liten och de vuxna placerar sig på ett ställe och har där uppsikt, de behöver inte följa efter. Barnen kan också gå ut själva i vissa fall. Vi har överhuvudtaget i intervjuerna haft svårt att få en samlad bild av hur gårdarna utnyttjas, vilket sannolikt beror på att de används mer oplanerat än parken. Slumpen avgör många gånger. Finns några på gården? Hur lång tid har man på sig att vara ute? Känner man för att röra på sig och gå en bit istället? Verkar barnet ha lust att stanna på gården, ger hon/han uttryck för det? Dessa frågor och fler till kan vara avgörande för valet att vistas på gården eller ej.

De intervjuade anser i allmänhet att den utrustning som finns på gårdarna är tillräcklig för förskolebarnens behov. Det är snarare storleken, ytornas beskaffenhet, möjligheter till skiftande aktiviteter för barn i olika åldrar som är viktigt. Att bara kunna springa omkring, leka tagare, spela boll och andra lekar som kräver utrymme är väsentligt för barnen. Det är också sådana lekar som vuxna deltar i, vilket sker under till exempel promenader, under fritiden, kanske vid fritidshuset. Detta berättar också skolbarnen om. Vid utflykter och vid fritidshuset och i viss mån under promenader umgås de barnen med sina vuxna och gör saker tillsammans.

#### Behovet av naturupplevelse

Som vi har sett är ett av skälen till att människor trivs och uppskattar sin stadsdel att det finns grönområden sparade mellan och inom stadsdelarna. Det är ett av de grundläggande behov som bland annat Gehl (1980) talar om att utemiljön skall tillfredsställa.

Det är framför allt vid aktiviteter såsom promenader och utflykter som de intervjuade talar om att uppleva omgivningen, se och höra, lukta och



känna som något positivt. Förväntan på naturupplevelse i närområdet är låg. Mycket naturmark avsätts för bostäder och annat. De personer som har naturmark intill huset ser det som en stor tillgång och uppskattar det medan de som har få möjligheter att vistas på naturmark inom eller i nära anslutning till kvarteret saknar det och menar att de får söka detta på andra platser. Det gäller för de vuxna, medan barnen om de inte har en vuxen med sig är hänvisade till det som respektive kvarter erbjuder, då det har visat sig att de inte själva söker sig till områden utanför kvarteret förrän framåt elva-årsåldern.

Även om de flesta anger att en av kvaliteterna med respektive stadsdel är att det finns grönska sparad, så handlar de flesta kommentarer om naturupplevelse om fritiden, då man ger sig iväg till andra områden utanför stadsdelen. Det kan vara till någon större skog, ut på sjön eller till fritidshuset som oftast finns i direkt kontakt med natur.

Inom stadsdelen är det Vinterviken, strandpromenaden runt Ekensberg och till viss del Aspuddsparken som ger individen någon form av naturupplevelse.

#### Behov av trygghet

Då vi startade vår undersökning hade vi få föreställningar om hur stadsdelarnas miljö upplevdes av de boende. Viss insikt skaffade vi oss genom studier av tidigare undersökningar och genom egna förstudier av respektive område. Flera av de aspekter vi har kommit fram till genom intervjuer och observation är redan kända faktorer bland forskare och andra som sysslar med människors utemiljö.

En faktor som i mindre grad uppmärksamats och som tydligt påverkar undersökningsgruppernas utvikelser är den fysiska och sociala tryggheten. En antydan ger Öberg (1980) i en studie av två bostadsområden i Örebro. Barnen i ett flerfamiljshusområde uttrycker rädsla både för konkreta ting såsom bråk i området, fulla människor och mopeder men också mer diffusa ting som ljud i mörkret, troll och otäcka tankar. Även de vuxna uttrycker rädsla i de konkreta avseendena. Ett exempel på upphov till rädsla är trafiken som i Stockholmsområdet är svår för barn. Det visar bland annat utredningen "Barns fysiska miljö" (USK, 1983:6) där personal, framför allt i äldre stadsdelar, som har hand om barn betonar risker med livlig trafik, luftföroreningar och buller. Av många betraktades fysiska miljöer som barn tvingas leva i som farofyllda. Det gäller både närmiljön (gården) och stadsdelen som helhet.

Trafiken är en påtaglig och dominerande barriär mellan platser och områden, och den påverkar aktivitetsradier och mönster. Om man kan undvika man trafiken, men i många fall omger den bostads-kvarteret och det är endast inom kvarteret som det är möjligt att undvika trafik. Hur hindrande trafiken är märks kanske mest när det gäller äldre förskolebarn och lågstadiesbarn som har krav på sig att stanna på gården eller i kvarteret när de är ute ensamma. Ett av skälen till detta krav är just trafikrisken.

Tryggheten är förknippad med både behovet av aktivitet och behovet av sociala kontakter. Det förra med avseende på platser och redskap för barnen. En viss segregering önskar de intervjuade för att undvika alltför häftiga konfrontationer mellan äldre och yngre barn. De små barnen bör ha plats och redskap avpassade för deras förmåga, men de äldre barnen skall också kunna vistas inom kvarteret på ett för dem meningsfullt sätt.

Massmedia har på senare år alltmer uppmärksammat otryggheten vid utevistelser. Vittnesmål om rädsla vid t ex motionsutövande har med all sannolikhet påverkat även de som själva inte varit utsatta för händelser som de skrämts av. Våra intervjupersoner ger uttryck för oro och ängslan när det gäller att vistas på platser som upplevs som isolerande från bebyggelsen inom eller nära stadsdelen. När de söker sig till Vinterviken och vissa platser utmed sjön Trekanten vill de inte gärna gå ensamma utan föredrar sällskap med andra vuxna och barn. De hänvisar till de missbrukargrupper som vistas i skogsbackar och på andra platser och menar att det är en osäkerhetsfaktor. Rädslan över vad som skulle kunna hända om de blev "påhoppade" är påtaglig.

Aspuddsparken är en plats där missbrukargrupper vistas under varma årstider och det upplevs av andra besökare, men då parken är bemannad av personal under vardagar är det inget som hindrar intervjupersonerna från att gå dit. Missbrukarna sitter oftast i skogsbacken vilket gör att den backen inte används av barnen.

Sannadalsparken å andra sidan upplevs som otrygg med avseende på trafiken. De flesta kommentarer om nackdelar i parken har att göra med den oro som följer med intensiv trafik.

Småparker inom stadsdelarna som inte är bemannade används också av "gubbar" och andra missbrukargrupper och det är en faktor som gör att dessa parker undviks av intervjupersonerna.

## 12.2 Erfarenhet av andra miljöer

Många av våra intervjupersoner som har växt upp i Stockholmsområdet har sett sin barndomsmiljö förändras på så sätt att lekområden har blivit bebyggda och trafiken har intensifierats. För dem är den miljön de nu lever i jämförbar med deras uppväxtmiljöer som de ser ut idag. De saknar framförallt möjligheter för egna barn att som de själva gjorde, leka i skogsbackar i anslutning till bostadskvarteret utan trafik emellan, och de saknar möjligheten för barnen att själva att kunna söka sig till parken när de vill. Barnen idag är hänvisade till gården, som också den förändrats, framför allt på så vis att den sociala gemenskap som tidigare var en del av barnens liv idag måste sökas på andra håll under dagtid.

För de intervjupersoner som är inflyttade från andra delar av landet, ligger den ideala utemiljön mer nära ett litet samhälle med mycket natur och möjligheter till en mer omväxlande utevistelse. Det är dock viktigt att påpeka att dessa intervjupersoner inte ger uttryck för att inte trivas, då Stockholm för dem erbjuder andra viktiga ting såsom arbetstillfällen och olika former av service. Flera av dessa påpekar också att de under en tid bott i andra delar av Stockholm, i centrum eller någon annan stadsdel eller förort, som i många avseende inte minst utemiljön varit sämre än just Aspudden och Gröndal.

Den kanske mest nöjda gruppen är de personer som växt upp i andra stadsdelar eller förorter, som har en sämre utemiljö, både fysiskt och socialt. De uttrycker mest fördelar med det nuvarande boendet.

Sociala relationer förr och nu

En av de viktigaste skillnaderna för de intervjuade med avseende på uppväxt- och nuvarande miljö är utarmningen av sociala kontakter. När de växte upp var fortfarande de flesta mammor hemarbetande och många barn levde i sin närmiljö i långt högre grad än barn nu kan göra. De flesta ser tillbaka till det med saknad, och det inte minst med tanke på hemmabarnens möjligheter till lekar i grupp. Idag nämner de vuxna nästan med förvåning att det ibland är möjligt för barnen att få ihop till två lag så att de kan spela brännboll.

Aktiviteter förr och nu

Många av de intervjuade har alltså växt upp i Stockholmsområdet och parkleken fanns även då. Det var en central plats för många barn, de kunde själva söka upp den, de vuxna följde inte alltid med (någon uppger att barn redan för skolåldern

sökte sig själva till parkleken). Idag är bland annat trafiken en faktor som hindrar barn från att själva gå till parkleken och det gäller även barn i lägre skolåldern.

Aktiviteterna har också förändrats med avseende på närmiljön. Fler redskap finns och gårdarna är i hög grad planerade för småbarnslek, vilket gör att de äldre barnen har litet utbyte av de flesta gårdar. Den höga trafikintensiteten bl a runt många av kvartererna gör att barnen först i mellanstadieåldern tillåts ta sig till skogsmarker eller andra frityror utanför kvarteret.

### 12.3 Kompensationshandlingar

Om vi antar att det är inom det bostadsnära området som de verkliga förutsättningarna finns för att varaktiga sociala relationer etableras både mellan barn och mellan vuxna, så är det gården som ligger närmast till hands att man träffas på. Om man sedan stannar på gården eller söker sig någon annanstans har med andra faktorer att göra. Kontakter mellan grannar som kan upprepas har etablerats. Nu har det visat sig att förutsättningar att träffas på vardagar på gårdarna är mycket små, då de flesta arbetar och är borta. Då söker sig de hemmavarande till andra platser där möjligheterna för barnen och även de vuxna att träffa andra är större, i de flesta fall blir det parken med parklek. En viss kompensation ger de kontakter parken kan erbjuda, även om de sannolikt blir av mer tillfällig karaktär.

Det vi nu talat om är en form av kompensationshandling. Ett område eller en plats ger viss tillfredsställelse, men kompenseras genom utnyttjande av andra platser eller områden med andra kvaliteter. Gården är en plats som ger möjlighet för barn och vuxna att vistas ute på, men det sker som vi sett av olika skäl sporadiskt på dagtid och korta stunder, Vistelsen i parken å andra sidan med dess tillfällen till sociala kontakter och vidgade aktivitetsutbud ger en större tillfredsställelse. För att söka aktiviteter av annat slag, där vuxna och barn tillsammans aktiveras genom att de går och pratat eller upplever natur eller andra sinnesintryck går de på promenader eller gör utflykter. Alla dessa typer av aktiviteter, vistelse på gården, i parken samt promenader och utflykter sker inom stadsdelen med olika frekvens, men de upplevs som viktiga komplement till varandra.

De faktorer vi hittills nämnt om hur intervjupersonerna utnyttjar och uppfattar sina stadsdelar har att göra med vardagslivet. Egentligen före kvällstid fem dagar i veckan. Hur är det då med

fritiden, tillbringas den utomhus i stadsdelen. Den tid då de flesta är hemma från arbete, daghem, fritidshem, då förutsättningar för sociala kontakter och aktiviteter tillsammans borde föreligga.

Enligt intervjupersonerna söker de sig i hög grad bort från stadsdelarna under fritiden. På kvällarna utnyttjas stadsdelen i någon mån sommartid samt för de personer som är aktiva idrottsutövare. Veckoslut, helger och semestrar tillbringas i fritidshus eller andra områden. De personer som inte har de möjligheterna utan stannar kvar i stadsdelen upplever den som dåligt utnyttjad, parken står övergiven och gårdarna är tomma. Naturområden till exempel Vinterviken och områden vid vattnet är de ställen där det kan finnas folk. En intervjuperson uttrycker sin undran över tomheten under veckoslut och kvällar:

"Jag ser ju att det finns folk i husen, för det lyser i fönstren, men var finns de på dagarna. Det är ju så tomt och övergivet här".

#### 12.4 Idealplatsen

Vi har bett de intervjuade att berätta om hur de skulle vilja ha sin "idealplats" för barn och vuxna tillsammans. Ungefär hälften av de intervjuade utgår i sina svar från sin egen miljö, parken eller området runt Ekensberg och menar att det är en bra plats att vistas på, speciellt för barnen. Det är framför allt de som själva växt upp i respektive stadsdel som betraktar det som ett ideal.

"Just här är det så lugnt och det är jättefint. Vi kan i princip välja vad vi vill: parken, skogen, promenader, åka in till stan lätt".

Övriga personer hade egna förslag eller önskemål om hur de idealt skulle vilja ha sin utemiljö. I många fall rör det sig om en dröm om mycket natur och om stora ytor.

"Det är verkligen en svår fråga. Skogen till exempel, där trivs ju mina barn och där räcker det med att man går och upptäcker. I parken leker de mer, men där ledsnar de å andra sidan fortare. Jag tycker att båda delarna behövs och sen har ju vi vattnet och det är ju jätteviktigt i det här området... önskedrömen är ju att det finns mycket grönt och att det finns aktiviteter för alla, så att även vuxna kan aktivera sig... jag tycker bra om Aspuddsparken för där har man alla möjlig-



heter att kunna sitta och koppla av när man känner för det och ändå ha uppsikt över barnen".

"Min idealplats påminner om vårt land. Det skall vara skog och gräs, man skall inte behöva passa barnen för trafik till exempel hela tiden. Jag skulle vilja bo så jämnt om det vore möjligt. Det är inte så viktigt med parker och lekredskap då, men när man bor som vi gör är man hänvisad till parkerna och då ställer man sådana krav. Det skulle man inte göra om man bodde i naturen utan trafik och andra faror för barnen".

"Jag tycker nog att det viktiga är att det inte är så tillrättalagt, att det är vildvuxet, lite busksnår, stora träd och att inte allt gräs är kortklippt och att det finns mycket vilda blommor. Jag är lite rädd för att, när dom tagit Örnbacken, dom tar fortsättningen kring Hägerstenshamnen... Sen finns ju i princip ingenting kvar utan det blir anlagda parker och planteringar. Det blir sämre för alla. Sen är det viktigt att det inte är stört av trafik...".

"Jag tycker inte att det behövs så många lekredskap, Det viktigaste är egentligen stora ytor, gräsplaner och grusplan, sandhögar där man också kan ha tillgång till vatten. Buskage och sådant så att barnen kan göra grottor, kojor med gångar i. Så skall det vara vanlig natur, backar och skog med samlingsplatser för vuxna och barn. En del redskap är ju populärt, det ser man att det behövs... Det ska väl egentligen inte vara så stora påkostade och fina saker utan snarare grejor där dom kan få använda fantasin själva för att hitta på saker, bara material att bygga med, snickra och bygga kojor..."

"Det skall finnas leksaker, vanliga gungor, rutschkana, klätterställning och de skall ligga nära varandra... Sen kunde man ha ett mysigt litet ställe för vuxna, en liten koja byggd med bänkar och ett bord, kanske lite buskar och blommor runt omkring... Det skall vara mycket grönt, gräsmatta som man kan vara på, både sitta och fika och leka..."

"Jag tror aldrig att jag har varit på någon plats som man kan säga passar både stora och små barn och dessutom vuxna. Vi var på ett sommarland i somras där det fanns massor av grejor för barn och där också vuxna kunde ha roligt eller sitta ner och ta det lugnt. Det är ett fint ställe, det ligger i skogen och olika naturliga bitar har utnyttjats, de olika aktiviteterna finns insprängda i naturen..."

Det är väl egentligen det närmaste jag kan komma en idealbild av hur det skulle vara".

Förutom dessa bilder med "naturideal" har vi också fått önskemål från ett par idrottsutövande vuxna med barn att det skall finnas möjlighet att utnyttja idrottsplatser som idag är låsta för parkbesök.

## 12.5 Brister och möjligheter i utemiljön, några exempel

### 12.5.1 Om läge och organisation, exemplet Ekensbergs varv

Bostadsområdet Ekensbergs varv har byggts efter en stadsplan där husens läge i stort sett varit fixerade. Ett viktigt mål i stadsplanestadier var att ge utsikt över Mälaren till så många lägenheter som möjligt. De klimatproblem som skulle följa av bebyggelsens uppläggning - blåsighet, skuggiga gårdar - har man varit medvetna om redan då, men alltså givit lägre prioritet än utsikten från lägenheter och balkonger. (Enligt uppgift från stadsbyggnadskontoret). Livet på gårdarna är tunt i Ekensbergs varv, åtminstone på de platser vi fått uppgifter om genom intervjuer och observationer. Här sker få möten mellan grannar genom att få utifrån kommande har anledning att gå över gården och att murarna hindrar synkontakt mellan entrégården och gården utanför. Vi har fått flera uttalanden om att man inte uppfattar gårdarna som attraktiva att vistas på.

Äventyrsparken, som till skillnad från gårdarna planerats för de större barnen, har inte blivit någon samlingsplats för skolbarn t ex. Den ligger uppenbart fel, blåsig, på fel nivå, utan anknytning till något frekventerat stråk och med direkt insyn i lägenheter. Den saknar dessutom plana ytor.

Strandparken är liten och planerad utifrån vuxnas behov av skönhetsupplevelser, vila och avkoppling. Strandparken är attraktiv också för våra grupper. Speciellt gräsytan, som är den enda tillräckligt stora för bollspel i hela området. Parken har dock ingen avgörande betydelse för vardagslivet annat än de allra skönaste dagarna på året, då här utvecklas ett mångsidigt folkliv. För övrigt utnyttjas området mest för promenader.

För barns och vuxnas vardagsaktiviteter utomhus behövs platser som fungerar även vid sämre väderlek - dvs vindskyddade och med möjlighet till sol vid olika årstider, och platser dit man kan gå i hopp om att träffa någon. Skolbarnen har hittat åtminstone ett sådant ställe - en vändplan i ett

vindskyddat, soligt läge vid inre delen av Strandpromenaden. Här kan man cykla, spela boll och hoppa rep etc och när man får lust ge sig ned till vattnet eller Vintetrviken. Äventyrslekplatsen ger inte sådana möjligheter.

Skulle det varit klokt eller ens möjligt att som en intervjuad föreslog skapa en "samlingsgård" att träffas på? Och vad finns det i så fall för ytor att ta av? Om man förutsätter oförändrad exploatering (vilket man i och för sig inte måste), ser vi det som rimligt att förutom Äventyrslekplatsen också ta bort en del av det inhägnade området kring de två daghem, som har egen tomt. Om man fått en grön gård eller park på var sida om Gröndalsvägen, skyddad från blåst och biltrafik, kunde daghemmen, med lite mindre inhägnad gård, läggas intill dessa och i praktiken inte förlora mycket. Men övriga barn och vuxna, och de flesta barn är inte på dessa två institutioner, skulle få en vardagspark för alla väder. Om behovet så småningom minskar när barnantalet sjunker, och kvartersdaghemmen läggs ned skulle de permanenta daghemmen kanske kunna få expandera sin tomt. Det skulle säkert funnits många hinder och uppstått konflikter med andra intressen om man försökt planera utifrån ovan beskrivna idé. Att utomhuslivet till vardags har det kärvt i Ekensbergs varv och inte givits stor vikt i planeringen gör att vi ändå tror att man kunde gjort bättre. Eller som Jan Gehl skriver (1980, sid 20:

"Livet mellan husen är både mera upplevelserikt, mera stimulerande och mera angeläget än all världens arkitektoniska uttryckssätt".

#### 12.5.2 Små och stora barn i bostadsområdet

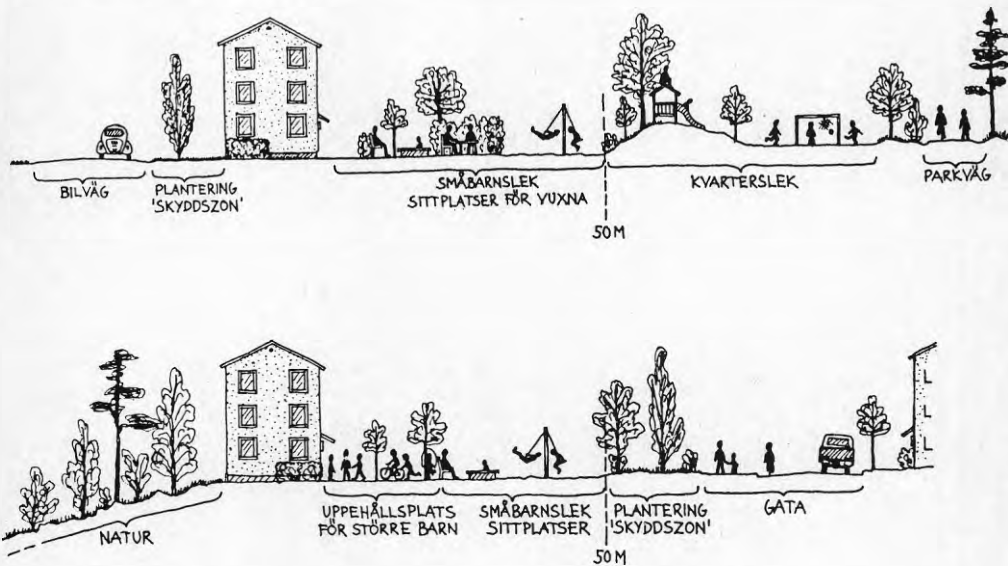
Om det sociala livet är utarmat på många gårdar, vilket vi tidigare resonerat kring i analysen, är det å andra sidan av och till mycket livligt på andra gårdar. Som omnämns i ansatserna har de officiella råden till planerare i stort sett gått ut på att utforma entréområdet för de små barnen och för vuxna medan de större barnen skall få sina ytor lite längre bort.

I de fall vi studerat är som regel behovet av småbarnslekplats väl tillfredsställt medan de större barnens behov av ytor inte kan sägas uppfylla normen någonstans. Tendensen att bortse från de större barnens mera ytkrävande lekar är inte unik för vårt undersökningsområde utan snarare regel när det gäller stadsförnyelse. Men den starkt begränsade aktionsradie som även lågstadie barnen har p g a t ex verkliga eller upplevda faror i omgivningen, är deras ytbehov inte heller lätta att uppfylla. Inte vilka platser som helst

duger heller. Ett bra mikroklimat, möjlighet till kontakt med förbipasserande och utan påträngande "övervakning" från fönster är utgångskraven.

En liten bollplan eller annan samlad yta och en cykelslinga intill det lilla berget mellan gård A och B i Örnbacken, skulle kanske kunna gjort denna plats till en attraktiv samlingsplats dit de större barnen kunde gå för att vara lite för sig själva. Ändå måste man tänka sig att de stora barnen ofta skulle välja att stanna kvar på sin egna gård om där finns något liv. Platsen framför husentréerna - eller den som för tillfället har det skönaste klimatet - är och förblir attraktiv vilket tydligt framgått under våra gårdsobservationer. Bengtsson (1981, sid 145) uttrycker det så här "Barn vill vara där andra är och de leker där de befinner sig". Området utanför flerbostadshusets trapphusentré är utgångspunkt för barns lek. Här samlas, som framgått av våra och flera andras iakttagelser de stora barnen, med sina cyklar, bollar etc. De mindre barnen blir ofta undanträngda från detta område. Ett försök att i bild illustrera teori respektive praktik (som de kan te sig i vårt fall) när det gäller planering av bostadens närmiljön skulle kunna se ut så här:

Fig 12.1 Bostadskvarteret: teorin (överst) och i ett vanligt praktikfall



Vårt praktiska exempel är fritt tolkat utifrån förutsättningar på Örnbacken, men kan sägas gälla också för kvarteret Lövsmyggen - om naturmarken ersätts med gata och i stället tar plats i andra änden på skalan.

Tillskapande av kvarterslekplats med tillgång till naturmark samt ytor att vistas på i anslutning till frekventerade stråk i bostadsgårdens ytterkant, kan vara ett sätt att sprida aktiviteterna och göra entréområdet lite lugnare för småbarn och vuxna. Framför allt ger man då också de större barnen en möjlighet att ta ett steg på väg i erövringen av stadsdelen som sitt revir.

Det som ovan sagts gäller barn t o m lågstadiet. Elva-åringarna, som varit med i vår undersökning uppfattar nästan genomgående gården och kvarteret som en plats för de mindre barnen. De uttrycker knappast någon ångslan när det gäller förflyttningar till andra platser inom och utom stadsdelen (Aspudden). Eftersom intervjuerna med barnen inte kunnat göras så ingående finns det här risk för att det i deras berättelser finns ett inslag av självförhärmande.

Att denna åldersgrupp överlag finner bostadsområdets utemiljö oinspirerande för sina aktiviteter, säger de tydligt, men inte hur de skulle vilja ha den för att trivas. Bostadsområdet är kanske heller inte så intressant för denna åldersgrupp. Stadsdelsparkerna och andra offentliga platser, men också naturområdena tillfresställer bättre elva-åringarnas behov av att vara självständiga och längre från föräldrarnas kontroll.

### 12.5.3 Barnen och naturen, exemplen Örnbacken och Aspudsparken

Barnen på Örnbacken leker sällan i naturen utanför områden i synkontakt med gårdarna. Aspudsparkens skogsbackar används nästan bara på vintern. Är detta sant? Ja, det tyder i alla fall våra observationer och intervjuer på, även om de elva-åriga barnen i Aspudden berättar att de beger sig ut i Vinterviksområdet bl a.

Inte en koja eller annan påtaglig markering av ett lekställe har vi hittat i skogen norr om Örnbacken. Den enda riktiga kovan vi funnit i undersökningsområdet låg på Ekensbergshöjden i nära kontakt med bostadshuset. De kojbyggen och liknande, som åtta-åringarna berättar om ligger just på det viset eller på gården. De är ofta så symboliska att bara barnen själva kan identifiera dem.

Den stora skogsbacken i Aspudsparken, där man åker pulka och kälke på Vintern, är resten av året nästan alltid tom på barn. Är inte naturen attraktiv som vardagslekplats för barnen i Aspudden, kan den inte konkurrera om intresset med den anlagda lekplatsen? Under den tid vi studerat Aspudsparken har det varit på det viset. Våra



intervjuer tyder på att man går till Aspuddsparken för att träffa folk och för att barnen skall få leka med cyklar och annan utrustning. Naturen uppskattas som ram, men få säger sig vistas i den. Vi vill med detta inte påstå att naturen är oviktig för barnen och deras vuxna, men hävdar att den anlagda parken också erbjuder kvaliteter, som barn uppskattar och ofta föredrar när de kan välja.

Som vi sett tidigare leker barn i naturmark i andra lägen. För Aspuddsparken och för markerna norr om Örbacken finns det många tänkbara skäl till det låga utnyttjandet:

- 1 Man får inte för föräldrarna/fritidshemspersonalen. Barnen skall finnas i närheten när det är dags att äta o d, de vuxna är rädda för att barnen skall träffa farliga eller otrevliga personer.
- 2 Man törs inte. Åtta-åringarna vågar med något undantag, inte gå utanför bostadsområdet - åtminstone inte ensamma.
- 3 Man träffar inga kompisar där. Här "händer inget". Barnen vill vara där andra är och kunna iaktta andra.
- 4 Naturen är farlig i sig eller svårframkomlig. Barn klarar inte att vara där själva. Det kan bli krävande för den vuxne, att var med små barn i naturen.
- 5 Man känner sig främmande i naturen. För barn som inte är vana att leka i naturen från det de var små (upp till tre-fyra-årsålder) blir det heller inte naturligt att leka i naturen när man blivit lite större. Naturen blir något som inte angår en i vardagen men också något man saknar egentlig kunskap om. "Skogen har blivit en dröm" skriver t ex Stigmark (1984, sid 108).
- 6 Det finns inte något lekmateriel, som man får använda, man får inte ha något i fred. Det barnen har byggt eller samlat städas bort eller förstörs.
- 7 Allt är förbjudet. Man får inte bryta kvistar, inte spika i träd, inte skära i barken. Barnen får lära sig att naturen är något att se på men inte röra. Hur ska man då kunna göra en riktig koja?

Det viktigaste skälen till att lågstadiebarnen utnyttjar skogsmarken så lite och inte ifrågasätter de vuxnas förbud är med stor sannolikhet bristen på sociala kontakter. Om detta skriver Arvid Bengtsson (1981, sid 145).

"Skogen, ängen och stranden är de klassiska förebilderna, som ofta plockas fram, när det blir tal om barns lekplatser. För barnen på landet är detta naturliga lekplatser, om de finns tillräckligt nära, men även de tillbringar huvudparten av sin lektid omkring de egna knutarna...".

"Jag är själv uppförd på landet. Vår lek följde till stor del arbetet på gården, d v s vi var där andra var. För övrigt hade vi mycket riktigt både skog och äng och strand som lekplatser... skogen var däremot stor och skrämmande, men det var föga mer än brynet som vi utnyttjade för vår lek. Vad vi saknade var lekkamrater".

Ängslan för att barnen skall råka ut för obehagliga och kanske riskfyllda möten med missbrukare etc är påtaglig hos de vuxna. När det gäller Aspuddsparken vet vi från intervjuerna att man uppfattar åtminstone vissa delar av skogsbacken som otrevliga p g a missbrukargrupperns närvaro.

Enligt detta sätt att resonera kan inte naturen i vårt område bli barnens vardagslekplats om den inte ligger i direkt anslutning till gården eller helst på gården. Sådana ytor, som verkligen utnyttjas, finns också, t ex berget och skogsbacken på Örnbacken. Naturen spelar ingen huvudroll där sett i förhållande till utnyttjandegrad - för leken i kvarteret, men åtta-åringarna uttrycker dess betydelse, "det är roligare att leka i naturen".

Naturen på eller intill gården kan utnyttjas av såväl små som stora barn. Detsamma borde gälla också i parken, där bekanta vuxna och barn borde ge tillräcklig trygghet. Det är ju här, som alla barn, oavsett den egna gårdens karaktär, skulle kunna få tillgång till en naturlekplats. I en park med parklek är det inte rimligt att acceptera att missbrukargrupper ockuperar och stänga ute barn och deras vuxna från de möjlighet till lek och upptäckter som en skogsbacke ger. I stället borde man här stimulera skapande lek och ha regler, som låter barnen pröva naturen, och tillåta viss och lärorik "åverkan".

Beträffande naturmark i staden finns det en tendens - klart utläsbar i vårt undersökningsområde - att spara naturmark i huvudsak där den är dålig att bygga på. Det blir mycket grönt på kartan som består av branta, kala norrslutningar. Dessa områden utgör vackra kulisser i stadsbilden, men är inte särskilt attraktiva att vistas i.

När Örnbacken exploaterades försvann den del av naturmarken som vette emot söder och hade kontakt med den befintliga bebyggelsen, ett område där

barn hade sina kojor och gömslen. Den natur som sparats inom bebyggelsen fungerar ännu som lekplats, men området norr om husen har mer än någonsin hamnat bakom. Hitåt finns inga entréer bara höga fasader och långa skuggor.

#### 12.5.4 Den multifunktionella parken och den informella gården

Samla eller sprida-integrera eller segregera. Vad fungerar bra i utemiljön?

Som utgångspunkt för detta resonemang har vi tagit Jan Gehl tes (Gehl, 1980, sid 21) att "människor och mänsklig aktivitet attraherar andra människor".

I vårt empiriska material framgår att livet i bostadsområdet i de flesta fall är mycket utarmat.

"I den situationen gäller det för planerarna att hushålla med det sociala liv man kan räkna med inom ett område och kanalisera det på ett sådant sätt att det kan upplevas i ett samhällssammanhang. Det vill säga det gäller att kanalisera de små bäckarna ....." Bengtsson (1981, sid 49).

"... tillskriver man livet mellan husen någon betydelse..... är det viktigt att dessa utrymmen dimensionernas med tanke på de aktiviteter man har anledning att vänta sig där, och man bör hellre välja i underkant än tvärtom. Man bör komma ihåg att i det lilla rummet blir även den förhållandevis lilla aktiviteten en händelse, som kan stimulera och inspirera till andra aktiviteter medan den knappast alls uppmärksammas i ett alltför stort rum" (sid 51).

Att uppmärksamt hålla sig till den mänskliga skalan och försöka underlätta möten mellan grannar, är lärdomar, man som planerare kan dra ur Bengtssons resonemang. Kv Vandraren i Aspudden är ett bra exempel på ett kvarter där dessa aspekter är tillgodosedda en serie små gårdar mot ett frekventerat gångstråk (Pilgrimsvägen). Samma kvarter har också en del av den "informella karaktär" som Klarqvist och Miller (1984) beskriver. I sin artikel tar de upp bl a "det gamla Haga /i Göteborg/ med gårdar åtskilda av plank och uthus. Hela gården är användbar yta". I motsats till detta ställer man funktionsindelade gårdar i "Nybyggda Haga... Styrda gångvägar genom fasta bänkar och planteringar ... som i en offentlig park".

Vårt exempel i kv Vandraren har visserligen både styrda gångvägar och fast bänkar, men trots det

kan man lär uppleva det informella både vad gäller gårdarnas gestalt och framför allt sättet att utnyttja dem. Kanske har de vidvuxna träden, den lilla, slitna gräsytan med bänkar och bord och de rufsiga buskarna sin betydelse här.

Skillnaden i gestaltungsprinciper för markplaneringen mellan Örnbacken och Ekensbergs varv kan också vara intressant i sammanhanget. I Örnbacken finns dels bevarad natur, dels är formgivningen mjuk, växtligheten är generös, här finns små krypin och stora stenblock. Gestaltningen återspeglar ett "naturideal". Kanske uppmuntrar denna karaktär mera till en informell användning - även om gårdarna är stora - än de gårdar som vi studerat i Ekensbergs varv. Här är räta vinklar och bestämda former överhuvudtaget mycket påtagliga, vegetationen är disciplinerad och den stora mängden lekredskap begränsar gårdarnas användbarhet till förutbestämda aktiviteter. Utan att överdriva gestaltnings betydelse kan man anta att människorna ändå påverkas av formspråket när det gäller att vilja/våga utnyttja gården på olika sätt. Livet mellan husen i Ekensbergs varv påverkas också av den valda trafiklösningen där t ex de bilåkande kommer in i husen direkt från garage och alltså inte behöver röra sig till fots varken på gård eller gata.

En företeelse som positivt bidrar till gårdarnas liv är kvartersdaghemmen. Många bostadskvarter skulle ligga öde om dagarna om inte daghemmen fanns. Ett daghem i kvarteret ger också hemmavaroande barn en möjlighet till kontakt, någon att leka med, och därmed anledning att vara på gården.

Daghemsbarnen är en stor grupp också i de stora parkerna, där överhuvudtaget barns lek är den klart dominerande aktiviteten. "Den multifunktionella parken" som beskrivs som ideal i Anderssons m fl (1984) existerar inte i vårt undersökningsområde idag. Men den skulle kunna utvecklas på stadsdelsnivå, åtminstone i Aspudden.

Parkverksamheten skall t ex kunna var igång mera på kvällstid, då familjerna har åtminstone lite tid att umgås. Man kunde ägna sig åt sportbetonad verksamhet samt kultur i enkel form.

En osökt tanke, när det gäller Aspuddsparken är att den angränsande idrottsplatsen borde göras mera tillgänglig. En tidigare uppskattad verksamhet där, som prutas bort, var "skridsko till tusen" som man kunde åka på en rundbana på idrottsplatsen. Denna möjlighet utnyttjades av olika grupper även vuxna utan barn.

Den djurlek, man arbetat med under 1984, är ett nytt försök att få in fler aktiviteter i parken.

Intervjupersoner i vår undersökning går till parken för barnens skull och på deras villkor. De är, som vi tidigare konstaterat, i huvudsak nöjda med Aspudsparken som den är idag. Vuxna utan barn och förvärvsarbetande föräldrar med bara kvällarna lediga vet vi inte mycket om, men kan bara ana att de ställer andra krav än de hemarbetande på parken.

Näst barnen och deras vuxna är de äldre den grupp som syns mest i parkerna, oftast på promenad. Skulle pensionärerna vilja ha parkerna annorlunda än idag? De flesta parker vi studerat är så uppenbart planerade för barns aktiviteter att det knappt är troligt att de motsvarar idealet för stadsdelarnas många pensionärer. Vill de äldre gå till parken, eller finns det andra platser, som för dem är mer attraktiva att vistas på?

På gårdarna har de äldre syntts lite, även i de fall många gamla bor i kvarteret. Vi har visserligen studerat de barnrika gårdarna, där de äldre skulle kunna tycka att det är rörigt. Kanske ser det annorlunda ut på andra gårdar? Men även de mest utnyttjade gårdarna i vår undersökning hade långa lugna perioder, så kanske är det helt andra faktorer som gör att de gamla inte utnyttjar sina gårdar mer. Vilka?



LITTERATURFÖRTECKNING

- Andersson A m fl (1984): Underlag till parkprogram för små och medelstora tätorter. Exemp-  
len Vännäs och Eslöv. Statens råd för bygg-  
nadsforskning Stockholm R76:1984
- Andersson S I m fl (1984): Parkpolitik - bolig-  
områdene, byerne og det åbne land. Dansk by-  
planlaboratoriums skriftserie nr 29.
- Barn och trafik. USK 1983. Ur utredningen Stock-  
holmsbarn, om barns levnadsvillkor och upp-  
växtmiljö.
- Bengtsson A (1981): Lekmiljö-Livsmiljö Stegelands,  
Falköping.
- Bergsjö A och Nilsson K (1983). Begrepp för ute-  
miljö. Begreppsanvändning i planering, projek-  
tering, byggande och förvaltning, Stad och  
land/Rapport nr 13, Alnarp.
- Billing M (1982): Barnen och naturen. Ur Stadens  
uterum. STAF, Malmö.
- Bjurman E L (1981): Barn och Barn. Om barns olika  
vardag. Liber, Lund.
- Björklid P (1980): Ut och lek. Bostadsområdets  
utemiljö ur miljö- och utvecklingspsykologisk  
synvinkel. Statens råd för byggnadsforskning,  
Stockholm. Rapport R65:1980.
- Björklid Chu P (1979): Vad behöver barn och hur  
planerar vi? Ur: Gaunt, L Som man bygger får  
man barn. Gävle: Statens institut för bygg-  
nadsforskning M 79:16, s 11-20.
- Björkman T och Lundqvist K (1981): Från MAX till  
PIA. Reformstrategier inom arbetsmiljöområdet.  
Arkiv, Malmö.
- Coulson N (1980): Space around the home. AJ  
Information Library, Dec 1980.
- Dahlén U, Rönmark E och Thiberg S: Barnen och  
den fysiska miljön. Rapport från barnmiljöut-  
redningen SOU 1975:36.
- Fritidspolitiskt handlingsprogram (1984) -utkast,  
stencil. Fritidsförvaltningen, Stockholm.
- Gaunt L (1977): 158 småbarns bostadsanvändning.  
Statens institut för byggnadsforskning. Med-  
delande M 77:1, Gävle.
- Grahn P och Sorte G (1985): Organiserade grupper  
friluftaktiviteter - deras bruk av tätorter-  
nas grönområden del I manuskript, Alnarp.

- Gehl I (1971): Bo-miljö, SBI-rapport 71, Köpenhamn.
- Gehl J (1980): Livet mellem husene. Arkitektens forlag, Köpenhamn.
- Hart R (1979): Children's experience of place. Irmington, New York.
- Henriksson S E, Löfqvist K och Werner I B (1976): Park i Stad. Liber, Stockholm.
- Josefsson L (1978): Stad i förvandling. Samspelet mellan människan och hennes omgivning. Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm. Rapport R76:1978.
- Klarqvist B och Miller J (1984): Stadsförnyelse utan rumslig teori. Arkitektur nr 10-1984.
- Kreutzfeldt U (1985): Analyse der Freizeitwelt von 8- und 11-jährigen Kindern aus einem Stockholmes Stadtteil. Opublicerat diplomarbete vid Institutionen för Psykologi, Freie Universität Berlin.
- LM-staden i Midsommarkransen (1982). En stadsdelsstudie av Stadsbyggnadskontorets utredningsgrupp, Stockholm
- Mårtensson Bo G (1973): Markutrymmen i fem bostadsområden - användning och utformning. Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm. Rapport R26:1973
- Nilsson K (1984): Förslag till utemiljötermer, Fakta - landskap-samhälle nr 1, 1984, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Nordström M (1980): Villaboende i Kastanjegården. Statens institut för byggnadsforskning. Meddelande M80:19.
- Nordström M och Nobis E (1983): Om- och tillbyggnad som medel för sociala kontakter. Statens institut för byggnadsforskning.
- Norén-Björn E (1977): Lek, lekplatser, lekredskap. En utvecklingspsykologisk studie av barns lek på lekplatser. Schmidts, Helsingborg.
- Raundalen (1979): Barnens vardag. AWE/Gebers, Lund.
- SCB (1984): Fritidsaktiviteter. Undersökning av levnadsförhållanden 1982-83 (preliminära resultat), Stockholm

- Schlyter T (1976): Möjligheter till uteaktiviteter i nya bostadsområden.
- SOU 1972:27 Förskolan del 2. Betänkande avgivet av 1968 års barnstugeutredning.
- Stigbrand K (1984): Vad betyder skogen för barnen, Liber, Stockholm.
- Stockholms friytor del I (1982) - den obebyggda marken. Miljö- och hälsovårdsförvaltningen, Stockholm.
- Svensk byggnorm (1983) - SBN 1980 utgåva 2, Statens planverks författningssamling 1983:2.
- Södertäljes friområden (1981): Stadsarkitektkontoret, Södertälje kommun.
- Ulvsunda Industriområde (1981). En stadsdelsstudie av Stadsbyggnadskontorets utredningsgrupp, Stockholm.
- USK (1981). Hägerstensområdet, planer och fakta, Utrednings- och statistikkontoret, Stockholms kommun.
- USK 1983. Barns fysiska miljö. Utrednings- och statistikkontoret. Stockholms kommun.
- USK 1983:7. Kvarterslistan 1982. Utrednings- och statistikkontoret, Stockholms kommun.
- USK 1984:8. Kvarterslistan 1983. Utrednings- och statistikkontoret, Stockholms kommun.
- Wohlin H (1961): Barn i stad. Tekniska Högskolan i Stockholm.
- Öberg K (1980): Fråga barnen. Om barns liv i två bostadsområden i Örebro. Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm. Rapport T5:1980.

## INTERVJUGUIDE (hemmavarande vuxna)

Kön  
Civilstånd  
Ålder  
Antal barn, åldrar. Antal dagbarn, åldrar, tider.  
Typ av bostad (storlek, ålder)  
Sysselsättning (hemmavarande heltid, deltid eller dagbarnvårdare).  
Om hemmavarande: hur länge

Allmän trivsel i stadsdelarna:

- vad är bra, varför?
- vad är dåligt, varför?

En normal vardag för interjvupersonen:

Från morgon till kväll  
Rörelsemönster utomhus  
Årstidsvis  
Vilka platser/områden utnyttjas inom stadsdelen  
Varför  
Undviks några platser/områden, varför

För varje plats/område som utnyttjas:

På vilket sätt (ex vistelse, promenad)  
Hur ofta  
Vilken väg  
När på dagen  
Ensam eller tillsammans med andra än barn  
Varför just den platsen/det området  
Är den/det bra. På vilket sätt. Hela eller delar  
Beskriv den platsen/området  
Vad händer vid ankomsten  
Vilka aktiviteter för barn resp vuxna  
Utnyttjat lekmaterial, bra resp dåligt  
Saknas något material  
Placering av lekmaterial  
Kan barn leka fritt på platsen/i området

Vid vistelse: var placerar man sig  
Finns sittplatser  
Är det tillräckligt  
Placering av bänkar  
Utnyttjas gräs eller annat som sittplatser  
Hur borde det vara med sittplatser  
Planteringar och grönska  
Var finns det  
Är det bra  
Önskemål  
Sol och skugga (inkl olika årstider)  
Vind och blåsighet

Tycker barnet/barnen om att gå till...  
 Tycker intervjupersonen om att gå till...  
 Vad är bra för barn  
 Vad är bra för vuxna  
 Vad är mindre bra eller dåligt för barn  
 Vad är mindre bra eller dåligt för vuxna

Platsen/området ur trafiksynpunkt  
 Finns andra besökare i ...  
 Var befinner de sig  
 Vad sysslar de med  
 Kontakt mellan grupper

Önskemål om platsen/området

Om promenader

Hur ofta, när på dagen, hur länge  
 Var, vilka vägar, varför  
 Undviks några vägar/områden, varför

Om gården

Beskriv gårdens utformning  
 Utnyttjas gården  
 När, hur ofta, hur länge  
 Hela året  
 Sysselsättningar på gården för barn resp vuxna  
 Lekredskap, tillräckligt, saknas något  
 Passar planeringen vuxnas behov och barns behov  
 Kan barn vara själva på gården, från vilken  
 ålder  
 Utnyttjas gården av andra  
 Planteringar på gården, hur vill man ha det  
 Gården vid olika vädertyper  
 Sol, skugga  
 Vind

Olika årstider

Vilka aktiviteter, vilka platser/områden

Om öppen verksamhet

Parklek, hur utnyttjas den  
 Personal  
 Redskap  
 Lokal  
 Parklekens betydelse för vistelsen  
 Aktiviteter inomhus  
 Aktiviteter utomhus  
 Deltagande i parklekens organiserade  
 verksamhet  
 Vistelse i parken när parkleken är stängd  
 Utnyttjas barnhagen, hur ofta, varför



Är barnhagen bra, önskemål om förändringar

#### Öppen förskola

Utnyttjas den öppna förskolan  
När och hur ofta  
Är den viktig, varför  
Vilka aktiviteter sker

#### Annan öppen verksamhet

T ex bibliotek, vår teater, kyrkans barntimme  
Hur ofta

#### Om fritiden

Kvällar - Ute tillsammans med barnen  
- Ute utan barn  
- Barnen ute själva  
- På vilka platser/i vilka områden

#### Veckoslut och semester

Utomhussysselsättningar  
Var, i stadsdelen eller utanför  
Inom stadsdelen: vilka aktiviteter, vilka platser/områden, tillsammans med vem eller vilka

#### Egen uppväxt

Uppväxtort/orter  
Bra och dåligt med resp ort  
Typ av omgivning  
Jämförelse nuvarande miljö - uppväxtmiljö  
Lekar som barn  
Lekar förr och nu, vad skiljer  
Egen "idealplats"

## INTERVJUGUIDE (skolbarn)

En normal vardag

Vilka platser utnyttjas på fritiden:

Vilka aktiviteter?  
Vem följer med?  
Vad är bra/vad är dåligt?  
Önskemål?  
Vilken betydelse har platsen?  
Undviks några platser/varför?

Om organiserade verksamheter  
Om fritiden på sommar/vinter  
Om fritiden med föräldrar/syskon  
Om fritiden på veckoslut  
Om TV-tittande

Fritidsmiljön från trafiksynpunkt

Om tillsyn efter skolan

Fritidshem  
Dagbarnvårdare  
Hemma med förälder/föräldrar  
Hemma ensam

Läxor, hushållsarbete  
Sovtid (sommar, vinter)



OBSERVATIONSPROTOKOLL FÖR GÄRDAR MM

OMR Ekensberg, gård 102 DATUM 5/6 KL 1445 VÄDER Sol, molnigt, varmt

DELOMR (A-B)	AKTIVITET	
DELSTR (1,23)	GÄRD	ÖVR. (SPECIFICERA)
Gård 1 E+D	4V } varierar 8-10F } in och ut	Daghemmet har flyttat ut sina aktiviteter på gården.
G	V+F intill daghem	
Gård 2		
B	V+F	(leker i sandlådan)
F		VO FO (cyklar runt) V från ena porten till den andra

NOTERINGAR:

- Daghemsgrupp
- Dag barnvårdare
- Ungdomar
- Pågående arbeten
- Stor niingar
- Hämta/lämnat barn
- Spring t. o. f. tvättst.
- Annat (spec)

SAMTIDIGT NÄRVARANDE

HÖGST	LÄGST	MEDEL
15		

KÖN (FINNS - / ANVÄNDAR)

F+S		V+Ä	
♀	♂	♀	♂

HEST UTHYTTAD DEL (EJ GÅR)

E+D

SPECIALSTUD. PERSON/GRUPP #:

KATEGORIER: FÖRSKOLEBARN (F), SKOLBARN (S), VUXNA (V), ÄLDRE (A), GRUPP ○  
BARNVAGN OO, HUND (H), KATT (K)

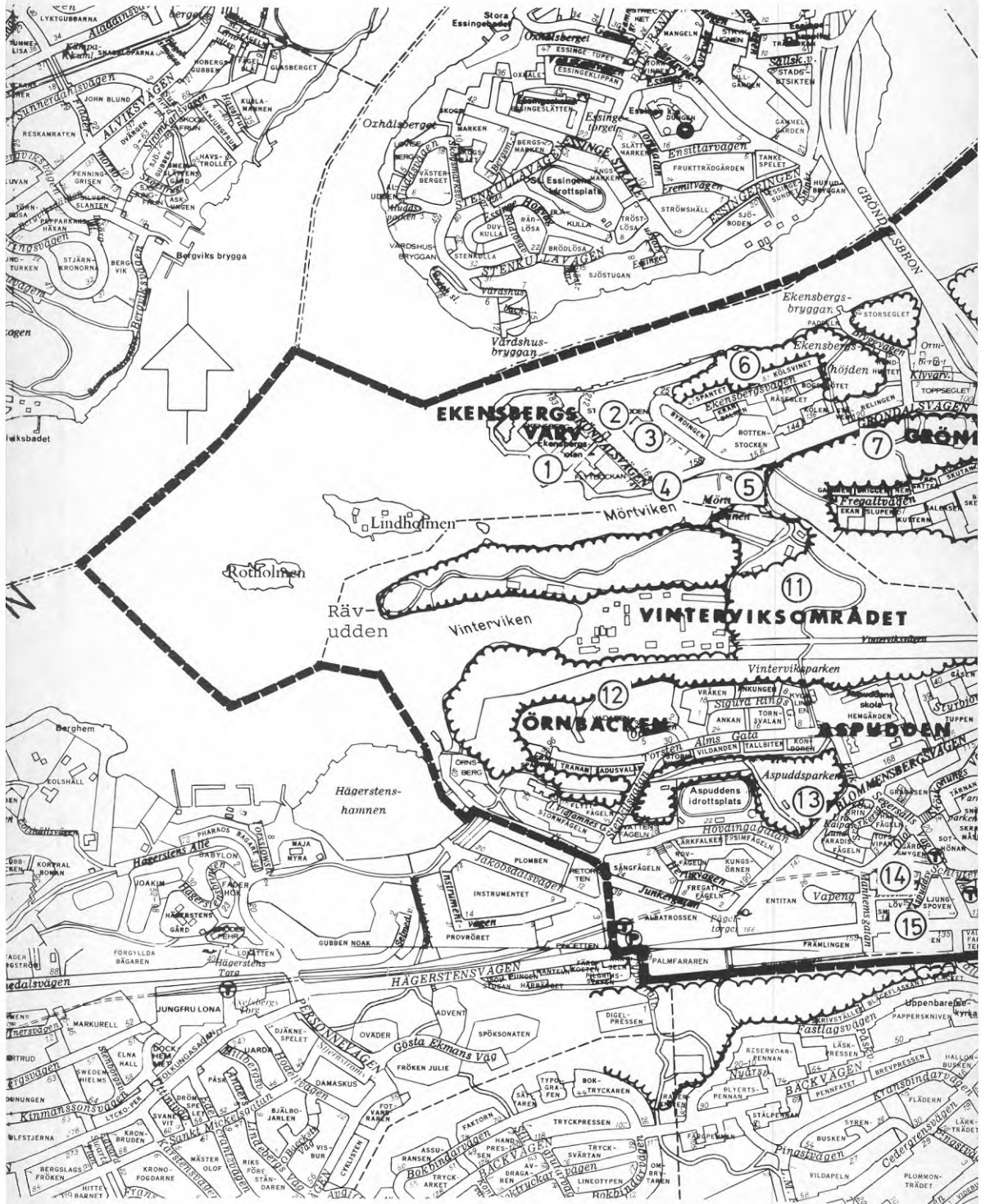
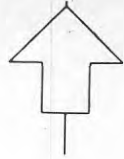
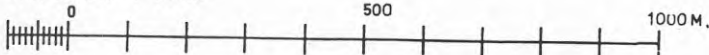
OBS WK.





OFFICIELLA STOCKHOLMSKARTAN


ORG. SKALA 1:10000




STADSDELARNA ASPUDDEN OCH  
GRÖNDAL I STOCKHOLMÖVERSIKT ÖVER STUDERADE  
OMRÅDEN.

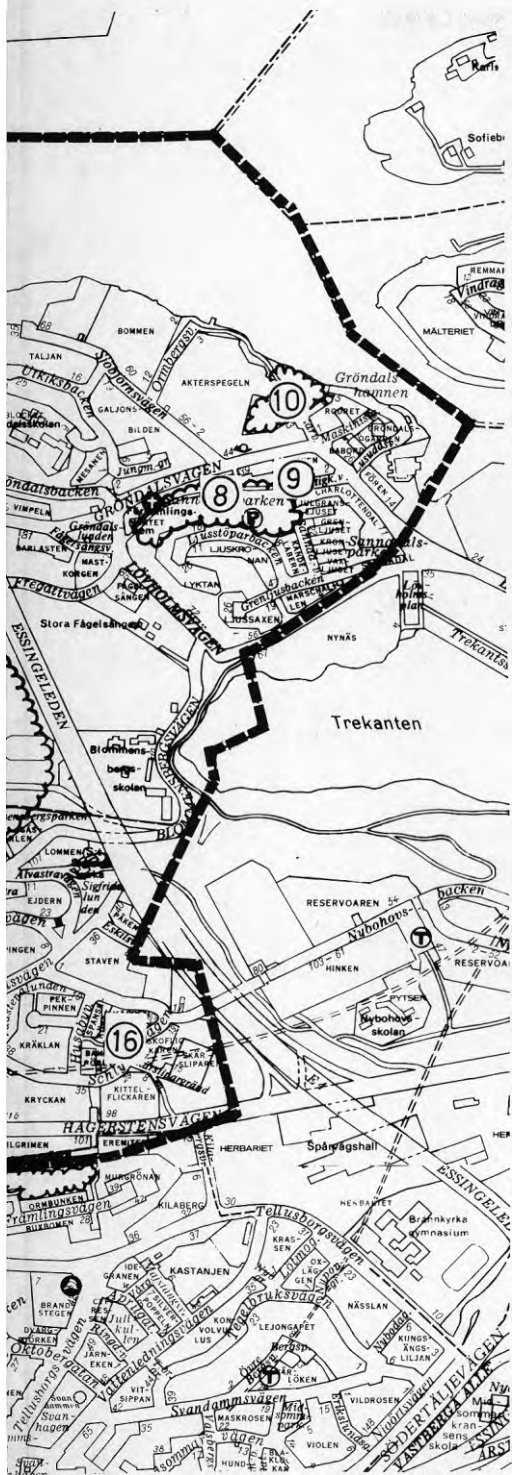
1984

## TECKENFÖRKLARING

 STÖRRE PARK ELLER  
NATUROMRÅDE

 OMRÅDE, SOM VARIT MED  
I OBSERVATIONSSTUDIEN

1. Strandparken
2. Ekensbergs varv, gårdar
3. Äventyrsparken
4. Strandpromenaden
5. Mörtviken
6. Ekensbergshöjden
7. Fregattparken
8. Sannadalsparken
9. Kv. Ratten
10. Akterspegeln
11. Vinterviken, centrala delen
12. Örnbacken
13. Aspudsparken
14. Stenskvättan
15. Kv. Lövsmynen, Ljungspoven  
och Vandraren
16. Schlytersparken



Utdrag ur Miljö- och hälsovårdsförvaltningen, 1982.  
Stockholms friytor del I - den obebyggda marken i Stockholms kommun.

Det stråk av kommundel S2, från Gröndal till Fruängen, som i huvudsak bebyggts med flerbostadshus under och kring 1940-talet, får här bilda en egen kommundel. Den innehåller stadsdelarna Gröndal, Aspudden, Midsommarkransen, Hägerstensåsen, norra delen av Hägersten, Västertorp och Fruängen.

Kommundel S2f omfattar 694 ha och har 39 500 invånare, varav 8% är under tretton år. Invånarantalet har sjunkit och beräknas sjunka något ytterligare. 1951 nådde antalet boende en topp på 62 000 personer.

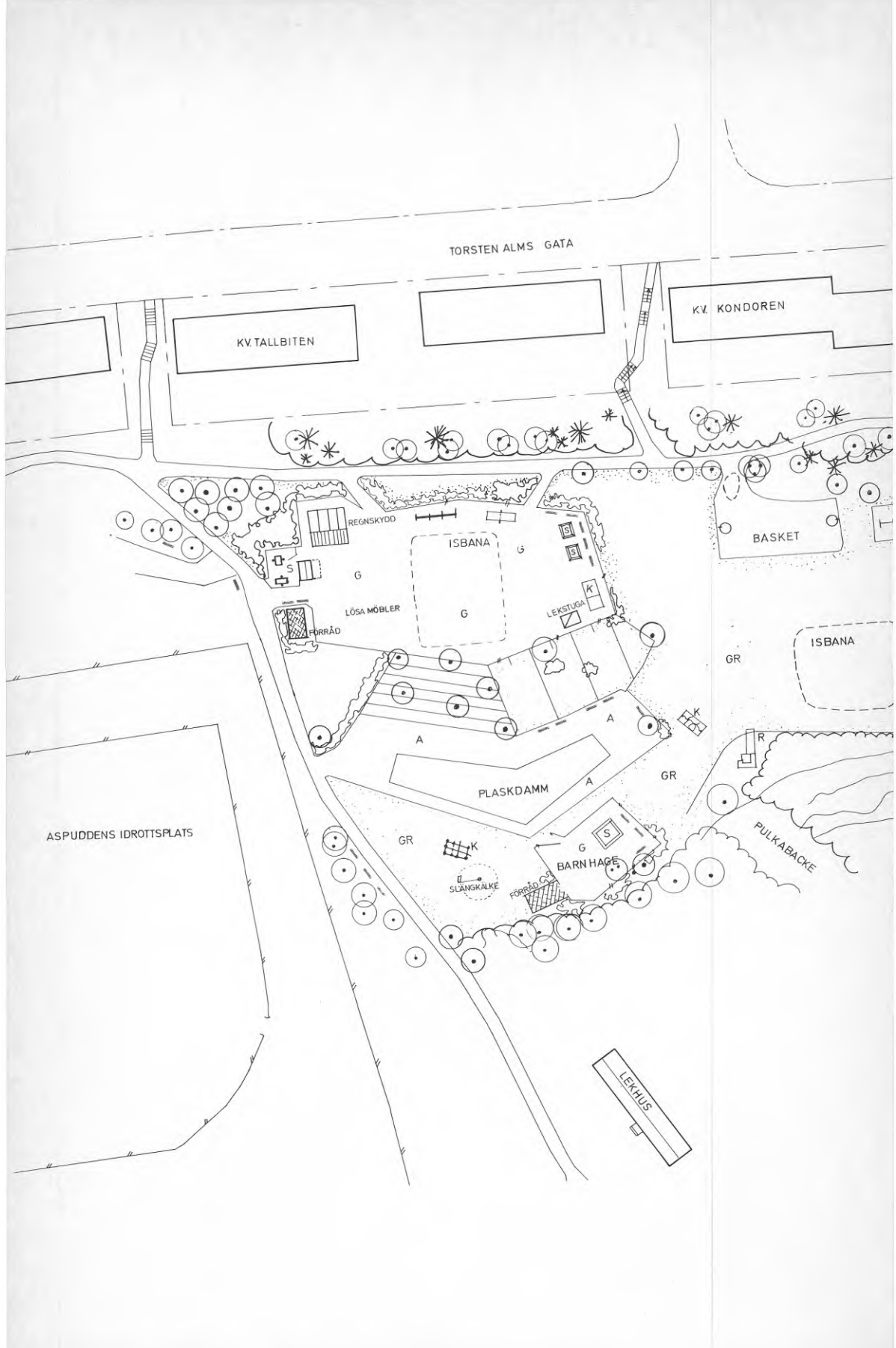
I dagsläget visar kommundelen låga värden på andelen obebyggd mark, parkmark och kärnytor per invånare. Stadsdelen Aspudden ligger totalt sett på de lägsta siffrorna för flerbostadshusområden i ytterstaden. De låga värdena i kommundelen beror på att stora sammanhängande friytor i stor utsträckning saknas. Till Gröndal räknas Vinterviksområdet (6), se karta S2f, som med en storlek på ca 45 ha huvudsakligen "övrig mark", är det enda större friområdet i kommundelen. Även värdena på gårdsytor är låga. Stadsdelarna är tätt byggda med omgivande bebyggelse nära inpå, varför stora friytor saknas.

	Grön- dal	Asp- udden	Midsommar- kransen
Landareal, ha	92	109	98
Befolkn 0-12 år	336	635	436
13-59 år	2641	3925	4228
60- år	1352	2103	2571
Total befolkn	4329	6663	7235
kvm obebyggd mark/inv	138	69	60
kvm parkmark/inv	82	'25'	55
kvm kärnyta/inv	125	'45'	'39'
kvm gårdsyta/inv+	'23'	'29'	32

+ uppgifter på gårdsyta gäller enbart flerbostadshus. Medeltalet är 36 kvm per person i ytterstadens flerbostadshusområden.

' ' uppgifter inom citationstecken är låga jämfört med övriga flerbostadshusområden i ytterstaden.





TORSTEN ALMS GATA

KV. TALLBITEN

KV. KONDOREN

REGNSKYDD

ISBANA

BASKET

LÖSA MÖBLER

FÖRRÅD

LEKSTUGA

ISBANA

ASPUDDENS IDROTTSPÅT

PLASKDAMM

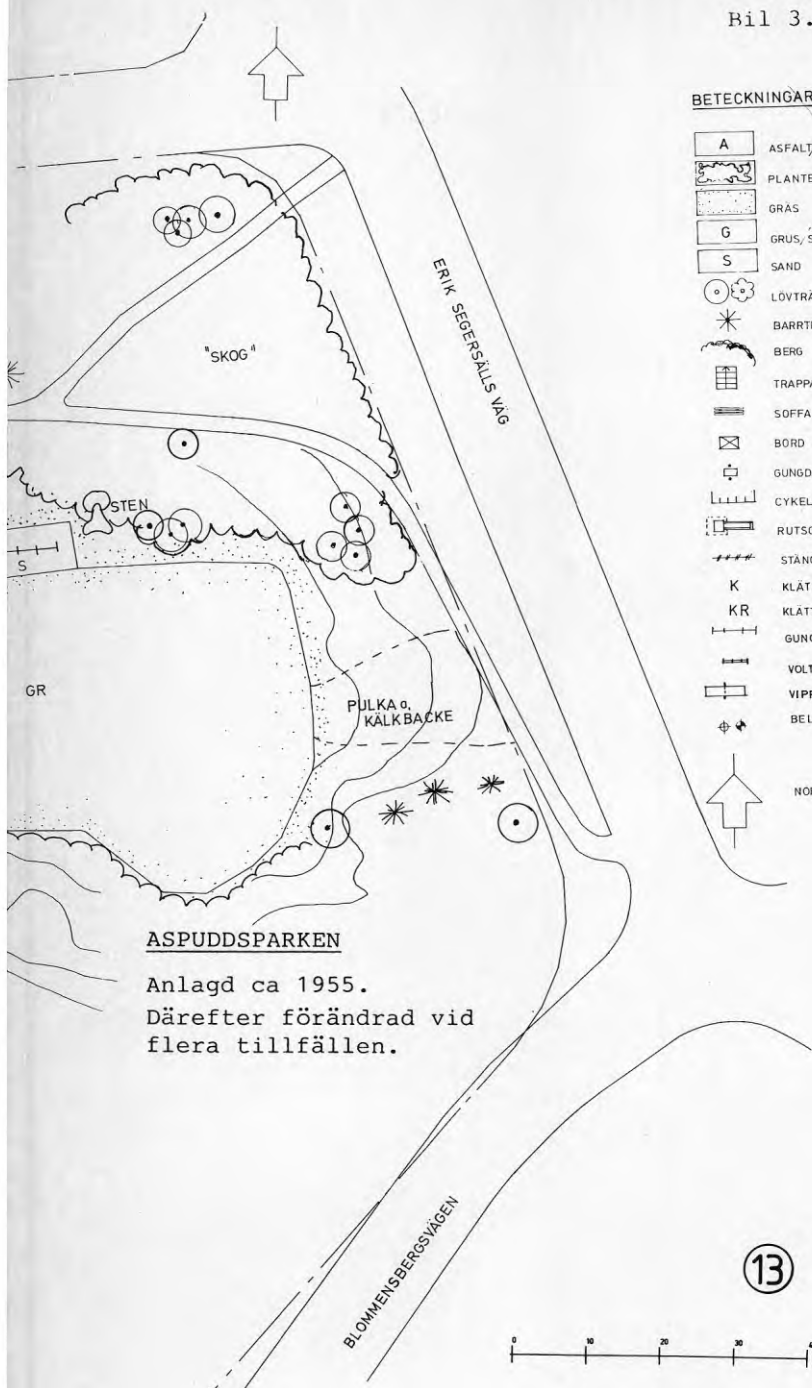
BARNHAGE

PULKABACKE

SLÄNGKÄLKE

LEKHUS





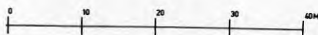
**BETECKNINGAR**

- ASFALT/BETONGPLATTOR
- PLANTERING/BUSKAR
- GRÄS
- GRUS, SAND
- SAND
- LÖVTRÄD
- BARRTRÄD
- BERG
- TRAPPA
- SOFFA
- BORD
- GUNGOJUR
- CYKELSTÄLL
- RUTSCHKANÄ
- STÄNGSEL
- KLÄTTERSTÄLLNING
- KLÄTTER RUTSCH
- GUNGOR
- VOLTRÄCKE
- VIPPGUNGA
- BELYSNING
- NORRPIL

**ASPUDDSPARKEN**

Anlagd ca 1955.  
Därefter förändrad vid  
flera tillfällen.

13

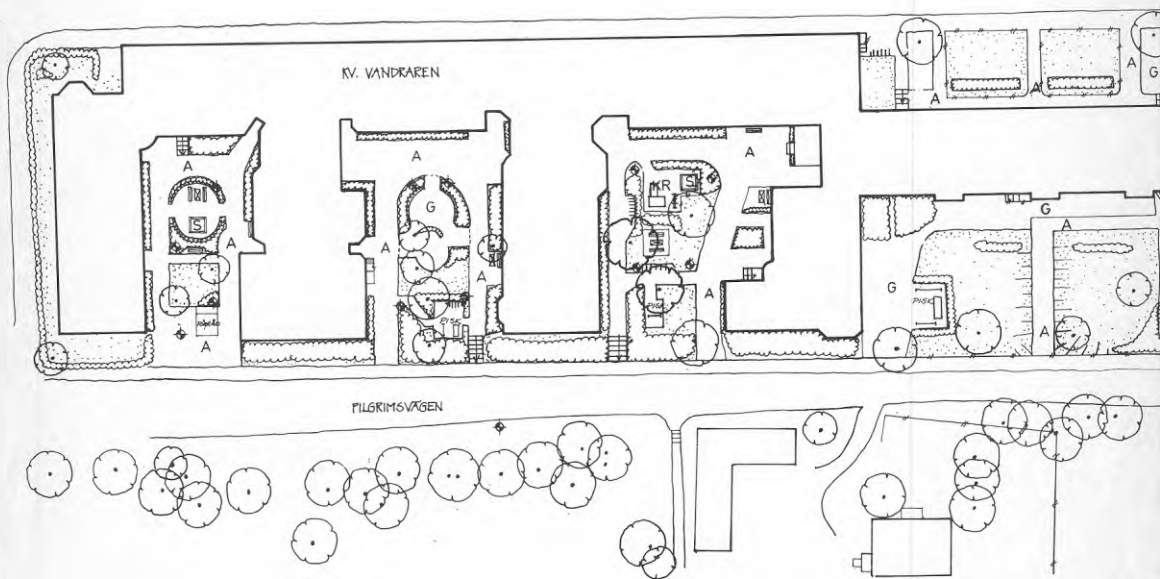
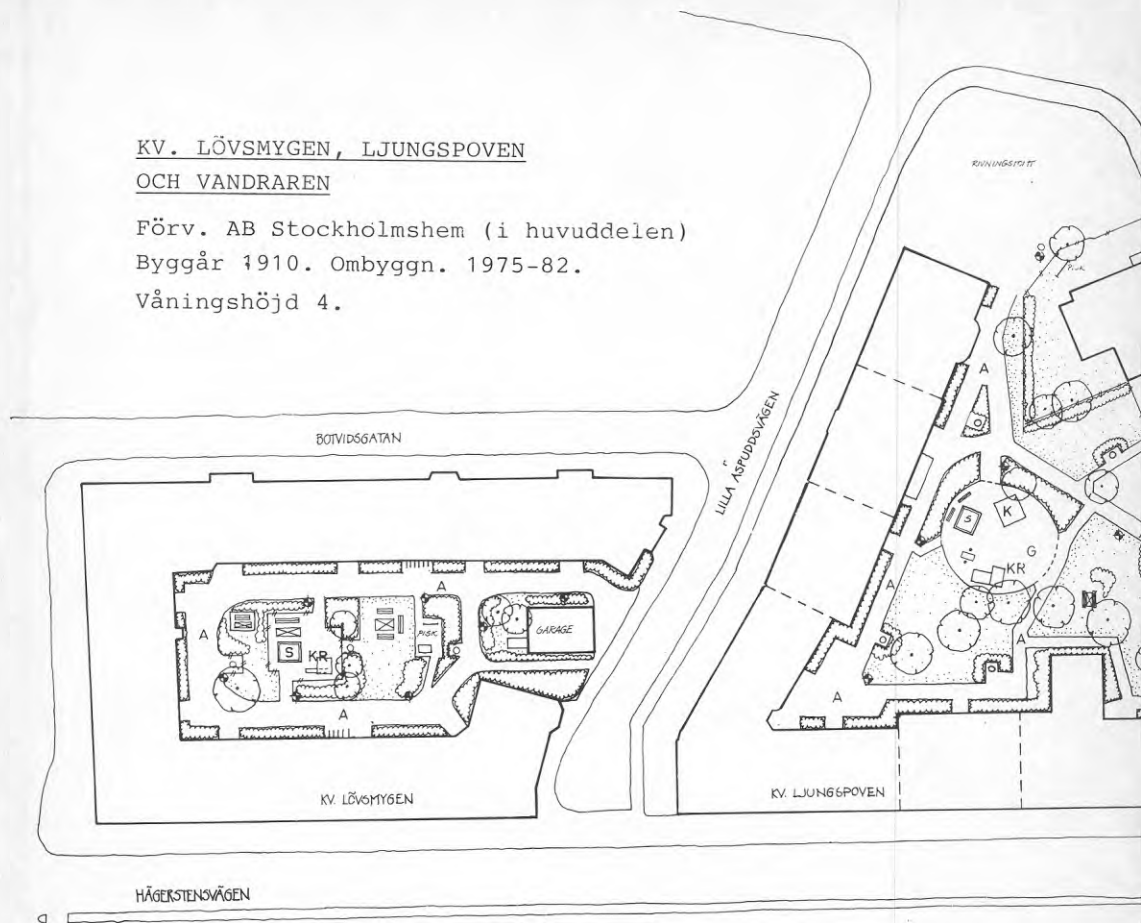


KV. LÖVSMYGEN, LJUNGSPOVEN  
OCH VANDRAREN

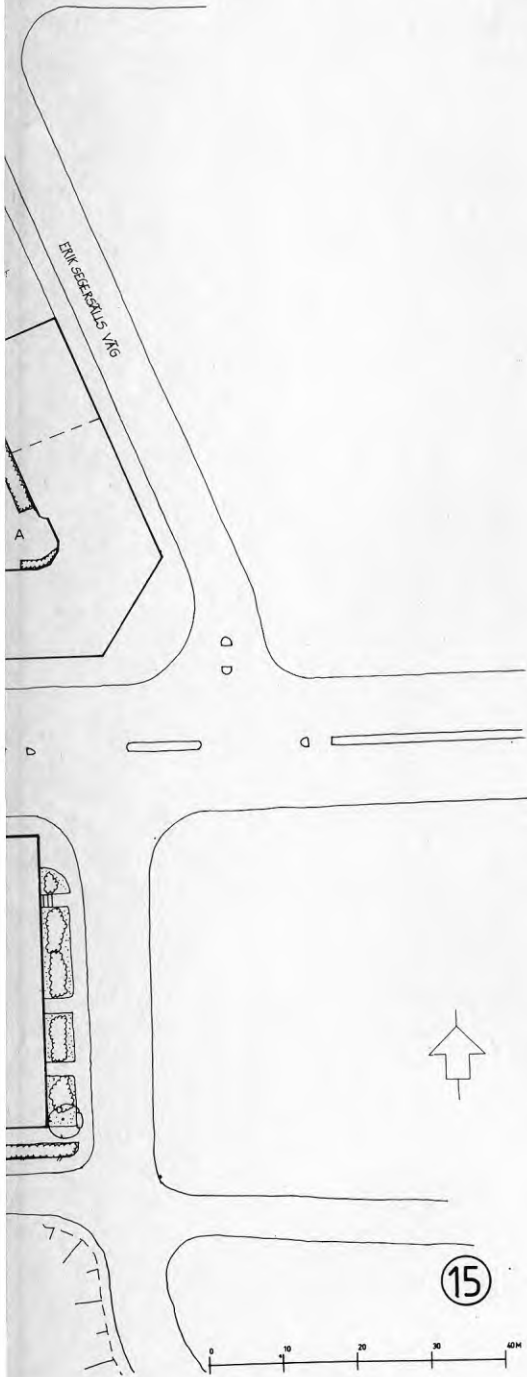
Förv. AB Stockholmshem (i huvuddelen)

Byggår 1910. Ombyggn. 1975-82.

Våningshöjd 4.



Bil 3.3:2



ÖRNBACKEN

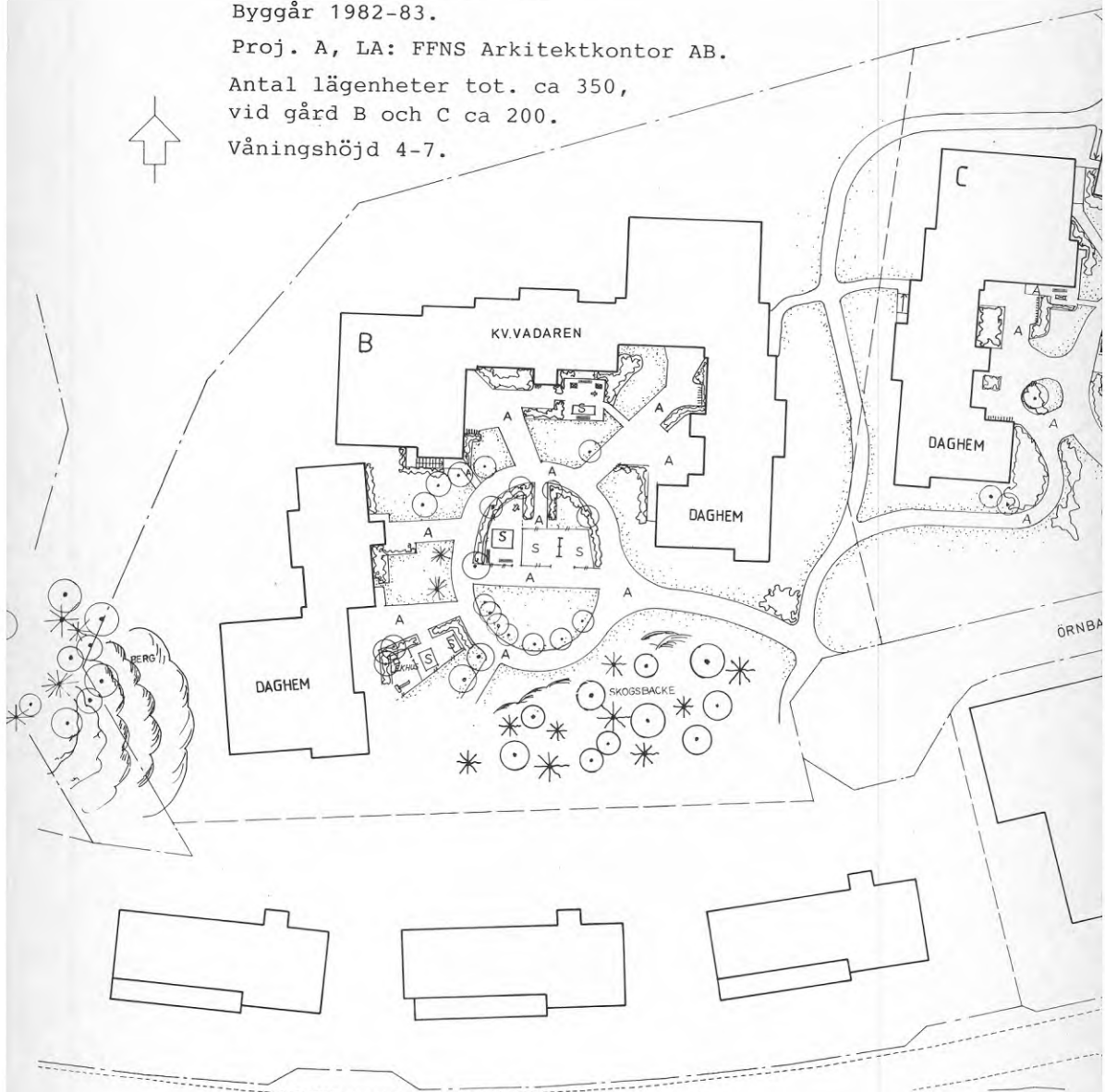
Förv. AB Stockholmshem.

Byggår 1982-83.

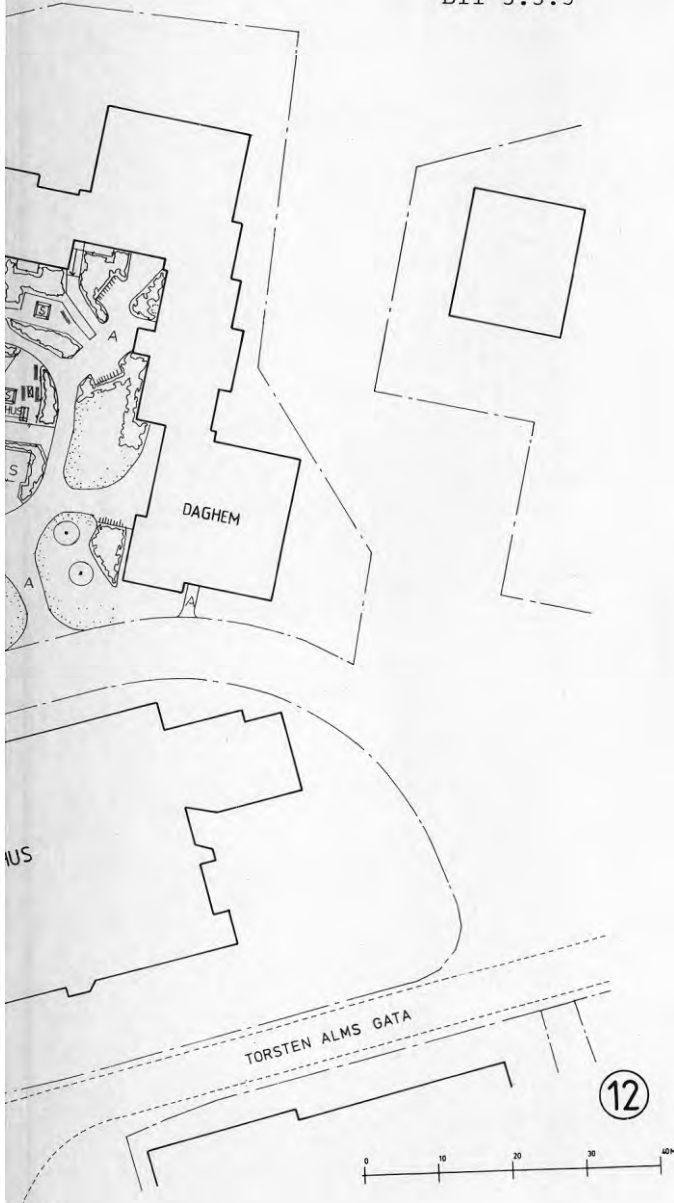
Proj. A, LA: FFNS Arkitektkontor AB.

Antal lägenheter tot. ca 350,  
vid gård B och C ca 200.

Våningshöjd 4-7.



Bil 3.3:3



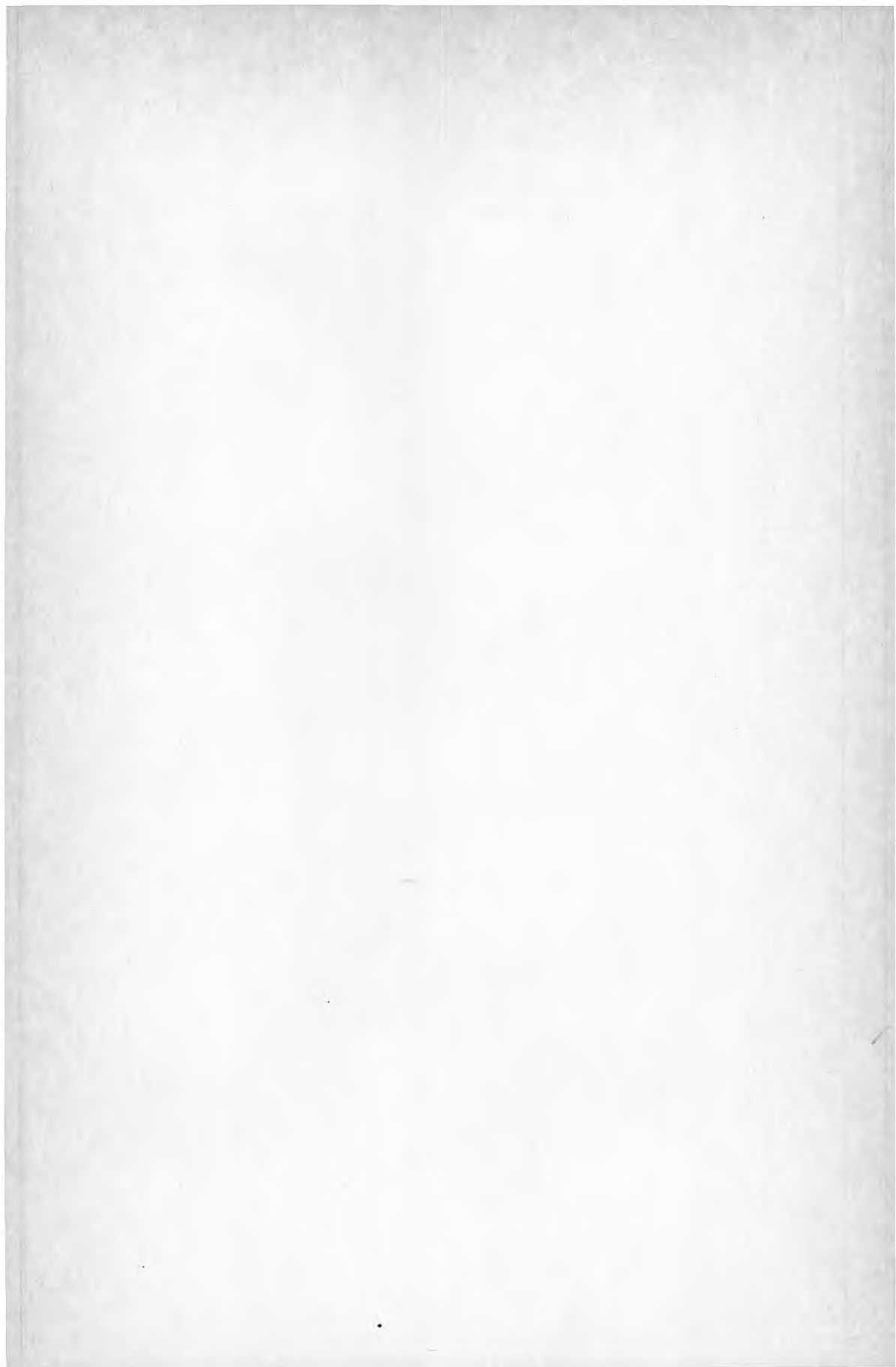


SCHLYTERS PARKEN

Anl.år okänt.

Utrustning i huvudsak från  
1960- och 80-talen.

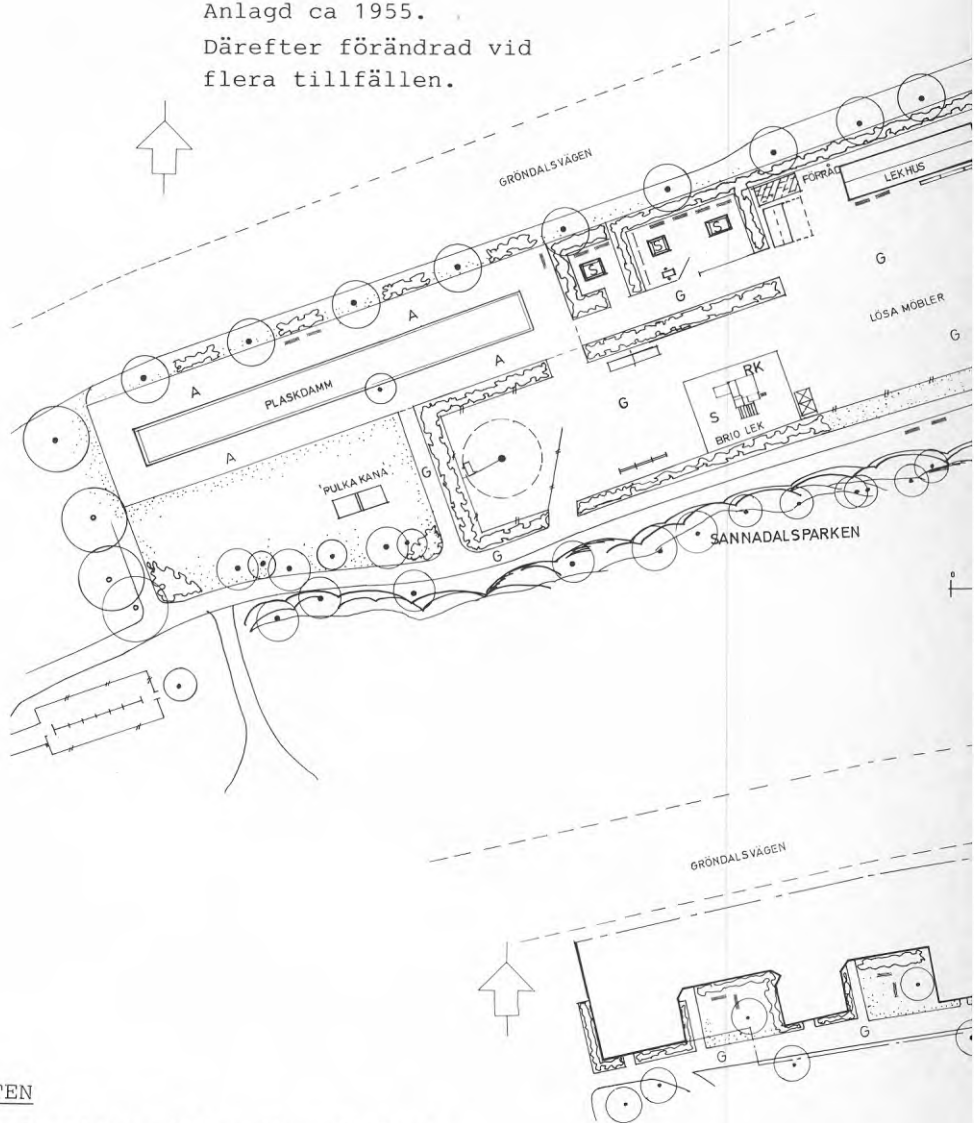




SANNADALSPARKEN

Anlagd ca 1955.

Därefter förändrad vid  
flera tillfällen.



KV. RATTEN

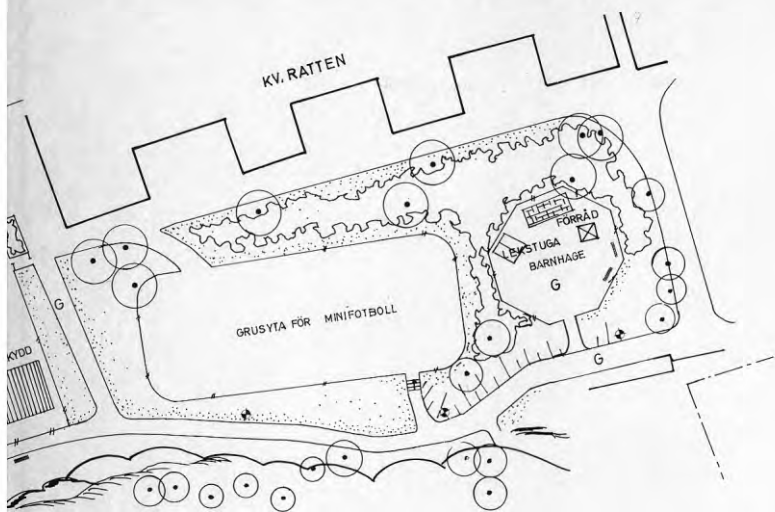
Förv. AB Familjebostäder (huvuddelen).

Byggår 1910-12 (huvuddelen).

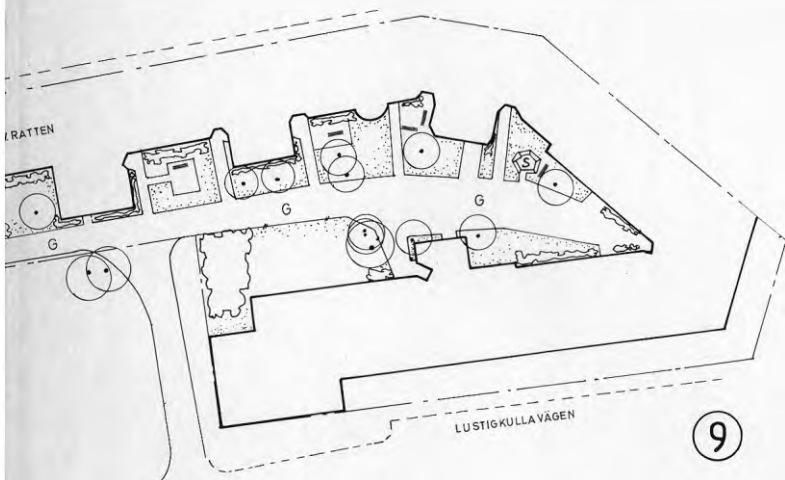
Ombyggn.år 1973-77.

Våningshöjd 5.

Bil 3.3:5



8

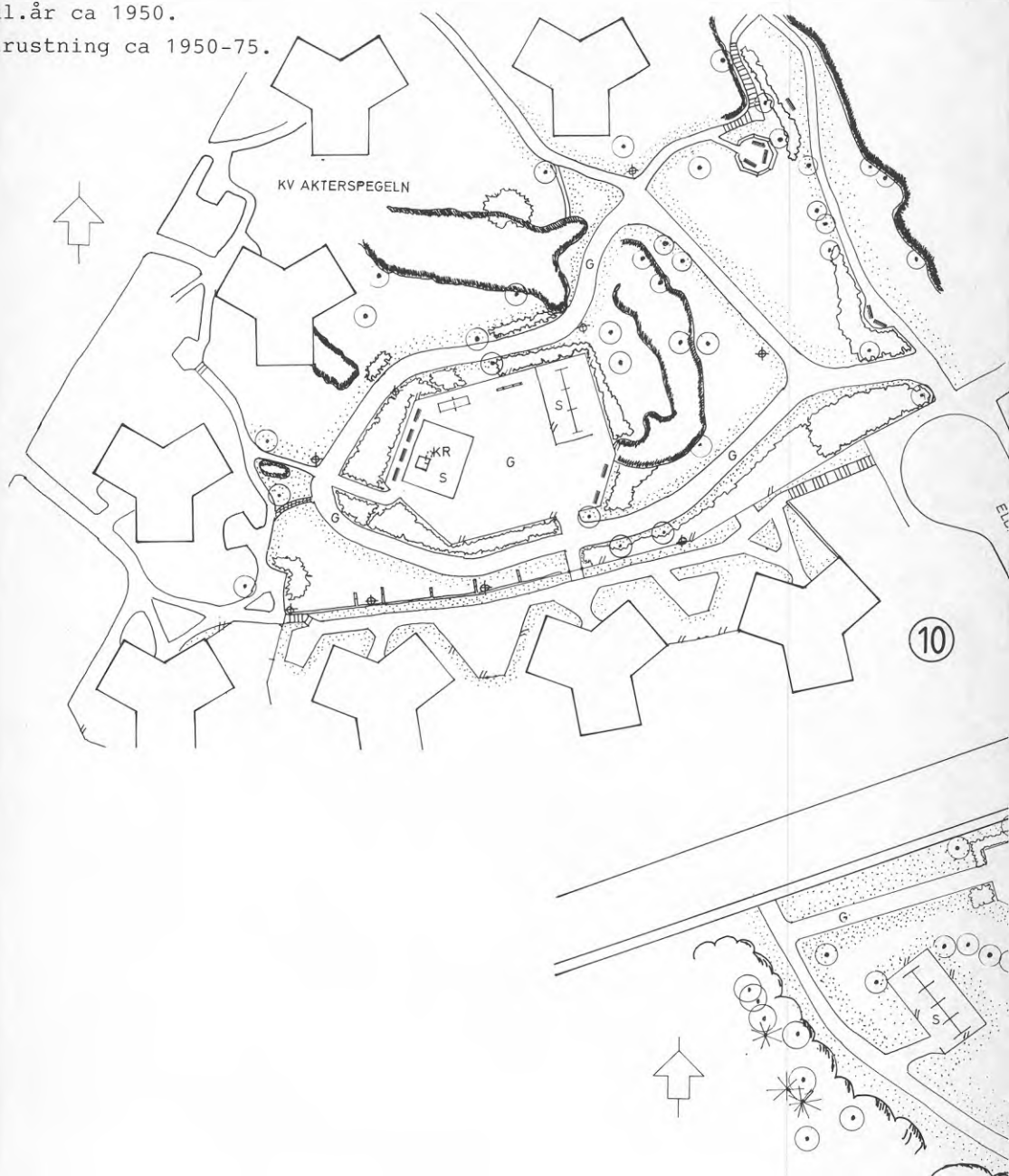


9

PARK I KV. AKTERSPEGELN

Anl.år ca 1950.

Utrustning ca 1950-75.

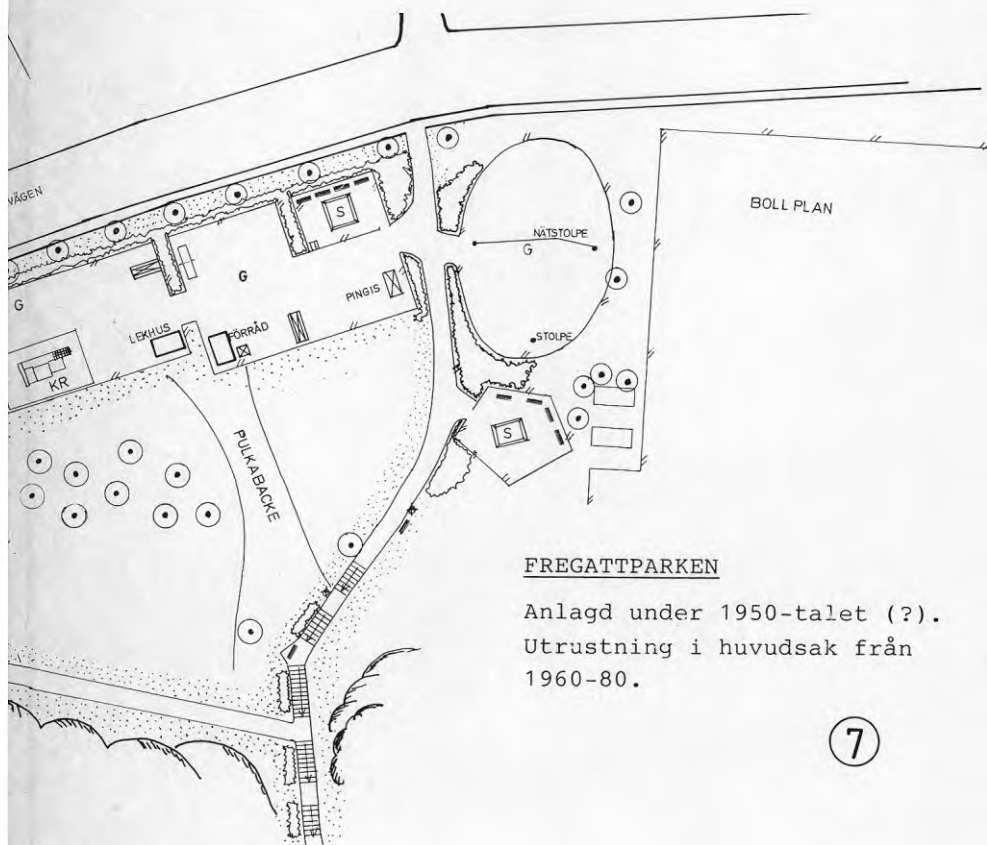
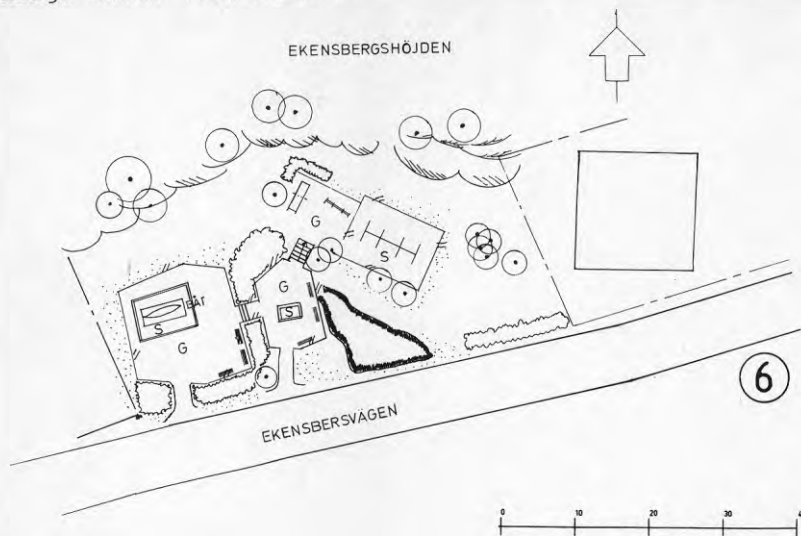




LEKPLATS EKENSBERGSHÖJDEN

Bil 3.3:6

Anlagd under 1950-talet.



FREGATTPARKEN

Anlagd under 1950-talet (?).  
Utrustning i huvudsak från  
1960-80.

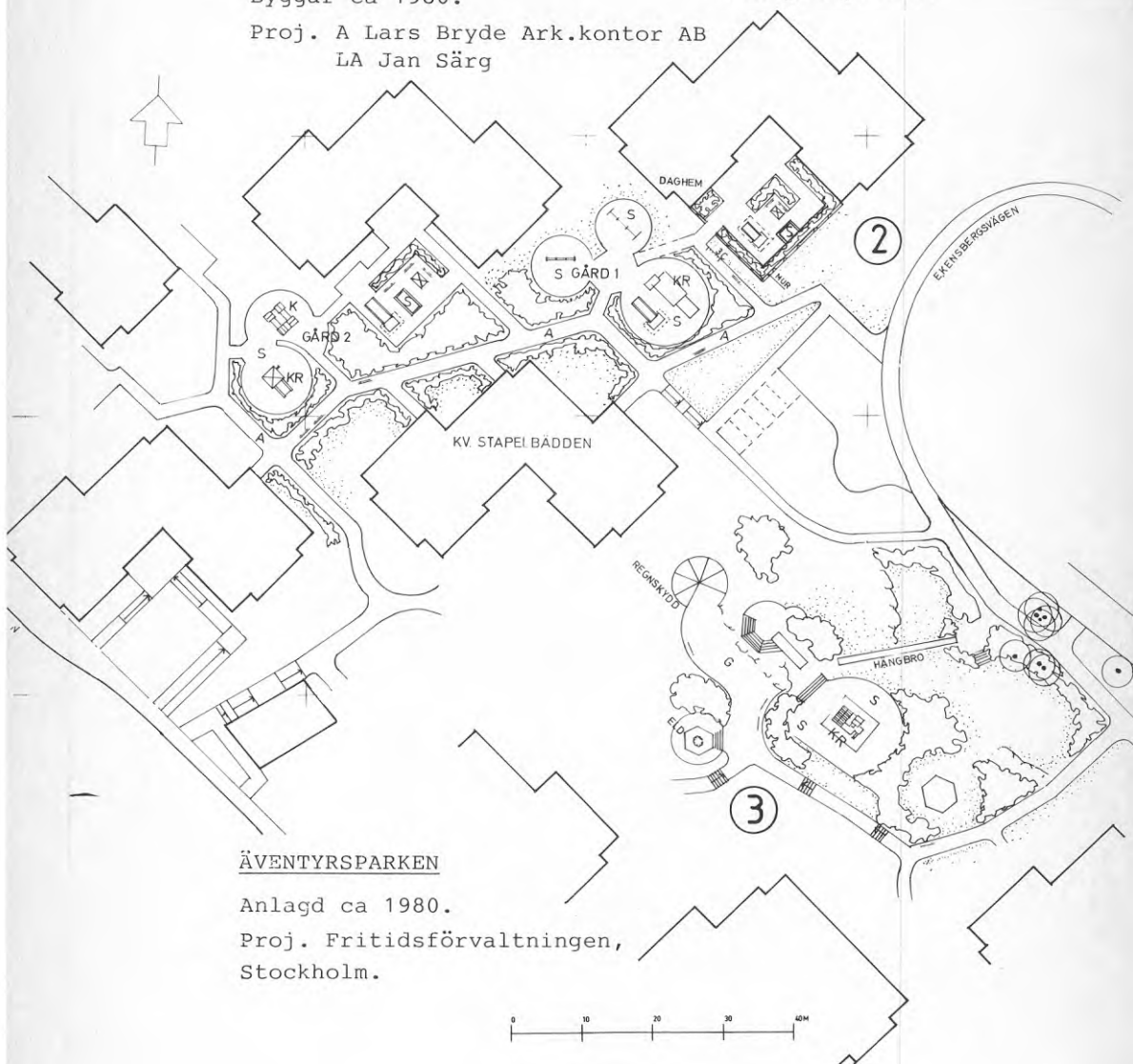
EKENSBERGS VARV, GÅRD 1 OCH 2

Förv. AB Stockholmshem.

Byggår ca 1980.

Proj. A Lars Bryde Ark.kontor AB  
LA Jan SärgTot. antal lägenheter ca 460,  
kringv gård 1 och 2 ca 100.

Våningshöjd 4-6.

ÄVENTYRSPARKEN

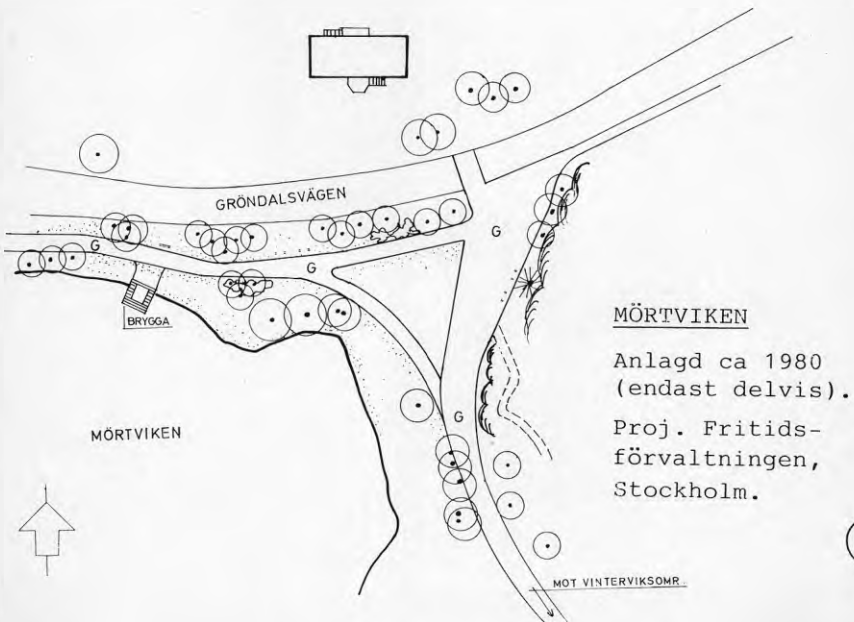
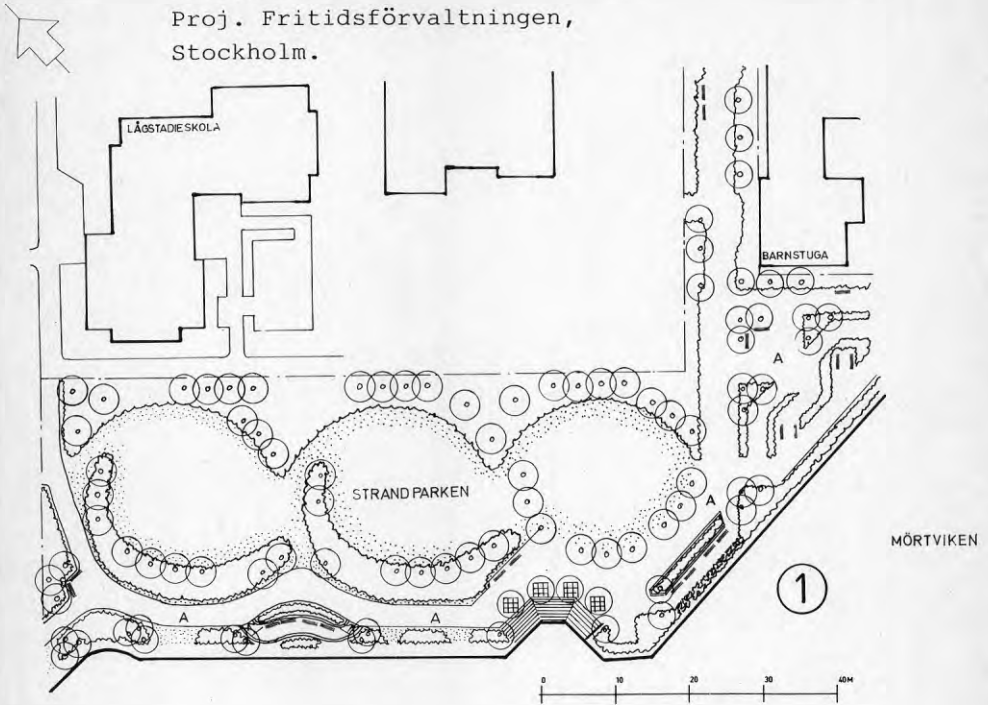
Anlagd ca 1980.

Proj. Fritidsförvaltningen,  
Stockholm.

STRANDPARKEN

Anlagd ca 1980.

Proj. Fritidsförvaltningen,  
Stockholm.



MÖRTVIKEN

Anlagd ca 1980  
(endast delvis).

Proj. Fritids-  
förvaltningen,  
Stockholm.

5



**Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 830293-3  
från Statens råd för byggnadsforskning till Matell  
arkitekter ab, Uppsala.**

**R101: 1985**

**ISBN 91-540-4421-9**

**Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm**

**Art.nr: 6705101**

**Abonnemangsgrupp:  
X. Samhällsplanering**

**Distribution:  
Svensk Byggtjänst, Box 7853  
103 99 Stockholm**

**Cirka pris: 55 kr exkl moms**